

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

**RAPORLAR BAĞLAMINDA
SIVAS MADIMAK OLAYINDA DİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Oya DURAN

Sivas

Eylül 2018

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

**RAPORLAR BAĞLAMINDA
SİVAS MADIMAK OLAYINDA DİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Oya DURAN

Tez Danışmanı

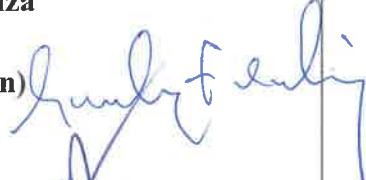

Dr. Öğr. Üyesi Şaban ERDİÇ

Sivas

Eylül 2018

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Sosyolojisi
Tezin Başlığı : Raporlar Bağlamında Sivas Madımak Olayında Dinin Rolü
Savunma Tarihi : 06.08.2018
Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Şaban ERDİÇ

	Unvanı - Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	: Dr. Öğr. Üyesi Şaban ERDİÇ (Danışman)	
Üye	: Prof. Dr. Metin BOZKUŞ	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hasan COŞKUN	
Oy Birliği	☒	
Oy Çokluğu	☐	

Oya DURAN tarafından hazırlanan "Raporlar Bağlamında Sivas Madımak Olayında Dinin Rolü" başlıklı tez kabul edilmiştir. .... / ..... / 2018

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1-Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2-Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3-Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

31/08/2018

Oya DURAN

ÖNSÖZ

Şiddet ve terör olayları son dönemlerde büyük bir artış göstermiş ve tüm dünyanın birinci gündem maddesi haline dönüşmüştür. Özellikle Orta Doğu kökenli, dini görünümlü terör örgütleri gerçekleştirdikleri küresel çaptaki şiddet olaylarıyla son yıllara damga vurmuşlardır. Bu durum akademik dünyada da din ve terör kavramlarını yan yana getirme eğilimlerini artırmıştır. “Din terör olaylarına kaynaklık eden bir unsur mudur” sorusu sıkça sorulan ve üzerine düşünülen bir konu halini almıştır. Bu çalışma dinin terör olayları üzerindeki etkisini açıklamayı amaçlamaktadır.

Dinin, toplumsal rolleri, sosyal değişme ve çatışma üzerindeki etkileri ile terör konusunda yaptığımız küçük incelemelerden sonra bu konuyu Sivas Madımak Olayı özelinde açıklamaya çalıştık. Bulduğumuz şehirde yaşanan ve büyük yaraların açılmasına sebep olan bir olayın “niçin” ini belirleyip bir takım çıkarımlarda bulunmaya çalıştık.

Tez çalışmamız bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Girişte problem, araştırmanın konusu, amaç ve önemi, evren ve sınırlılıkları, sayıtları, hipotezleri, yöntem ve teknikleri belirtilmiştir. Birinci bölümde dinin, toplumsal rolü tartışıldıktan sonra, sosyal değişme ve sosyal çatışma üzerindeki etkileri ile toplumsal olaylarda din-terör ilişkisi irdelenmiş ve genel bir terör perspektifi çizilerek terörün tarihsel gelişimi, sebepleri, türleri ve din ile olan bağlantısı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, tarihsel olarak Alevi-Sünni ilişkileri incelenmiş, özellikle Aleviliğin gelişim evreleri üzerinde durulmuş ve Sivas İlinin tarihi ve dini yapısı aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise çalışmamızın esas konusu olan Sivas Madımak Olayı gelişim evreleri ve sonuçları incelenmiş; olay resmi rapor, bilgi ve belgeler ışığında değerlendirilmiştir. Olayın siyasi, ideolojik, dini boyutları incelenerek soruna bir cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmam sırasında, yol gösterici olarak beni yalnız bırakmayan tenkit ve tavsiyeleriyle çalışmayı yönlendiren danışman hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Şaban ERDİÇ'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca raporların temini ve Alevi Çalıştayları ile ilgili konularda yardımlarını esirgemeyen Sayın Dr. Necdet

SUBAŞI' ya teŐekkürü bir borç bilirim. Savunmam esnasında tenkit ve yönlendirmeleri ile yardımcı olan sayın hocalarım Prof. Dr. Metin BOZKUŞ ve Dr. Öğretim Üyesi Hasan COŞKUN'a yardımları için teŐekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
Problem	1
Araştırmanın Konusu	3
Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	4
Araştırmanın Evren ve Sınırlılıkları	5
Araştırmanın Sayıtları	6
Araştırmanın Denenceleri.....	7
Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri.....	8
1. BÖLÜM	11
DİNİN TOPLUMSAL ROLÜ	11
1.1 Din ve Sosyal Değişme	13
1.2. Din ve Sosyal Çatışma	16
1.3. Toplumsal Olaylarda Dinin Terörle İlişkilendirilmesi.....	18
1.4. Geçmişten Günümüze Terör Olgusu	19
1.4.1 Terör Kavramı ve Dönüşümü.....	20
1.4.2. Tarihsel Bağlamda Terör.....	22
1.4.3. Terörün Olası Nedenleri ve İleri Sürülen Gerekçeler	25
1.4.3.1. Bireysel ve Psikolojik Faktörler	26
1.4.3.2. Dini Faktörler	26
1.4.3.3. Siyasi Faktörler.....	29
1.4.3.4. Sosyolojik Faktörler	30
1.5. Terör Eylemlerinde Örgütsel Bağlam	32

1.6. Terör Türleri	33
1.6.1. Dinsel Terör.....	33
1.6.2. İdeolojik Terör.....	35
1.6.3. Etnik Terör	35
1.6.4. Siber Terör.....	36
1.6.5. Pasif Terör veya Psikolojik Savaş.....	37
1.6.6. Devlet Terörü	39
1.7. Tarihsel Süreçte Din -Terör İlişkisi.....	39
2.BÖLÜM.....	43
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ALEVI- SÜNNİ İLİŞKİLERİ.....	43
2.1. Alevi Sorununun Tarihsel Bağlamları.....	43
2.2. Değişim Bağlamında Alevilik	55
2.3. Sivas'ın Dini Tarihi ve Sosyal Kimliği	59
2.4. Din ve Terör Bağlamında Madımak Olayı'na Kuramsal Bir Yaklaşım.....	64
3. BÖLÜM.....	67
MADIMAK OLAYI.....	67
3.1. Bir Gerilimin Soy Kütüğü	67
3.2. Olayın Siyasal, İdeolojik ve Kültürel Kodları.....	96
3.3. Madımak Örnek Olayında Dinin Rolü	103
3.3.1. Alevilerin Sivas Madımak Olaylarını Din ve Kültürle İlişkilendirmeleri.....	103
3.3.2. Sünnilerin Olayı Dinle İlişkilendirmeleri.....	106
3.3.3. Terör Bağlamında Sivas Madımak Olayı.....	109
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	113
KAYNAKÇA	119
ÖZ GEÇMİŞ.....	131

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Age.	: Adı geçen eser
Agm.	: Adı geçen makale
Agr.	: Adı geçen rapor
Agt.	: Adı geçen tez
AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
AÜSBFY	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
BBP	: Büyük Birlik Partisi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CÜ	: Cumhuriyet Üniversitesi
Çev.	: Çeviren
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DDY	: Devlet Demir Yolları
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
ETA	: Estimated Time of Arrival
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İBDA-C	: İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi
PKK	:Kürdistan İşçi Partisi
PSAKD	: Pir Sultan Abdal Kültür Derneği
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SİDAŞ	: Sivas Dokuma Anonim Şirketi
SİHAS	: Sivas Hazır Giyim Sanayi

- SSCB** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
- TBB** : Türkiye Barolar Birliği
- TDV** : Türk Diyanet Vakfı
- TTK** : Türk Tarih Kurumu
- TÜDEMSAŞ** : Türkiye Demiryolu Makineleri Sanayi Anonim Şirketi
- vb.** : Ve benzerleri

ÖZET

Bu çalışmada, terörü oluşturan unsurlar incelendikten sonra dinin terör üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş ve tarihsel süreçte din ve terör nasıl bir ilişki içerisinde bulunmuş, gerçektende ‘din teröre kaynaklık eden bir unsur mudur’ yoksa ‘terör olaylarını meşru göstermek için kullanılan bir makyaj unsuru mudur’ gibi soruların cevapları aranmıştır. Sonrasında ise çalışmanın esas konusunu teşkil eden Alevi - Sünni ilişkilerinin tarihsel süreçleri irdelenmiş ve bu tarihsel durumun Sivas’ta 1993 Temmuzunda yaşanan Madımak Olayı’nın oluşumunda ne gibi etkileri olduğu tartışılmıştır. Son olarak ise DDK Raporu, Alevi Çalıştayları Raporları, TBMM İnceleme ve Araştırma Kurulu Raporları, çeşitli akademik yayınlar ve gazete dergi haberlerinden faydalanılarak Sivas Madımak Olayı’nın bir soy kütüğü çıkarılmış, olayın dini, siyasi, ideolojik ve sosyal boyutları incelenerek bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din, Terör, Dini nitelikli terör, Sünnilik, Alevilik.

ABSTRACT

In this paper, the impact of religion on terrorism is dwelt on after investigating the elements that compose terrorism and the answers to the questions ‘how religion and terrorism have been related historically’, ‘is religion an actual derivation for terrorism or is it a cover-up factor for justifying terrorist activities’ are sought. Later, the principal discussion of this paper, the historical process of Alevi-Sunni relations are examined and the influence of this historicity on the 1993 Madimak Massacre in Sivas are discussed. Lastly, the pedigree of Madimak Massacre in Sivas is drawn and its religious, political, ideological and social dimensions are examined and some inferences are made by utilising the reports of DDK, The REpublications.

Keywords: Religion, Terrorism, Religious Terrorism, Sunnism, Alevism

GİRİŞ

Problem

Din Sosyolojisi'nde tüm toplumsal kurumlar ve olgular arasında dolaylı ya da dolaysız bir ilişki vardır. Yani sosyal olaylar ve olgular birbirinden bağımsız düşünülemez. O halde din ile bir başka toplumsal olay arasındaki ilişki de yadsınamaz bir gerçekliktir. Özellikle günümüzde yaşanan terör içerikli toplumsal olaylarla din arasında ortaklık kurma çabaları görünür bir hal almıştır. Bu bağlamda günümüz Müslüman toplumlarında, Suriye, Filistin, Irak vb. ülkelerde görülen terör eylemlerinde dinin, terör için bir referans kaynağı olarak işlev gördüğü gözlemlenmektedir.

Şiddet ve terör olaylarının görünür hale gelmesi ve küresel çapta etki gücüne sahip olması tüm dünyanın bu kavramlar üzerine kafa yormasına sebep olmuştur. Özellikle Orta Doğu kökenli olarak oluşan radikal dini terör örgütlerinin küresel nitelikteki eylemleri din ve terör olgusunun yan yana düşünülmesini kolaylaştırmıştır.

Dinle terör arasında bir buluşma noktası yakalama fikri, modernleşme döneminin dine yönelik önyargılarından beslenmektedir. Dini başka her bir olguyla ilişkilendirme çabası yer yer onda bir meşruiyet aramayı, yer yer de dini aşındırmayı amaçlar.

1993 yılında Sivas'ta gerçekleşen ve toplumsal yapımızda hiçbir şekilde karşılık bulmayan ve kayıtlara 'meşum olay' olarak geçen Madımak Olayı, sadece medya analizlerinde değil, sosyal bilimsel ilgilerde de dinle terör arasında bir yakınlığın olabileceği konusunda yeni bir takım düşüncelerin çıkmasına neden olmuştur.

Din ve terör arasında kurulabilen her türlü bağlantı, son günlerde küresel ölçekte varlığını hissettiren ve oldukça kolaycı bir şekilde medya aracılığı ile kitlesel bir karşılık bulan "İslami terör" kavramı, en başta etiketleyici yönüyle dindar kitleleri inciten bir suçlamaya dönüşse de Sivas Madımak Olayı'nda din, terörle ilişkilendirilmiştir.

Madımak'ta gerçekleşen, toplam 37 kişinin ölümüyle sonuçlanan ve çoklukla 'cinayet', 'katliam', 'faşizm', 'yakılma' gibi kavramlarla irtibatlandırılan olayın toplumsal maliyeti ağır olmuştur. Toplumunu 'Alevi' ve 'Sünni' olarak kabaca iki ana blokta, birbirine karşıt ve bilenmiş bir düzlemde tutmayı önceleyen bu olay, günümüzde bile asla unutulmayan bilanço ve hikayesiyle hem dini hem de terörü toplumun ana meseleleri halinde tutmaya devam etmektedir.¹

2 Temmuz 1993 tarihinde yaşanan bu olay ile ilgili akademik çalışmalara² daha az rastlanmakla birlikte, devlet tarafından oluşturulan komisyon, çalıştay ve araştırma-inceleme raporları³ sayesinde olay hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Olayla ilgili fazla sayıda yazılı ve görsel basın haberi⁴ yer almaktadır.

Sosyal-kültürel ve siyasal amaçlar ekseninde dinin seferber edilmesi, din sosyolojisi literatüründe "dinin fonksiyonları" başlığı altında sıklıkla dile getirilen konular arasında yer alır. Ancak dinin, örtük ya da açık terörize faaliyetler için ister motivasyon, ister manevi bir yetkinlik düzeyine erişme ve isteme amaçlı olsun, bir şekilde terör içerikli toplumsal olaylarla eşleştirilmeye açık bir alan olarak tasviri, bugün hemen tüm dinlerin müntesipleri arasında kaygı ve tereddüt içinde tartışılan konular arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada ana problem dini terörle eşleştiren modern argümantasyonla yüzleşmek ve bu gerilimli tabloda dinlerin ne ölçüde mevcut kavramsallaştırmalara tabi bir yapı olup olmadığı konusunda bir sonuca erişmektir. Ayrıca Sivas Madımak Olayı'nda dinin etki derecesi nedir? Sivas Madımak Olayı'nda dönemin siyasi olaylarının etkisi var mıdır? Yaşanılan olaylar şehrin bir imaj kaybına uğramasına neden olmuş mudur? Olayla ilgili hazırlanan raporlara din ne derecede yansımıştır?

---

¹ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s.179-185; Necdet Subaşı, "Madımak: Unutmak mı? Hatırlamak mı?" www.necdetsubasi.com, (16.12.2017).

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Aysel Ay, Alevilik Olgusu Bağlamında Sivas Olayının Türk Yazılı Basımına Yansımaları, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012; Ayhan Yalçınkaya, "Hafıza Savaşlarından Sahiplenilmiş Şehitliğe Madımak Katliamı Örnek Olayı, AÜ SBF Dergisi, C/S: 66/3, 2011; Nigar Tuğsuz, "Madımak Raporu ve Devletin Değişen Refleksleri", Perspektif, s.61; vb.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. DDK. Araştırma İnceleme Raporu, tarih: 24.03.2014, Sayı: 2014/5; Alevi Çalıştayları Madımak Değerlendirme Toplantısı, Sivas 2010; vb.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Halife Yalçınkaya-Gökhan Ceylan, "Madımak Oteli Bilim ve Kültür Merkezi Oldu", www.milliyet.com.tr; Cafer Solgun, "Sivas Katliamıyla Yüzleşmek", www.iyibilgi.com; Mehmet Ali Birand, Son Darbe 28 Şubat Belgeseli; vb.

Bütün bu sorular da araştırmamız süresince cevabını arayacağımız alt problemler olacaktır.

Çalışmada ‘din’i sadece ‘din’ olarak, ‘toplumsal olay’ bir kitle hareketinin olumsuz sonuçlar doğuran yönü ile ‘terör’ de bütün çeşitliliği içinde başta din olmak üzere hemen her şeyi araşsallaştırmada sınır tanımayan bir fenomen olarak ele alınmıştır. Böylece manevi değerler dizgesi olarak dinin hem bu dünya hem de öteki dünya için ortaya koyduğu yaşama formunun en başta terör tarafından nasıl istismar edilebildiği Sivas Madımak Örnek Olayı çerçevesinde ele alınacaktır.

Araştırmanın Konusu

1993 Temmuzunda Sivas’ta meydana gelen olayın, karmaşık boyutları, kriminal özellikleri, geleneksel ve modern fay hatlarında açığa çıkan gerilimiyle önemli toplumsal izler bıraktığı görölmektedir.⁵

Biz bu çalışmamızda Sivas Madımak Olayı’ndan hareketle dinin, toplumsal olaylarda nasıl meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığı, terörle olan bağlantısının ne ölçüde mutlak, ne ölçüde ihtimal ya da ne ölçüde yakıştırma olabileceği noktasında anlamaya öncelik veren bir çözümlene çabası içinde olacağız. Terörün din ile ilişkili olduğu konusu küresel çapta dile getirilen bir durumdur. Çalışmamızda bu durumun ne derece doğru olduğu tarihi bir perspektif ve örneklerle gösterilmeye çalışılacaktır.

Sivas Madımak Olayı’nda dini bir takım argümanların yer alıyor olması, yaşananları saf dini nitelikli bir olay olarak incelemek için yeterli görölmemiş; olayın oluşmasına neden olan siyasi, ideolojik ve tarihsel perspektiflere de bakılması gerekliliği hissedilmiş ve konu kapsamına terör görönlü toplumsal olayın oluşmasında dinin yanında yer alan diğer boyutlarda yerleştirilmiştir.

Bu bağlamda Sivas’ta görünürde geleneksel iki grubun karşı karşıya getirilmesi şeklinde ortaya çıkan olayın, gerçekte birbiri üzerine tahrik edilmiş iki grubun, dini, mezhebi ve geleneği kullanarak nasıl da büyük etkiler bırakacak bir eylem trafiğine yol açtığı görölmektedir.

---

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010.

Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı Sivas Madımak Olayı özelinde dinin toplumsal rolleri, özellikle din ve sosyal çatışma hatta teröre yönelen bir toplumsal olayı sistematik bir yaklaşımla incelemektir. Aynı zamanda bu sosyal olayın sonucunda toplumda karşılaşılan ayrışma ve güven ortamının yok olması gibi durumların incelenmesidir. Diğer taraftan dinin terör olayları ile ilişkilendirilmesinin teorik çözümlerinin uygulamalı olarak sosyolojik boyutlarını incelemektir.

Dünya siyasetinde dinin önemli bir belirleyici olması devletler arası ilişkileri de etkilemektedir. Özellikle İslam dünyasında yaşanan olaylar, ABD ve İsrail'in Orta Doğu politikaları, Müslümanlar içinde radikalleşen grupların çıkmasına; din ve terör olgusunun İslam üzerinden tartışılmasına sebep olmaktadır. Çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olmamız ve stratejik konumumuz nedeni ile "Din ve Terör" olgusu ülkemiz için önemli bir konuma yükselmekte ve akademik araştırmalarda üzerinde durulması gereken bir konu olarak kendisini göstermektedir.

Ülkemizde Alevi-Sünni çekişmesi tarihin belirli dönemlerinde yaşanmış ve bu çekişmenin sonucunda bir takım üzücü olaylar meydana gelmiştir. Bu olayların en önemlilerinden birisi de 'Sivas Madımak Olayı' dır. Yaşanan bu olay Sivas için büyük bir imaj kaybına neden olmuş, şehrin sosyal ve ekonomik yönden gerilemesine yol açmıştır. Ayrıca yaşanan bu olaylar insanlar arası ilişkileri de etkilemiştir. Olayın artık kriminal boyutlarının tartışılması bırakılıp sosyolojik boyutlarına odaklanma gerekliliği hâsıl olmuş ve çözüm yolları arama ihtiyacı doğmuştur.⁶ Çalışmamızda biz de Alevi-Sünni çekişmesine tarihsel bir boyutla baktıktan sonra olay özelinde sosyolojik bir takım çıkarımlarda bulunmayı amaçlamaktayız.

Madımak Olayı'nın hem oluş şekli hem de nedenlerinin karanlık kaldığı düşüncesi yıllarca Alevi-Sünni anlaşmazlığının temel nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir.⁷ Bu nedenle toplum içinde infiale sebep olan bu olay, sosyolojik araştırmalara konu olma niteliğini üst sıralara taşımıştır. Sivas Madımak Olayı

---

⁶ Necdet Subaşı, "Madımak: Unutmak mı? Hatırlamak mı?" www.necdetsubasi.com, (16.12.2017).

⁷ Nigar Tuğsuz, "Madımak Raporu ve Devletin Değişen Refleksleri", Perspektif, S.1 (Ağustos 2014), s. 1.

sadece gerçekte olduğu dönemin bir problemi olarak geride kalmamış, ilerleyen dönemlerde dahi toplumsal ayrışmanın sebeplerinden biri olarak canlılığını korumuştur. Yaşanılan bu durum konuyu sosyolojik bir inceleme için önemli bir noktaya taşımıştır. Ayrıca 'Alevi Çalıştayları' ve 'Sivas Madımak Olayı'nın arka planının aydınlatılmadığı ile ilgili yapılan tartışmalar bu konunun önemini bir kat daha artırmıştır.

Araştırmanın Evren ve Sınırlılıkları

Sivas Madımak Olayları'nı ele aldığımız bu çalışmanın, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümde tamamlanması planlamıştı. Ancak çalışmanın ilerleyen safhalarında uygulamalı olan bölümde, mülakatlarla ilerleyeceğimiz safhada oluşturduğumuz örneklem grubunun şehir dışına yerleşmiş olması ve bir kısmının da konuşmaktan çekinmeleri sebebi ile araştırmamızın evreninde ve sınırlılıklarında bir takım değişiklikler yapılmıştır.

Sivas Madımak Olayı'nı, uzun tarihsel geçmişi içinde Alevi geleneği içinde ele almak mümkünse de burada gerçekleşen olayı bütün boyutları ile Aleviliğin bizatihi kendisiyle örtüştürmek zordur. Bu nedenle bu çalışma, Aleviliği özellikle modern bağlamında ele almakta, sınırlarını araştırma çevresiyle ve sosyolojik çerçeveye kayıtlı tutmayı öncelemektedir.

Dini terör faaliyetleri çerçevesinde araçsallaştırarak, buradan hareketle dünyayı amaçlanabilir düzende inşa etme adına şiddete araç kılma düşüncesi bu çalışmada üzerinde ısrarla durulacak temel tartışma konusudur. Konunun evveliyatında dinin, toplumsal olaylarda bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılması ve teröre alet edilmesine yönelik örnekler sıralansa da Sivas Madımak Olayı çalışmanın odağına yerleştirilmiştir.

Bu araştırmada bulgularla temas için öncelikli olarak raporlara yönelinmiştir. Sivas Madımak Olayları etrafında, 'orada ne olduğuna dair' hazırlanmış raporlar çok yönlü ve çok boyutludur. DDK eliyle hazırlanan raporlar, Alevi Çalıştayları sonucunda yayınlanan raporlar ve ilgili tarafların süreç çerçevesinde ortaya koyduğu iddia ve savunma metinleri, bu çalışmada çoğunlukla üzerinde durulan veri kaynakları olmuştur. Bu bağlamda emniyet raporları, olay gözlemleri, gazete haberleri, belgeseller, çalışmanın dini bağlamını değerlendirirken bir kaynak olarak

ele alınmıştır. Ayrıca çeşitli vakıf yöneticileriyle konu hakkında, devletin işleyişi ile ilgili birkaç mülki idare amiri ile görüşmeler yapılmış ve bu bilgiler ışığında yaşananlar bir değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Ancak görüşme yapılan kişiler isimlerinin çalışma içerisinde yer almasını istemedikleri için değerlendirmelerin kimlere ait olduğunu açıklayamıyoruz. Dolayısıyla çalışmamız dönemin olayları, olayla ilgili çeşitli noktalarda görüş belirten kişilerin yorumları ve raporlarla sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Sayıtları

Din insana bir hayat tarzı sunar. Din, insanın dünyayı anlamlandırmasını ve ona göre yaşamasını şekillendiren en önemli fonksiyonlardan birisidir. İnsanoğlu yaptığı her işte bir meşruiyet kaynağı arar. Bu bağlamda din, insanın aradığı bu meşruiyet zeminini sağlayan bir dayanaktır.

Şiddet ve terör olaylarında da din yapılan işi meşrulaştırmak için bir kaynak olarak gösterilmektedir. Çalışmamızın konusu olan ‘Sivas Madımak Olayı’ nda da din yaygın bir şekilde terörle ilişkilendirilmiştir.

Araştırma ile ilgili sayıtlar şunlardır:

- a) ‘Sivas Madımak Olayları’ üzerinde dinin çatıştırma rolünün etkin olarak görüldüğü varsayılmaktadır.
- b) ‘Sivas Madımak Olayları’ nın oluşumunda siyasi bir takım etkilerin varolduğu düşünülmektedir.
- c) Olaylara katılan sünni kesimden bir kısım insanların dini hassasiyetleri belirgin olmayan ailelerden, bir kısmının ise dini hassasiyetleri yüksek olan ailelerden geldiği düşünülmektedir.
- d) Olaylardan önce de bölgedeki toplumda alevi- sünni ayrımının yapıldığı gergin bir ortamın varlığından sözedilmektedir.
- e) Şehir içinde Alevi-Sünni mahallelerinin ayrı olduğu düşünülmekte ve durumun normal karşılandığı varsayılmaktadır.
- f) Olaylardan her iki tarafın da sosyal açıdan farklı olumsuz etkiler yaşadığı düşünülmektedir.

- g) Olaylardan sonra alevi toplumunda bir göç olgusunun gerçekleştiği düşünülmektedir.
- h) Sünni çevrelerde suçsuz olduğu düşünülen kişilerin ağır cezalar alması ile birlikte bir toplumsal duyarsızlaşma gerçekleşmiştir.
- i) Sünni çevrelerde ağır cezalar sonucunda evde babanın yokluğu ile birlikte, ailelerin ekonomik ve psikolojik sıkıntılar yaşaması gibi bir takım mağduriyetler oluşmuş ve bu durum aile bütünlüğüne etki etmiştir.

Araştırmanın Denenceleri

Yaşanılan toplumsal olaylarda dinin kitleleri etkilemek için önemli bir araç olarak kullanıldığı görülmekte ve bu durum bilim insanlarının, gazetecilerin ve siyasilerin dikkatini çeken bir konu olmaktadır. Özellikle son yüzyılda toplumsal olaylarda dinin bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılıyor olması din ile terörün bir arada telaffuz edilmesine yol açmıştır.

Dini görünümlü terör olaylarında karşılaşılan en önemli çıkarım, yapılan şiddetin bir tür ayin, tanrısal bir görev gibi görülmesidir.⁸ Bu durumda da kişi kendi eylemini dinsel ve ahlaki bir meşruiyetle ilişkilendirebilmektedir. Sivas Madımak Olayı'nda da bu dini eğilimler kullanılarak terör içerikli bir toplumsal olay gerçekleşmiştir. Çalışmanın temel denenceleri de bu bağlamda kurulmuştur.

Araştırma ile ilgili denencelerimiz şunlardır:

- a) Terör olaylarını gerçekleştirenlerin dini söylemleri ile olaydaki Sünni kesimin ikna olma araçları arasında ilişkiler olduğu düşünülmektedir.
- b) Dini bir takım argümanlar ile şiddeti hızlandırma ve oranını artırma konusunda toplulukları etki altına alma düzeyinin etkileşimli olarak ilerlediği düşünülmektedir.
- c) Her din içinde var olan mezhepsel ve düşünsel farklar ile mezhepsel çatışmalar arasında bir ilişkinin varlığı düşünülmektedir.

---

⁸ Ingmar Karlsson, Din Terör ve Hoşgörü, Çev. Turhan Kayaoğlu, İstanbul 2005, s. 180.

- d) Alevi-Sünni geriliminin tarihsel süreç içinde oluşmuş olması ile çözümlenememiş bir sorun olması arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir.
- e) Alevi ve Sünniler arasında gerçekleşen büyük olayların dini bağlamları ile siyasi bağlamları arasında bir paralellik olduğu düşünülmektedir.
- f) Sivas Madımak Olayı ile Alevi-Sünni geriliminin sürekliliğinin oluşması arasında farklılıklar ortaya çıkıyor.
- g) Sivas Madımak Olayı ile ilgili yargılamalarda var olduğu düşünülen eksiklikler ile toplumsal duyarsızlaşma arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir.
- h) Sünni ve Alevi çevrelerin dinsel, tarihi, kültürel birikimleri ile olaya yaklaşımları arasında birtakım bağlantıların olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Yöntem kelimesi, “araştırma yolu ile bulunup ortaya konulabilecek somut sebep - sonuç ilişkilerini ve bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit edebilmek için izlenmesi gereken yol anlamına gelir.”⁹ Yöntemin görevi, araştırma konusunu anlaşılır kılmaktır. En kesin, en bilimsel yöntem nesnel gerçeği en çok yansıtan yöntemdir.¹⁰ Amaca götüren yol yöntem, hedeflere ulaşmak için kullandığımız araçlar tekniktir.¹¹

Bu çalışma nitel bir araştırma olarak planlanmış ve özellikle doküman belge incelemesi yapılmıştır. Nitel çalışmalarda, nesnel gerçekliğin yerini, oluşturulan nesnellik almakta ve yöntemden çok çalışılan durum öne çıkmaktadır. Ayrıca genellemeler yerine betimlemeler ve araştırılan konunun niteliğine bağlı olarak yorumlar söz konusu olmaktadır. Sağlıklı yorumlamaların yapılabilmesi için araştırmacının empati özelliğinin üst düzeyde bulunması önemlidir. Nitel araştırmalarda sosyal gerçekliğe görüşme ve gözlem yoluyla ulaşılmaya çalışılmaktadır.¹²

---

⁹ A. K. Bilgiseven, Sosyal İlimler Metodolojisi, İstanbul 1989, s. 3.

¹⁰ Doğan Ergun, Sosyoloji ve Tarih Sosyolojide Yöntem Sorunu, Ankara 1973, s. 55.

¹¹ Birsen Gökçe, Toplumsal Bilimlerde Araştırma, Ankara 1992, s. 40.

¹² Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi, Ankara 2008, s. 238-242.

Dokümantasyon yöntemi tarihi olan bilimlerden tarafından kullanılan bir yöntemdir. Bu bakımdan dokümantasyon yöntemi olmuş, bitmiş olayların araştırılmasını ifade eder.¹³ Dokümantasyon yöntemini benimserken tarihsel metot ile literatür taraması ve dolaylı gözlem tekniği kullanılarak çalışma zenginleştirilmiştir. Çalışma tarihinde olmuş bitmiş bir olay olduğu için araştırmanın içeriğinde elde edilen bilgiler dolaylı gözlem tekniği ile elde edilmiştir. Ardından olayın fotoğrafını çeker gibi durum tasviri yapılarak farklı bakış açıları ile bu durum bir kritiğe tâbi tutulmuştur. Mümkün olduğunca olayla ilgili lehte ve aleyhte tüm görüşler araştırılmış ve burada bir karşılaştırma yapılarak çeşitli örneklere yer verilmiştir. Resmi belgeleri analiz ederken dönemin siyasi, dini, sosyolojik şartları göz önüne alınarak bir anlamlandırma girişiminde bulunulmuştur.

Araştırma güncel değerini korumakla birlikte taşıdığı birtakım zorluklar nedeniyle dolaylı gözlem yapmayı zorunlu kılmıştır. Din sosyolojisi araştırmalarında dolaylı gözlem yolunu takip ederek gerçeğe erişme iki safhada gerçekleşir. Birinci safha kaynak, belge, bilgi, kalıntı ve bulguların aranıp bulunması; ikinci safha ise, bulunan bu kaynak, belge, buluntu ve bulguların değerlendirilmesidir.¹⁴

Bir çalışmanın tek bir metotla izah edilmesi güvenilirliği ve geçerliliğin sarsılmasına sebep olacak ve çalışma eksik kalacaktır.¹⁵ Çalışmada öncelikle bilgi ve belge toplarken, olay öncesi ve sonrasında dünyada ve ülkemizde gerçekleşen olay ve olguların, dönemin yazılı ve görsel kaynaklarından edinilen bilgiler çerçevesinde değerlendirmesi yapılmıştır. Nitekim bir çalışmanın orijinal olabilmesi için toplanan bilgi ve belgelerin özgün bir şekilde yorumlanması gerekmektedir.

Bilgi birikiminin en güvenilir yolu belgelerin bulunmasıdır. Belgeler geçmişin aynasıdır.¹⁶ Esas olarak bu çalışmada DDK Raporları ve Alevi Çalışmaları esas alınsa da çeşitli mahkeme tutanakları, TBMM İnceleme Komisyonu Raporları; birçok akademisyen, yazar, düşünür, siyasetçi, gazeteci, olaylara tanıklık etmiş veya konu hakkında görüşü olan kişilerin konu ile ilgili yazdıkları dikkate alınmıştır. Bu bilgi ve belgeler ışığında yaşanan olay mümkün mertebe tarafsız bir anlayış ile

---

¹³ Zeki Aslantürk, Din Sosyolojisi, İstanbul 2014, s. 120.

¹⁴ Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İstanbul 2012, s. 81.

¹⁵ Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara 2013, s. 134-153.

¹⁶ Niyazi Karasar, Age., s. 134-135.

değerlendirilmiştir. Kısacası araştırmamızda, anlayıcı, nesnel ve yorumlayıcı bir yöntem benimsenmiştir.

1. BÖLÜM

DİNİN TOPLUMSAL ROLÜ

Din toplum içinde her dönem önemli roller üstlenmiş ve toplumların sosyal organizasyonları içinde belirgin bir şekilde kendine yer edinmiştir. Bu sebeple Bacon, “Din insanlığın en önemli bağıdır.” demektedir. Dinin toplumsal rolünü, dinin toplumdaki yeri ve görevleri ile toplum içinde gördüğü iş ve fonksiyonlar olarak ele alırsak, toplum içinde sadece olumlu rollerinin değil aynı zamanda olumsuz rollerinin de bulunduğunu belirtmeliyiz. Ancak olumlu rollerinin toplum açısından daha yoğun şekilde hissedildiği bir gerçekliktir. Nitekim J. Wach, dinin toplum hayatındaki ‘parçalayıcı rol’üne işaret etmekle birlikte, onun ‘yapıcı, birleştirici ve bütünleştirici rol’ü üzerinde daha yoğunlukla durmuş ve bu olumlu rolünün diğerlerinden daha güçlü olduğunu savunmuştur.¹⁷

Din sosyolojisinin üzerinde yoğunlukla durduğu konulardan biri olan dinin bütünleştirme rolü yapılan çalışma açısından da önemli bir görev ihtiva etmektedir. Toplum içinde çeşitli sebeplerle çıkmış olan ayrılıkları ve sosyal birtakım farkları ortadan kaldırarak bireyleri bir araya toplamayı başaran bir fenomen olarak din bütünleştirici işlevi ile toplumları bir arada tutmayı başaran önemli bir rolü yerine getirmektedir. Böylece din, toplum içinde oluşan çeşitli sebeplere dayanan farklılıklardan ortaya çıkabilecek çatışmaları da önleyebilen bir rolü üstlenmiştir. Özellikle Durkheim ve İbn-i Haldun sosyolojik çalışmalarında dinin toplumsal bütünleşme ve birleşmede büyük etkileri olduğu üzerinde yoğunlukla durmuşlardır. Dinin bu bütünleştirici rolünü en açık şekliyle dini ayinlerde görmek mümkündür.¹⁸

Din, toplum açısından tarihe de bakıldığında zaman hareket verici büyük bir güç olarak kendini göstermektedir. Din, toplumları harekete geçiren uygun normları, değerleri meşrulaştırarak topluluklara motivasyon sağlayan bir güç olabilmektedir. Dinin sağladığı bu motivasyon ve bütünleştirme işlevleri ile diğer bir rol olan organizasyon işlevinin ortaya çıkması yadsınamaz bir gerçekliktir. Din organizasyon işlevini toplum içinde birçok alanda göstermektedir. Peygamberin karizmatik liderliği etrafında inanan insanların oluşturduğu organizasyondan başlayarak çeşitli

---

¹⁷ Ünver Günay, Age., s. 415.

¹⁸ Ejder Okumuş, Meşruyet Ekseninde Din ve Devlet, İstanbul 2003, s. 71-74.

dinsel grup, oluşum, hareketlere varıncaya kadar dini oluşumların gerçekleştirdiği organizasyon işlevi kendini toplum içinde yoğun bir şekilde göstermektedir.¹⁹

Din, toplum içinde olumlu rollere sahip olduğu gibi görece birtakım olumsuz rollerde üstlenebilmektedir. Bunlardan biri bütünleşmenin tam zıddı olan çatıştırma rolüdür. Toplum içindeki dini çatışmalar iki türlü olmaktadır. Bunlardan birinci çatışma türü kendi dinini egemen kılmak için gerçekleşen çatışmadır. Bazı dini sistemler egemenliği kabul etmelerine rağmen bir kısmı ise kurulu egemenlik ilişkilerini yıkmamanın dini çerçevesini çizerek bir dayanak geliştirmekte ve kendi egemenliğini kurmayı hedeflemektedir. Bu g savaşı içinde toplumsal bir çatışma yadsınamaz bir gerçeklik olmaktadır. Dinin atışma rolünün belirgin bir şekilde göründüğü bir diğer durum ise toplumun dini homojenliğinin bozulması durumudur. Toplum içinde dini homojenlik bozulur bozulmaz, dini organizasyonlar arasında çatışma zemini oluşur. Katoliklerle Protestanlar, Müslümanlarla Hıristiyanlar veya Sünniler ile Aleviler arasında olduğu gibi. Her dini grup kendi kültür biçimini benimsediği için toplumsal bütünleşme gerçekleşmez ve bu gruplardan herhangi biri kendi inancını tüm topluma benimsetmek isterse çatışma meydana gelir. Böyle bir durumda devletin tarafsız olması da durumu değiştirmez. Çünkü bu durumda azınlık-çoğunluk meselesi ortaya çıkar. Buradaki durum sayısal bir çoğunluk olmamakla birlikte genel olarak üstün bir dini grup olmanın belirleyicisi devlet kurumlarına daha fazla etki etmekle ölçülmektedir. Üstün grup nerede azınlık rolüne geçerse orada çatışma şiddetlenmektedir. Bu atışma durumu kimi dşnrlere göre olumsuz parçalayıcı bir durumu yansıtmakta, kimi dşnrlere göreyse toplumun devamını sağlayan itici bir güç olabilmektedir.²⁰

Dinin bir diğer toplumsal rolü ise meşrulaştırmadır. Din, bireysel düzeyde, kişinin yaptđı işi, eylemi kendi vicdanında, düşünce dünyasında meşru hale getirmesini sağlarken; toplumsal düzeyde kişilerin birbiri arasındaki ilişkilerde, kurumsal veya grupsal ilişkilerde ortaya çıkan davranışların, sosyal eylemlerin haklılığının toplum tarafından kabulünü temin eder. Dini meşrulaştırmalar iki türlü

---

¹⁹ Ejder Okumuş, Age., s. 75.

²⁰ Günter Kehrer-Roland Robertson-Emile Durkheim, Din Sosyolojisi, ev. M.Emin Köktaş-Abdullah Topçuoğlu, Ankara 1996, s. 88-92.

olabilmektedir. Bunlardan birincisi mevcut sosyal durumu ve düzeni haklılaştırmak, açıklamak için dinin gücü elinde tutanlar tarafından bir meşrulaştırma aracı olarak rol oynamasıdır. Bir diğer meşrulaştırma şekli ise mevcut sosyal düzeni eleştirmek, ona muhalefet etmek için de dinin meşrulaştırma rolünden faydalanılmasıdır. O halde denilebilir ki dinin meşrulaştırma rolünü, sadece egemen grupların bir aracı olarak değil aynı zamanda alt, ayrılıkçı, muhalif grupların da eylemlerini haklı zemine oturtmak için kullandıkları bir araç olarak açıklamak da mümkündür.²¹

1.1 Din ve Sosyal Değişme

Din bireyleri etkilediği ölçüde toplumları da etkilemektedir. Bu durum tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Dinlerin getirdiği kurallar toplumların şekillenmesinde önemli etkilere sebep olmuştur. Her din sosyal davranışlar için birtakım kurallar ve gündelik yaşamda çeşitli tecrübeler ortaya koyarak, dinin sistemine uygun bir tavır geliştirir. Bu durum dinin toplum içinde bir motivasyon kaynağına dönüşmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda toplumda gerçekleşen değişimlerde de dinin etkisinden bahsetmek gerekir. Din, bazı durumlarda toplumsal değişimlerden etkilenirken, bazen de bizatihi değişimi sağlayan bir etken olabilmektedir.²²

Sosyal değişmeyi kaçınılmaz olarak gören Şerif Mardin, sosyal ve kültürel değerlerin sabit olmayıp, çok yavaş bir şekilde de olsa sürekli değiştiğini savunmakta ve değişimin ardındaki nedenleri toplumlardaki kültür unsurlarının tamamen kapalı olmaması, insanların bu kültür unsurlarını aynı oranda içselleştirmemeleri ve kültürün bazı durumlarda insanlar tarafından özel amaçlar için kullanılıyor olması olarak açıklamaktadır.²³ Bulunduğu toplumun kültürel yapısı ile bütünleşen dinlerde karşılıklılık esasına dayanan bir etkileşimden söz edilebilir. Bu durumda toplumun kültürü ile birleşen din değişime ve değiştirmeye de her an açık konumda durmaktadır.

---

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ejder Okumuş, *Dinin Meşrulaştırma Gücü*, İstanbul 2005.

²² Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Ankara 2008, s. 377.

²³ Şerif Mardin, *İdeoloji*, Ankara 1982, s. 119-152.

Din toplumsal değişmede hem etkileyen hem de etkilenen bir fenomen olarak kendini göstermektedir. Toplumun değişiminde din, kendi mesajları ile yönlendirici bir güç olabileceği gibi güçlü değişim süreçleri karşısında da kendi varlığını dönüştürüp özünden uzaklaşarak etkilenen konumuna da geçebilir.²⁴

Din, toplumla ilişkiye geçtiği andan itibaren gerçekleşen her değişimde, sosyal değişimi motive edebileceği gibi engelleyici veya yavaşlatıcı bir rolde üstlenebilir. Bu bağlamda dinin muhafazakar özelliklerinden dolayı engelleyici rollerinin daha yoğun olduğu düşünülse de değişimde ki motive edici gücü de yadsınamaz bir etkiye sahiptir.

Toplumsal değişmenin yönünü tayin ederken din toplumun en bariz gerçeği olarak kendini göstermektedir. Dinsel yükümlülükler değişimin yönünü ve hızını belirlemede etkin bir şekilde rol almaktadır. Değişimi motive eden bir faktör olarak baktığımız zaman din kendi iddia ve önerileri ile toplumun dönüşmesinde etkileyici bir gücü elde eder.²⁵ Her din içinde doğduğu toplumun kurumlarını, kültürünü, inanışlarını, ideal ölçüler çerçevesinde düzenlemeyi, geliştirmeyi ve dönüştürmeyi amaç edinmiştir. Din, bu amacı gerçekleştirirken toplum üzerinde oldukça büyük bir etki gücüne sahip olduğu için toplumu değişime motive etme konusunda zorlanmamakta ve oldukça kısa sürelerde büyük değişimlere yol açmaktadır. Bu duruma verilebilecek en açık örnek, Hz. Muhammed'in karizmatik şahsiyetinin önderliğinde, 23 yıl gibi kısa bir sürede Arabistan coğrafyasında İslam dininin gerçekleştirdiği büyük sosyal değişimdir. Bu değişim ile "sözlü kültür" e dayalı kabile sisteminden "yazılı kültür" e dayalı şehir kültürüne geçiş başlamıştır. Çünkü bir şehir ortamında filizlenen İslam dini benimsendiği her yerde de şehirleşmeyi hızlandırmıştır. Başlangıçta İslam, Arap kültürünü temel almış olsa da zamanla o kültürde önemli değişimler gerçekleştirmiştir. Böylece İslamiyet içinde geliştirdiği coğrafyanın dini, kültürel, iktisat, günlük yaşam gibi birçok alanında değişimi sağlayıcı ve şekillendirici temel faktör olmuştur.²⁶

---

²⁴ Necdet Subaşı, Din Sosyolojisine Giriş, İstanbul 2014, s.201.

²⁵ Necdet Subaşı, Age., s.194-195.

²⁶ Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, Age., s. 387-388.

Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi din, bulunduğu her toplumda kendi düzenini kurmayı hedef edinmekte ve bu özelliği ile toplumsal değişimi hızlandıran veya gerçekleştiren başat unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak değişimi hızlandırıcı bu özelliği dinin ortaya çıkma aşamalarında kendini göstermekle birlikte, dinin ortaya koyduğu düşünceler toplum tarafından kabul gördükten sonra dinin, bu yeni durumun muhafaza edilmesi yönünde rol üstlendiği görülmektedir.

Bu bağlamda dinlerin değişim üzerine etkisi üzerine yapılan çalışmaların genel olarak, dinin muhafazakar özelliğinden kaynaklanan duraksatıcı, engelleyici rolü üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Dinlerin değişimi hızlandırıcı rolü bulunmakla birlikte genel olarak toplumda kalıcı bir dengeyi sağlamayı amaçladıkları da bir gerçektir. Örneğin Durkheim, dinin toplum yapılarının durağan kalmasında ve yapıyı oluşturan unsurların korunmasında önemli bir rol oynadığını savunmaktadır.²⁷ Marx ise dinin, değişim karşıtı bir niteliğe sahip olduğunu hatta ezilen sınıfların durumunu hafifleterek dünyaya tutunmalarını sağlayan ve onları uyuşturan bir afyon görevi gördüğünü savunmuştur. Bu çerçevede dinin toplumda aslında istikrarı sağlamak ve toplumsal çatışmaları engellemek gibi bir görev üstlendiği çıkarımı yapılabilir.

Modernizm ile birlikte toplumsal değişim ve dönüşüm büyük bir ivme kazanmış ve küreselleşmenin de etkisiyle bu durumun olumlu yanlarının yanında olumsuz da birçok niteliği ortaya çıkmıştır. Böylelikle dinler kendi ahlak yargıları çerçevesinde bu dönüşümü yorumlamış, engelleyici veya karşı durucu birtakım argümanlar geliştirmişlerdir. Böylece din toplumsal gelişmeyi engelleyici bir unsur olarak algılanmaya başlanmıştır.

Modernleşme ile birlikte İslam dünyasında da birtakım değişiklikler yapılarak din dönüştürülmeye çalışılmış ancak bu dönüşüm gelenekte bir karşılığı olmayacak şekilde laiklik ve sekülerleşme düzleminden gerçekleştirilmeye çalışıldığı için Müslüman kesim tarafından karşı bir refleksle karşılanmıştır.²⁸ Yaşanılan bu süreç

---

²⁷ Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji*, İstanbul 1986, s. 37.

²⁸ Necdet Subaşı, *Age.*, s.200-201.

dinin, toplumsal değişim karşıtı bir rol üstlenmesine ya da böyle algılanmasına yol açmıştır.

Bu bağlamda tarihin herhangi bir döneminde, herhangi bir din farklı sosyal kalıplarla ortaya çıkmakta ve dinlerin tamamının aynı rollere sahip olduğunu söylemek yanıltıcı olabilmektedir. Nitekim toplumsal değişimler, olumlu gelişmeler olarak algılanma eğiliminde olsa bile her zaman olumlu, toplumu ileriye taşıyan gelişmeler olmamaktadır.²⁹ Dinler özellikle ahlaki bir çöküntüye yol açabileceğini düşündükleri değişimleri geriletici, olumsuz değişimler olarak algılamakta ve kendi engelleme araçlarını devreye sokmaktadır. Böylesi bir savunma değişimi destekleyenler açısından dinin engelleyici, toplumu geriletken bir unsur olarak algılanmasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak toplum, hiçbir zaman statik bir özellik göstermemekte ve her an toplumsal, siyasal ve kültürel değişikliklere hazır bir görüntü çizmektedir. Bu değişimde de din öncül görevler üstlenmekte ve önemli bir konumda kendine rol biçmektedir. Bu rol bazen değişime katkı sunup, yardımcı olurken; bazen de değişimin önünde etkin bir engelleyici olarak kendini göstermektedir. Öyleyse toplumsal değişme tartışmalarında ele alınması gereken en bariz gerçeklik olarak toplumun dini inancını göstermek yanlış olmayacaktır.

1.2. Din ve Sosyal Çatışma

Dinler birlikteliği, bütünleşmeyi vaat etseler de her zaman bu olumlu özelliklerini muhafaza edemezler. Milli dinlerin evrensel dinlerle, evrensel dinlerin birbirleriyle hatta evrensel dinlerin alt grupları ve mezheplerinin rekabetleri, üstünlük kurma çabaları çatışmaya zemin hazırlayan unsurlar olabilmektedir.³⁰

Din kendi inananları arasında bütünleşmeyi sağlarken, toplumun genelinde bir çatışma rolünü üstlenebilir. Diğer bir durumda ise dinin bir yorumu toplumsal bütünleşmeyi, hoşgörüyü vb. içinde barındırır ve müntesiplerine sunarken, farklı bir

---

²⁹ Niyazi Akyüz-İhsan Çapcıoğlu, Age., s. 383.

³⁰ Ünver Günay, Age., s. 480.

yorumu toplumu ayrıştırıcı, çatışmalara zemin hazırlayıcı rol üstlenebilir. Ancak dinin işlevlerinden biri olan bu çatışma durumu büyük kavgaların, savaşların sonunda bütünleşmeyi sağlayabileceği gibi toplumun bütünlüğünün bozulup, parçalanmasına da sebep olabilir.³¹

Birçok sosyolog sosyal çatışmaların, toplumun devamı açısından oldukça önemli olduğunu savunmuştur. Bu düşüncedeki en önemli isimlerden biri olan Marx, çatışmayı sosyal değişimin temel gücü olarak görmektedir. Lewis Coser ise çatışmaların toplumu zayıflatmak gibi olumsuz işlevinin yanında grupları birbirine bağlayarak sosyal yapının devamını sağlamak gibi işlevleri de bulunduğunu savunmaktadır. Bir diğer sosyolog McGuire ise “çatışma bütünleşmenin diğer yüzüdür” diyerek içerideki bütünleşmenin dışarıda çatışmaya sebep olacağını belirtmiştir.³² Buradan da çıkarılabileceği gibi din, grup içinde bütünleşmeyi sağladığı ölçüde diğer dini gruplarla da çatışmanın temel etkeni olabilmektedir.

Evrensel dinlerin, yayılcı eğilimleri dolayısıyla gerek birbirleri arasında gerekse milli dinlerle olan rekabetlerinin yanı sıra bir dinin kendi alt grupları, mezhepleri arasındaki rekabet ve çatışmaların daha yıkıcı olduğu durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durum topluma dışarıdan yönelen tehditlere nispetle, toplumu içten bir çatışmaya sürüklediği ve çözülmeyi sağladığı için daha yıkıcı bir durum oluşturabilmektedir. Özellikle toplumun heterojen bir dini yapıya sahip olması kanlı mezhep ve din çatışmalarına yol açmaktadır. Ancak bu çatışmaları sadece dini olarak nitelemek yanlış bir algıya sebep olabilir. Bu tarz toplumsal çatışmalarda dinin yanında, ekonomi, siyaset, kültür, etnik yapı da etkili rol oynamaktadır. Örneğin İslam dünyasında ki mezhep çatışmaları incelendiğinde altında yatan asıl sebebin genel olarak yönetim sorunları olduğunu görmekteyiz.³³

Sonuç olarak din toplumda çeşitli roller üstlenmiştir. Bunlardan birisi de çatıştırmadır. Bu çatışma sonuç olarak bütünleşmeyi sağlayabileceği gibi derin ve büyük yıkımların sebebi de olabilmektedir. Özellikle dini homojenliğini yitiren

---

³¹ Ejder Okumuş, Meşruyet Ekseninde Din ve Devlet, İstanbul 2003, s. 74.

³² Inger Furseth-Pal Repstad, Din Sosyolojisine Giriş Klasik ve Çağdaş Kuramlar, Çev. İhsan Çapcıoğlu-Halil Aydınalp, Ankara 2011, s. 271-272.

³³ Ünver Günay, Age., s. 481-482.

toplumlarda dinin çatıştırma işlevi daha etkin bir rol oynamaktadır. Bu tarz toplumlarda dinlerin hoşgörü ve insana saygı gibi birtakım nitelikleri etkin bir şekilde topluma engaje edilerek çatışma zemininin olumlu yöne kaydırılması toplumsal bütünlüğü sağlama açısından önemlidir.

1.3.Toplumsal Olaylarda Dinin Terörle İlişkilendirilmesi

Toplumsal olaylar genelleşmiş, birden fazla kişi ile paylaşılmış, ortak duyuş, düşünüş ve davranışlardır. Bu olaylar, birden fazla kişinin bir araya gelerek bir nevi “sosyal baskı” durumu oluşturularak gerçekleşmektedir. Öyle ki Fransız sosyolog E. Durkheim, toplumsal olayların özünde bu ‘baskı’nın etkili olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda her toplum kendine mahsus toplumsal olayı üretmekte ve gelişmesine imkan vermektedir. Ayrıca toplumsal olaylar, genel ve kolektif hadiselerdir.³⁴

Toplumsal olayların genel ve kolektif hadiseler olması toplumun üyelerinin bir arada hareket etmesini gerektirir. Toplumun bir araya gelebilmesi için de ortak duygu, düşünce, inanç çerçevesinde buluşmaları zorunludur. İşte insanları ortak bir noktada birleştiren en önemli güçlerden biri de dindir. Dolayısıyla din bu gücü sayesinde toplumda bütünlüşmeyi sağlayarak olumlu yönde toplumu motive ederken, bir ayrılık sebebi olarak da çatışmayı sebep olup, olumsuz bir rol üstlenebilmektedir.

Bu çalışmada biz toplumsal olayı bir kitle olayı olarak ve toplumda olumsuz birtakım gelişmelere yol açan şekliyle ele alacağız. Kitleler yargılama gücünün olmadığı, düşüncelerin toptan kabul veya reddedildiği, münakaşa veya itiraz durumunun bulunmadığı, kendilerine yapılan telkinlerin bütün kavrama alanlarını kaplayarak hızlı bir şekilde eyleme geçebilen topluluklardır.³⁵ Bu toplulukları bir araya getiren en önemli unsurlardan biri de dini birliktir. Dini açıdan aynı düşünceleri paylaşan insanlar toplumsal olaylarda kitle haline geldiklerinde aynı tepkiyi verebilmektedirler.

---

³⁴ Ünver Günay, Age., s. 20-21.

³⁵ Gustave Le Bon, Kitleler Psikolojisi, Çev. Yunus Ender, İstanbul 1997, s. 65.

Toplumsal olaylarda dini birlikten kaynaklanan tepkiler, olumlu gelişmelere yol açabileceği gibi olumsuz birtakım gelişmelerin de zeminini oluşturabilir. Bu olumsuz gelişmeler sonucunda din terörü doğuran bir sebep olarak nitelendirilebilir. Ancak dinin bizatihi kendisinin barışı, bütünleşmeyi ve yüksek ahlakı savunduğunu öncelersek, terör için bir kaynak oluşturduğunu düşünmek yanlış olacaktır. O halde dinin teröre dönüşen toplumsal olaylarda bir meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Toplumda gerçekleştirilmek istenen siyasi, ekonomik vb. çıkarlar dinin meşrulaştırma gücü ile toplumsal dini bir olaya dönüşebilmektedir.

Dinin toplum üzerindeki bu meşrulaştırma gücü dinin araçsallaştırılmasının da yolunu açmaktadır. Tarih boyunca dinin araçsallaştırılmasının toplumlara, kitleleri etkileyen, manipüle eden bir yönünün bulunduğu bir gerçekliktir. Toplum içinde bazı insanlar, gruplar özellikle seçkin kesimler dinin araçsallaştırılması yoluyla toplumun çeşitli dindar kesimlerinden yararlanma yoluna gitmişler ve bu durumu dini egemenliklerini kurma veya devam ettirmenin bir yolu olarak görmüşlerdir. Dini araçsallaştırma, yönetenler ile yönetilenler arasında gerçekleşebildiği gibi iki siyasi veya sosyal grup arasında hatta kişiler arasında dahi gerçekleşebilir.³⁶ Bu yolla insanlar, kurumlar, gruplar kitleleri kolayca harekete geçirebilmekte ve çeşitli çıkarları için dini kullanabilmektedir.

Sonuç olarak dinin meşrulaştırma gücü bir istismar aracı olarak kullanılmasına yol açmıştır diyebiliriz. Bu durum toplumsal olaylarda dinin kitleleri harekete geçiren bir fenomen olmasını sağlamış, böylelikle gerçekleştirilmek istenen esas amaç manipüle edilerek din ön plana çıkartılan bir unsur olmuştur. Bu durum da toplumsal olaylarda dinin terörle ilişkilendirilmesinin yolunu açmıştır.

1.4.Geçmişten Günümüze Terör Olgusu

Terör insanlığın her döneminde varlık göstermiş, toplumlarda büyük yıkımlara, çözümlere, kayıplara sebep olmuş bir olgudur. Bu sebeplerle üzerinde yoğunlukla durulmuş, nedenleri, sonuçları ve etkileri üzerinde büyük tartışmalar

---

³⁶ Ejder Okumuş, Meşruyet Ekseninde Din ve Devlet, İstanbul 2003, s. 108-116.

yapılmıştır. Bu bağlamda terör olgusunu birçok başlık altında ayrıntılı bir açıklamaya tabii tutmak gerekmektedir.

1.4.1 Terör Kavramı ve Dönüşümü

Terör, tanımı zor yapılan kavramlar arasında yer almaktadır. Üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımı henüz bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni, terörle ilgili farklı yaklaşımların var olması ve bu yaklaşımların farklı unsurlar üzerinde durmasıdır. Siyasi, ideolojik ve dini kaynaklardan beslenen bu yaklaşım farklarından dolayı terör, terörizm ve terörist kavramları tanımı muğlak olan terimler arasında yer almıştır. Bunda devletler ve uluslararası aktörlerin kendi çıkarlarını gözetiyor olmaları önemli bir etkidir. Çıkar çatışmasının geniş tabanlı ortak bir tanımı engellemesinden dolayı bugüne kadar 190'dan fazla terör tanımı yapılmıştır.³⁷ “Terör” ve “terörizm” kavramları zihinlerde, korku, dehşet, tehdit, şiddet, yasadışılık gibi olguları çağrıştırmaktadır.

“Terör, Latince, korkutmak, gözdağı vermek, sindirmek, ürkütmek, endişelendirmek gibi anlamlara gelen “terrere” kelimesinden türetilmiştir. Terör kelimesi, Batı siyaset diline 1789–1794 Fransız Devrimi sırasında, jakobin devrimcilerin iç düşmanlara karşı yürüttükleri mücadele ve hükümetin uyguladığı baskı ve infazlara işaret eden bir terim olarak girmekle birlikte yaşanan bu dönemde de ayrıca ‘terör dönemi’ denilmiştir. Bu dönemde terör kavramı, vatanseverlik ile özdeşleştirilirken, jakobinlerin iktidardan düşmesi ile olumsuz anlamlar içeren bir kavrama dönüşmüştür. Fransız devriminden bu yana terör kavramının kapsamı oldukça genişlemiştir.”³⁸

Teröre ilişkin tanımlarda günümüzde sıklıkla ‘siyasi amaçlara ulaşmak’ sözcüğü zikredilmekte ve siyasi amaçları gerçekleştirmek için dehşete düşürme, korkutma terör eylemlerinin temel unsuru olmaktadır. gelmiştir. “Uluslararası terör” kavramı ise, terörist eylemin ulusal sınırları ötesine taşınarak birçok ulusu etkileyen sonuçlar doğurur hale gelmesine odaklanmıştır. Terör, terörist ve terörizm kavramlarına ilişkin muğlaklığı ortadan kaldırabilmek amacı ile çeşitli girişimlerde

---

³⁷ Faruk Örgün, Küresel Terör, İstanbul 2001, s. 14.

³⁸ Vejdi Bilgin, “Din ve Terör”, (Ed. Talip Küçükcan), Din Sosyolojisi, Eskişehir 2013, s. 224.

bulunulmuştur. “Bu anlamda zikredilen kavramların dört ana özelliği olduğuna işaret edilmektedir:

- 1- Çatışma, çekişme ve kavganın şekillendirdiği siyaset biçiminde, çoğu insanın terör diye adlandırdığı veya anladığı korkutma stratejisi çok sık başvurulan bir yöntemdir.
- 2- Çok sayıda kişi, grup ve ağ; bu stratejiyi zaman zaman kullanmaktadır.
- 3- Söz konusu strateji, olayların yaşandığı bağlam ve popülasyonda, siyasi mücadelenin diğer biçimleri ile sistematik biçimde ilişkilendirilmektedir,
- 4- Baskı ve zorlamayı bir araç olarak kullanan kişi ve gruplar (resmi görevliler, asiler ve isyancılar vb.) belirli siyasi durumlarda zaman zaman terör stratejisine başvurmakta ve bu konudaki uzmanlıklarından dolayı da sonuçları son derece yıkıcı olmaktadır.”³⁹

Terör ve terörizm kavramları üzerinde bir uzlaşma sağlanamadığı, çeşitli düşünür, bilim insanı ve uzman tarafından yüzlerce terör ve terörizm tanımı yapıldığı ve farklı görüş açıları sergilendiği görülmektedir. Terör kavramının tanımı ve açıklaması ile ilgili olarak bir takım söylemlerden örnekler verebiliriz.

Bilim insanları şiddet ve terör olgusuna bir araştırmacı olarak yaklaşma eğilimindedir. Entelektüel bir ortamdaki araştırma ve tartışma durumları terör olayları ile direkt karşı karşıya gelen güvenlik uzmanlarından ya da konuya taraf olabilen siyasi aktörlerden farklı olabilmektedir. Akademik özgürlükler, temel noktalarda birleşen ancak zaman zamanda farklılaşan yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Devlet yetkilileri ise terör konusuna güvenlik ağırlıklı olarak bakmaktadır. Devletlerin terör tanımları çerçevesinde üç unsurun ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bunlar; suçun işleniş biçimi, suçun ideolojik saiki ve suç failinin kriminal bağlantısıdır.⁴⁰ Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Devleti 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. maddesinde terörü şu şekilde tanımlamıştır. “Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî,

---

³⁹ Vejdi Bilgin, Age., s. 224.

⁴⁰ Faruk Turinay, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, TBB Dergisi, C/S: 2016/116, s. 45.

hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Medya ise terör konusunda genellikle suikast, bombalama, sabotaj, işkence ve rehin alma eylemleri gibi nedenlerden çok sonuçlara odaklanan bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak terörle ilgili haberlerde, kitle iletişim araçlarının haberi verme konusunda farklılık gösterdikleri gözlemlenmektedir. Örneğin, birtakım medyanın terörist olarak gösterdiği grubu, başka bir medya kuruluşu özgürlük mücadelecisi olarak yansıtabilmektedir.

Siyasal amaçlarına ulaşmak için çeşitli şiddet türlerine başvuranlar ise eylemlerini meşru görmekte ve genellikle kendilerini “özgürlük savaşçıları” olarak tanımlamaktadırlar. Bu yaklaşım şiddeti meşrulaştırma amacı taşımakta, şiddet ve terörü suç kategorisinden çıkarmayı hedeflemektedir.⁴¹

Sosyolojik imkanlarla yapılması gereken ise ‘nasıl’ sorusundan ziyade ‘niçin’ sorusunun üzerinde düşünülerek cevaplanması, şiddet ve terör olaylarının toplumsal kökenlerinin incelenmesi, birey ve grupların hangi sebep ve süreçlerin etkisi ile böylesine kabul edilemeyen yöntemlere başvurarak taleplerini dile getirmelerine sebep olunduğunun değerlendirmesinin yapılmasıdır.

1.4.2. Tarihsel Bağlamda Terör

Günümüzde küresel çapta en büyük problem olarak görülen terör, insanlığın başlangıcından bu güne kadar toplumsal bir realite olarak her zaman var olmuştur. Tek tanrılı dinlere göre ilk insan olan Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın çocukları Habil ve Kabil ile başlayan şiddet olayları şekil ve nitelik değiştirerek geçmişten günümüze her zaman var olagelmiştir.

Terör, tarihin her döneminde bireysel ve örgütlü bir eylem olarak görülmekle birlikte hırsızlık, fuhuş veya bizzat katl gibi evrensel bir özellik taşımaktadır. Yani

---

⁴¹ Vejdî Bilgin, Age. , s. 225.

mekânı yoktur, zamanla sınırlı değildir ve yaygındır. Bugüne kadar terör değişik şekil ve görüntülerde var olmuştur ve çeşitli kalıplara girerek bundan sonrada az veya çok var olacaktır.⁴²

İslam dünyasında ki terör olaylarını Hulafa-i Raşidin Dönemi ile başlatmak mümkündür. Bu dönemde gerçekleşen terör olayları daha çok bireysel olarak gerçekleştirilen eylemler olmuşlardır. Nitekim bu anlamda Hz. Ömer'in, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin suikast sonucu öldürülmesi İslam dünyasında derin yaralar açmıştır. Bu yaşanan olaylar sonucunda Müslümanlar Sünni, Şii ve Harici diye çeşitli fraksiyonlara bölünmüştür.⁴³ Karlsson, milliyetçilik, anarşizm, komünizm ve kapitalizmin terör saldırılarına ilham kaynağı olduğunu belirtmekle birlikte 1800'lerin ortalarına kadar (çeşitli faktörlerin yanında) bu saldırıların arkasındaki itici gücün din olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴

İslam Dininin farklı anlaşılmasını sağlayan Haricileri İslam'daki ilk terörist grup olarak niteleyebiliriz. Hariciler Hz. Ali döneminde ki iç karışıklıklar sırasında hakem olayıyla ortaya çıkmış bir oluşumdur. Düşüncelerini taassupla savunmalarının nedeni olarak Kur'an'ın zahirine göre hükmetmeleri ve düşüncelerinin yüzeyselliği gösterilmektedir.⁴⁵ "La hükme illa lillah" sloganı ile, Kur'an'ın harfi/zahiri yorumuna bağlı, katı ve dışlayıcı izahlarıyla kendinden farklı düşünen herkesi tekfir etmişlerdir.⁴⁶ Bu grup İslam'daki ilk dini siyasal hareket olarak gösterilmekle birlikte, İslam dünyasında ki ilk ayrılıkçılar olarak da gösterilmektedirler.

Terör örgütü olarak nitelendirilmese de Vahhabilerin de tarihin belli dönemlerinde kendilerine karşı çıkan veya direnen kim varsa kâfir ilan edip öldürdükleri bilinmektedir.⁴⁷ Esasen bu tür gruplar ister ideolojiden ister dinden

---

⁴² İlber Ortaylı, "Dünyada ve Türkiye'de Tarihte Terör", Dünyada ve Türkiye'de Tarihte Terör, 2002, s. 5.; Ercan Çitlioglu, Gri Tehdit, Ankara 2005, s. 16.

⁴³ Emre Kongar, Küresel Terör ve Türkiye, İstanbul 2002, s. 78.

⁴⁴ Ingmar Karlsson, Din Terör ve Hoşgörü, Çev. Turhan Kayaoğlu, İstanbul 2005, s. 178.

⁴⁵ M.Ebu Zehra, İslam'da Siyasi, İtikadı ve Fıkhi Mezhepler Tarihi, Çev. Hasan Karakaya-Kerim Aytakin, İstanbul 1983, s. 72.

⁴⁶ Taha Akyol, Hariciler ve Hizbullah; İslam Toplumunda Terörün Kökenleri, İstanbul 2000, s. 19.

⁴⁷ John L. Esposito, Kutsal Olmayan Savaş; İslamcı Terör, Çev. Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz, İstanbul 2003, s. 67.

besleniyor olsun, ortak noktalarının hoşgörüsüzlük, katı bir din anlayışı ve farklı düşünceleri kabul etmeme olduğunu görmekteyiz.⁴⁸

11. yüzyılda ortaya çıkıp 13. yüzyılda Moğol istilasında ortadan kaldırılan Haşhaşiler, İsmailiye mezhebinin bir kolu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim din kökenli siyasal terörü kurumsallaştıran ilk kişi, Şeyh El- Cebel olarak da bilinen Hasan Sabbah (1049-1134)'tır. Kongar'a göre Selçuklu döneminde terörü sistemli bir araç haline getiren Hasan Sabbah, çağdaş anlamı ile terörizmin kurucusudur.⁴⁹

Terör konusunda bugüne kadar oldukça farklı dönüşümler yaşanmıştır. Örneğin 20. yüzyıla kadar terör örgütlerinin toplumun geneline yönelmediği, bunun yerine simgesel anlamı ve ağırlığı olan yöneticileri hedef aldığı görülmüştür. Yani saldırılarını direkt sorumlu tuttukları kişilere yöneltmişlerdir. 20. Yüzyıl ile birlikte hedefe kötü gidişten sorumlu tutulanlar değil sorumlulara mesaj ileten kişiler alınmıştır.⁵⁰

Kavram 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ilk yarıda yüklendiği anlamından soyutlanmış, Doğu ve Batı blokları arasında karşılıklı ya da bu iki sistemden bağımsız kalmak isteyen ülkelere yönelmiştir. Ayrıca bu gelişmeyle birlikte savaşın psikolojik ve fiziki unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı nereden oluştuğu tam olarak bilinemeyen örgütlerin görünür olduğu bir savaş şekline dönüşmüştür.⁵¹

11 Eylül 2001'de, ABD'de gerçekleştirilen terör saldırılarını müteakiben, İslami terör kavramı yoğun biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu terör saldırısı sonrasında olayların nedenleri tam araştırılmadan İslam ve terör bir araya getirilmiş ve insanlar üzerinde bir 'islamafobi' durumu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu psikolojik ortam neticesinde dinlerin barış mesajı verdiği, din ve şiddet arasında bir bağ kurulmasının büyük bir yanlış olduğu, İslam'ın bu noktada yanlış yorumlandığı gibi açıklamalar pek etkili olmamıştır.⁵²

---

⁴⁸ Taha Akyol, Age., s. 67.

⁴⁹ Emre Kongar, Age., s. 78.; Şeref Mercan, Dünya Tarihini Etkileyen Gizli Örgütler ve Tarikatlar, İstanbul 2006, s. 143-145.

⁵⁰ Deniz Ülke Arıboğan, Tarihın Sonundan Barışın Sonuna-Nefretten Teröre, Ankara 2005, s. 24.

⁵¹ Mehmet Ali Bal, Savaş Stratejilerinde Terör, İstanbul 2003, s. 51.

⁵² Vejdi Bilgin, Age., s. 234.

2005’li yıllarda dünyanın belli başlı kentleri, yoğun olarak artan terör saldırılarına (İstanbul, Madrid, Londra, Şarm El Şeyh, Bağdat) hedef olduğu için dünya kamuoyunda medeniyetler çatışması yerine medeniyetler ittifakından sıkça söz edilmeye başlanılmıştır.

Çitlioğlu’na göre terörizmin tarihsel evrelerini aşağı yukarı şu şekilde sıralayabiliriz:

“a)Anarşist Dalga.

b) Anti Kolonyal Dalga.

c)Yeni Sol Dalga.

d)Dini Dalga.”

1880’lerde başlayıp 40 yıl süren anarşist dalgayı, 1920’lerde başlayan anti kolonyal dalga, bunu 1960’larda gündeme gelerek 1990’lı yıllara kadar uzanan yeni sol dalga ve son olarak da 1979’da başlayıp günümüzde de devam eden dini dalga izlemektedir.⁵³

Kongar’a göre Türkiye’de terör evreleri ise yine bu gruplamayla paralellik göstermektedir. Bunlar;

a) Birinci Terör Dalgası (Ermeni Terörü)

b) İkinci Terör Dalgası (1970’li yıllardaki Sağ-Sol çatışması)

c) Üçüncü Terör Dalgası (Etnik Milliyetçi veya Bölücü Terör: PKK)

d)Dördüncü Terör Dalgası (İbda-C, Türk Hizbullah’ı nezdinde İslamcı Terör)⁵⁴

1.4.3. Terörün Olası Nedenleri ve İleri Sürülen Gerekçeler

Şiddet ve terörün insan doğasındaki saldırganlıktan kaynaklandığı ve insanın psikolojik süreçlerinin incelenerek bu durumların açıklanabileceği görüşü, problemin tarihsel ve ortamsal kökenlerinin, siyasi ve toplumsal nedenlerinin araştırılmamasına neden olmaktadır. Bu durum da kavramların anlaşılmasını zorlaştırmakla birlikte, bu

---

⁵³ Ercan Çitlioğlu, Age., s. 308.

⁵⁴ Emre Kongar, Age., s. 86-97.

olumsuz durumların da çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu sebeple şiddet ve terörün evrensel, yaratılıştan getirilen bir davranış biçimi olmadığı, değişik zaman ve mekanlar da toplumsal, siyasal, ekonomik birtakım nedenlerden kaynaklandığı, birtakım ideolojik ve dini söylemler kullanılarak meşrulaştırıldığı üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Herhangi bir sosyal olay gibi bugün terörü de tek bir nedene indirgeyerek çözümlene durumu terk edilmeye başlandığı için terörün oluşmasında da birden çok faktör etkili olmaktadır.

1.4.3.1. Bireysel ve Psikolojik Faktörler

Teröristlerin, psikolojik faktörlerin etkisinde kalarak kendilerini şiddete başvurmayaya zaman zaman zorunlu hissettikleri ve bunu kendilerine göre bir mantık oluşturarak rasyonalize etmeye çalıştıkları çeşitli araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Şiddet ve teröre başvuranların çoğunun zihin dünyasında ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımı yapıldığı öne sürülmektedir. Böylece başkaları ile kendini karşılaştırma yoluna girerek bir kimlik inşası gerçekleştiren kişi bu kategorik ayırım sonunda ‘ötekiler’ veya ‘onlar’ı tüm kötülüklerin kaynağı olarak algılamaya başlar. ‘Biz’ ise özgürlük ve adalet için mücadele eden erdemli bir topluluk olarak görülür. Bu alınan tavır sonucunda tüm sorunların ve kötülüklerin kaynağı olarak görülen ‘diğerleri’ni yok etme girişimi başlar. Bu anlayışla bakıldığında şiddete başvurarak ‘diğerlerini’ saf dışı bırakmak hem adil hem de erdemli olan bir yol olarak görülebilir.⁵⁵

Teröre başvuran kişilerin genellikle hayal kırıklığına uğramış, hayatta başarısız olmuş kişiler arasından çıktığı görülmüştür. Bu durumlarını bir grup içerisinde yok edip, grup kimliğini ön plana çıkararak kendi başarısız benliğini grup kimliği içerisinde eritmektedir. Bu kişiler için kitle hareketlerinin çekiciliği de insanî varoluşun içine gizlenmiş endişe, yalnızlık ve anlamsızlık duygusundan bir kurtuluş vaat ediyor olmalarından kaynaklanmaktadır.⁵⁶

1.4.3.2. Dini Faktörler

Dinler barış, huzur ve sevgi mesajları vermesi temelinde kendilerini ifade etmektedirler. Ama bununla birlikte din ve terör olgusunun sık sık bir arada

---

⁵⁵ Vecdi Bilgin, Age., s. 228-229.

⁵⁶ Kemal Sayar, Terörün Psikolojisi, www.kemalsayar.com, (08.10.2017-14.46).

kullanılmaya başladığı görülmektedir. Bu bakımdan din ve terör olaylarının neden bu kadar yan yana getirildiği üzerinde durulması gereken bir mesele halini almaktadır. Dini inanç ve motiflerin, bireylerin sosyal aksiyonları üzerinde oldukça etkili olduğu bir gerçekliktir. Bir toplumsal olay örneği olarak şiddet ve terör olaylarının ortaya çıkmasında dinin de önemli işlevler üstlendiği görülmektedir. Sosyolojik olarak bilinmektedir ki dinin bütünleşmeye katkı sağlayan fonksiyonunun yanında ayrılık ve çatışmalara sebebiyet veren bir yönü de vardır. Ancak bu, dinin sistematik olarak şiddet oluşumuna katkı yaptığı anlamına gelmemelidir. Dinin bu tür şiddet olaylarında genellikle meşrulaştırma işlevinden faydalandığı görülmektedir. Şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında sosyal, siyasi, ekonomik ve ideolojik çıkarların belirleyici olduğu görülmektedir. O halde şiddet ve terör olaylarını incelerken, sosyo-kültürel bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Bu tür eylemlere karışan kişilerin veya grupların dünya görüşleri, din ve ahlak anlayışları, sosyal, siyasi ve ekonomik durumlarının belirlenmesi daha sağlıklı sonuçlara ulaşılması açısından önem taşımaktadır.⁵⁷

Bu bağlamda öncelikle terör ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasında hangi din veya dinin hangi yorumu etkili olmaktadır şeklinde dinler ile dinlerin yorumları arasında bir ayırım yapmanın gereği ortaya çıkmaktadır. Sözelimi aynı dini gelenek içinde, farklı yorumlardan biri şiddeti teşvik ederken, bir diğeri şiddetin her türlüsüne karşı sert bir tavır takınabilir. Dinlerin barış ve huzur iddiası ile ortaya çıkmalarına rağmen bu iddiayı farklı anlayış ve yöntemlerle gerçekleştirmeye çalışmaları barışve huzur ortamının zedelenmesine sebep olur. Zira hemen her dine partikülarist bir anlayışın varlığı söz konusudur ve bu anlayış, bazen aynı dini gelenek içerisinde bile mezhep çatışmalarına neden olmaktadır. Örneğin, İslam söz konusu olduğunda ilk anda akla gelen Sünni-Şîi ayırımının dışında Selefi çizgide yer alan Muhammed b. Abdülvahhab tarafından formüle edilen Vahhabi yorumu ile Maturidî-Hanefi yorumu çerçevesinde şekillenen ve bugün, her ne kadar bir takım sıkıntılar olsa da, İslam'ın diğer yorumlarından bariz bir şekilde farklılık gösterdiği için küresel bir model olarak tüm dünyada kabul gören Türk Müslümanlığı arasında şiddet ve terör konusuna yaklaşımda ciddi farklılıklar vardır. Kendi din anlayışını tek doğru kabul

---

⁵⁷ Mehmet Ali Kirman, Din ve Sekülerleşme, Adana 2005, s. 82.

eden Abdülvahhab'ın partikularist yaklaşımı, fikre ve inanca yönelik hoşgörüsüzlüğü dini doktrinle pekiştirmek ve böylece katı bir şekilciliğe kuralcılığa yönelmiş olmakla birlikte bugün İslam adına cinayet işleyen teröristlerin beslendiği temel kaynaklardan biri haline gelmiştir.⁵⁸

Bu duruma Hıristiyan tarihinde de rastlamak mümkündür. Orta Çağda başlayan ve XIX. yüzyılın ortalarına kadar süren dönemde, Katolik Kilisesinin düzenlediği “Engizisyon Mahkemeleri”nin “aforoz”ları yahut ateşte yakma cezaları aynı din mensupları arasında tezahür eden dini şiddetin ilginç bir örneğini sunmaktadır. Hristiyanlık içinde farklı mezhepler arasında gerçekleşen şiddet olaylarına da rastlamak mümkündür. Nitekim, Katolik taassubu Fransa’da 1572’de St. Barthelemy katliamında binlerce Protestan katledilmiştir. Keza günümüzde K.İrlanda’da Katolik ve Protestan çatışması hala devam etmektedir.⁵⁹

Sonuç olarak bir dini gruba ait olan insanların dini yorumlama şekilleri, o insanların şiddeti yorumlama şekillerini de belirlemektedir. Kişiler, dini gruplar tarafından periyodik olarak düzenlenen seminer, kurs, sohbet gibi toplantılarla sosyal ortamın içine çekilmekte ve sonuç olarak bu grubun dini yorumunu benimsemesi sağlanmaktadır. Bu süreçte üyelerin kendilerini bu dünyadan daha çok başka bir dünyaya ait hissetmeleri, dünyaya giderek yabancılaşmaları söz konusu olmaktadır. Dini hareketler de verilen ideolojik eğitimle üyelere başkalarının günahını yüklemek suretiyle kendini feda etme ilkesi kazandırılır.⁶⁰ Böylece dince kutsal kabul edilen bazı kavramlar –şehit olmak, gazi olmak, kutsal mücadelede bulunmak vs.- gerçek içeriklerinden koparılmakta ve kullanılmaktadır. Normal koşullarda intihar din tarafından yasaklanan bir eylem olmasına rağmen, bu tür gruplarda diğer dünyanın kurtuluşu olarak gösterilmektedir. Bu düşüncüyü benimseyen insanlar için yapılan intihar eylemi ebedi dünyanın kurtuluşu ve bu dünyada da isminin onurlu bir şekilde yaşaması anlamı taşımaktadır.⁶¹

---

⁵⁸ Mehmet Ali Kirman, Age., s. 82-83.

⁵⁹ Ünver Günay, “Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet Ve Din”, Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet Ve Din Sempozyumu, K.Maraş 2005, s. 18-20.

⁶⁰ Mehmet Ali Kirman, Age., s. 83.

⁶¹ H. Apaydın, “Psikolojik Açından Şiddet ve Din”, Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet Ve Din Sempozyumu, K.Maraş 2005, s. 53.

1.4.3.3. Siyasi Faktörler

Şiddet ve terörün küresel bir görünürlük kazandığı bir gerçekliktir. Bu durumun ister demokratik isterse baskıcı rejimler de olsun toplumun tüm katmanlarını etkilediği görülmektedir. Bu sebeple bu eylemleri gerçekleştirenleri sadece mantık dışı birer fanatik olarak görmek ve böyle kalıp yargılarla değerlendirmek onların zihin yapıları ve davranış kalıplarının çözümlenmesine engel olabileceği için, aşırılık yanlısı grupların sahip olabilecekleri potansiyel zarar verme güçlerinin de görmezden gelinmesine yol açabilir.⁶² Bu nedenle teröristlerin anlam motifleri ve davranışlarını anlamaya yönelik çabalarda sadece psikolojik unsurların değil aynı zamanda sosyal baskı ve korku uyandırma, kamuoyunu yönlendirme ve politikacılar üzerinde stratejik düşünme ve mantıksal tercih yapma gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Terör aslında ekonomik nedenlerden ziyade siyasi nedenlerden hatta daha da fazlaca tarihsel nedenlerden beslenmektedir.⁶³

Araştırmalar, sosyal sınıf ile siyasi muhalefetin normal biçimi dışına çıkması ve özellikle de alt gelir grubu ve yoksul kesimlerdeki gençlerin yaşadığı küskünlük ve kinin şiddet ve terör ideolojisi veya yöntemine dönüşme arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Bu ilişki, şiddetin yaygınlaşmasına ve uygulanan siyasi yaptırımlarla teröre dönüşmesine neden olmaktadır.⁶⁴

1945 yılında başlayan ve 1991 yılında biten Soğuk savaş sürecinde, ABD'nin, Sovyetler Birliğine karşı dinci ve milliyetçi ideolojileri bir silah olarak kullanması en azından soğuk savaş döneminde Batı dünyası diye tanımlanan ve Türkiye'nin de içinde yer aldığı dünyada, dinin ve milliyetçiliğin siyasal işlevini güçlendirmiştir. SSCB dinci siyaset anlayışını reddetmekteydi. Bu bağlamda Müslümanlık, Sovyetlerin ideolojisini reddetmekte kullanılan bir araç olmuştur. Kuzey Afrika'nın, Orta Doğu'nun, Orta Asya'nın ve Güney Doğu Asya'nın Müslüman ülkelerindeki Sovyet etkisi "Siyasal İslam" aracılığıyla dengelenmeye

---

⁶² M.Crenshaw, "The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st Century", *Political Psychology*, C/S: 21/2, s. 405-420.

⁶³ Zafer Cırhinlioğlu, *Terör ve Toplum*, İstanbul 2004, s. 88.

⁶⁴ Talip Küçükcan, "Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkanı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C/S: 6/24, s. 44.

çalışılmış ve bu durum da zamanla Siyasal İslam'ın askeri nitelik kazanmasına neden olmuştur.⁶⁵

20. yüzyılda siyasal İslam'ın gelişmesinde önemli etkiye sahip olan bir diğer gelişme ise 1979 İran Devrimi'dir. İran Devrimi'nin Ayetullah Humeyni önderliğinde ve Ali Şeriatı gibi aktivistlerin sayesinde kurumsallaşmış ama bu devrim ilerleyen dönemlerde İran ile Batı arasındaki gerginliğin de sebeplerinden birisi olmuştur. 52 Amerikan vatandaşının İran tarafından esir alınması ve ilerleyen yıllarda ise Salman Rüştî'nin Şeytan Ayetleri adlı eserinden dolayı Humeyni'nin ölüm fetvası vermesi uluslararası bir konjoktüre taşınmış ve aradaki gerginliği arttıran sebepler olarak yerlerini almışlardır. İran Devrimi'nin kurumsallaşmasıyla birlikte İslam Devrimi'nin ihracı gündeme getirilmiş ve durumdan duyulan kaygı yıllarca sürecek Orta Doğu politikasına egemen olmuştur.⁶⁶ Devrimin verdiği etkiyle birlikte İran'la mezhep birlikteliği olan Şîî tabanın mevcut siyasi rejimlere karşı taşkınlıklar yapmaya başladığı Suudi Arabistan, Pakistan, Lübnan, Kuveyt ve diğer bölgelerdeki ülkelerde İran devriminin sarsıcı etkisi hat safhaya ulaşmıştır.⁶⁷

1.4.3.4. Sosyolojik Faktörler

Hızla değişen ve gelişen çalkantılı dünyada kimlik sorunu, sosyal değişme, dini ve toplumsal değerlerde dönüşüm, toplumda kargaşa yaratmakta ve hızla artan tüketim toplumuna doğru gidişatın verdiği değersizlik ve metalaşma karşısında bocalayan insan ve toplumu oluşturmaktadır.⁶⁸ Bu durum da toplumun gergin bir düzlemde hareket ederek her an büyük şiddet olaylarının yaşanmasına zemin hazırlamaktadır.

16/11/2001 tarihinde BM Genel Kurulu toplantısında taraflar, 11 Eylül saldırısını tartışmış, çoğunlukla terörizmi yaratan ve çoğaltan koşullar olarak, bir kenara itilme ve yoksulluk koşullarının ortadan kaldırılmadan terörün yok edilemeyeceği vurgulanmış, yabancı işgallere karşı kendini savunma ve kendi

---

⁶⁵ Emre Kongar, "İslam Bir Siyasal İdeoloji Olarak Geliyor mu?", Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mayıs, İstanbul 2003, s. 4.

⁶⁶ J.L. Esposito, İslam Tehdidi Efsanesi, Çev.Ö. Baldık, A. Köse, T. Küçükcan, İstanbul 2002, s. 207.

⁶⁷ F. Gerges, Amerika Ve Siyasal İslam, Çev. A. E. Dağ, İstanbul 2001, s. 88.

⁶⁸ Hüseyin Salur, Küresel Çağda Din ve Terör, Konya 2009, s. 138.

geleceğini belirleme hakkında doğan meşru haklar ile terör eylemleri arasında bir ayrım yapılması istenmiştir.⁶⁹

Sosyal açıdan bakıldığı zaman İslam dünyasının insani gelişmişlik ve sivil haklar konusunda dünyadaki gelişmişlik oranlarının gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu durum, İslam dünyasındaki iktidar sahiplerinin yönetimdeki başarısızlığının göstergesi olmakla birlikte İslami hareketlerin yükselişinin önünü açan bir neden olarak da gösterilmektedir. Çünkü İslamcı hareketler bu durumu fark ederek özellikle yoksullara bir dizi sosyal hizmetler götürme konusunda oldukça başarılı olmuştur.⁷⁰ Bu başarı, radikallerin taraftar toplamasında önemli etkiye sahip olmuştur.

Terör eyleminde önemli olan eylemin kendisinden ziyade yarattığı etkidir. Yaratılan can ve mal kaybı da bu noktada önem taşımamaktadır. Çünkü terörün amacına ulaşmasını sağlayan da bu etkidir. Örneğin bir yılda terörden ölen insan sayısı, adi suçlardan ölen insan sayısından daha azdır; ancak burada da terör eyleminin yarattığı manevi tahribat önem kazanmaktadır.

Terörün amacı; belirlenen hedeflere ulaşmak için bir korku iklimi yaratmak, toplumda ve kişilerde panik ve ümitsizlik duygusu yaratarak devlete olan güveni ortadan kaldırmak, sosyal bütünlüğü bozmak ve bu yolla toplumsal düzeni bozarak istediği hedeflere ulaşmaktır.⁷¹ Örneğin Ergil terörün amaçlarından bazılarını şöyle sıralamıştır:

- Halkı veya hedef topluluğu korkutup dehşete düşürmek
- Yerleşik otoriteyi tahrip etmek (Terörist, masum kitle ayrımı yapmadan baskı yöntemlerine başvurmak)
- Otoriteye veya düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek
- Kamuoyunu olumlu (kendi lehine) veya olumsuz (otorite aleyhine) yönlendirmek
- Siyasal güç odaklarını eline geçirmek ve var olan yönetimi devirmek⁷²

---

⁶⁹ Zafer Cirhinlioğlu, Age., s. 48.

⁷⁰ G.E.Fuller, Siyasal İslam'ın Geleceği, Çev. M. Acar, İstanbul 2005, s. 74.

⁷¹ Doğu Ergil, "Uluslararası Terörizm" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C/S: 47/3, s. 1.

⁷² Doğu Ergil, Agm., s. 2.

Orhan Türkdoğan, terörizmin sebeplerini ekonomik güçsüzlük ve eşitsizlikler, eğitim noksanlığı, çevrenin kötü tesiri, hükümetteki zaaf ve iktidar yetersizliği, aile ve okuldaki otorite yetersizliği, dış tesirler olarak belirtmiştir.⁷³ Bölügiray ise; eğitim, kültürel sorunlar, sağlık sorunları, medya sorunları, yerel yönetimler sorunu gibi bir takım nedenler sıralandıktan sonra terörün asli nedeninin, çözümsüz kalan sorunlar olduğunu söylemektedir.⁷⁴ Yani ülkemizde yaşanan ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal sorunlar, terör eylemlerinin tek başına nedeni olmasa bile bunlar birleşince ve çözülmeyince teröre uygun zemin hazırlanmış olmaktadır.⁷⁵

1.5. Terör Eylemlerinde Örgütsel Bağlam

Terör hiçbir ayırım gözetilmeden gerçekleştirilen sistemli bir şiddet olayı olduğu için bu eylemi gerçekleştirenler herkesin kendilerine dikkat kesilmesini istemekte ve masum insanlara yapılan saldırıları da haklı sebeplere dayandırmaktadırlar. Terör eylemlerinin temel amacı, toplum karşısında siyasal iktidarı yıpratarak halkın kafasında bir karışıklık yaratmaktır.⁷⁶

Şiddet ve teröre başvurmak siyasal ve stratejik nedenlere bağlı bir seçenek olduğu için terör kampanyaları rasyonel bir siyasi tercihe dayanır. Bu manada seçilen yöntemin meşruiyeti değil etkinlik derecesi önemlidir.⁷⁷

Terör eylemlerinin etkisi, ölenlerin çokluğuyla değil kalanlar üzerinde yarattığı etki ile ölçülür. Birçok kişiyi öldürmelerine rağmen teorik olarak amaçları kitle katliamı değildir. Daha çok kitlelerin kendilerini seyretmesini, dinlemesini ve eylemlerinden etkilenmelerini isterler. Dolayısıyla terörizmdeki şiddet rastgele veya akılsızca değil, bilinçli ve belirli amaçlara yönelik planlı, hesaplı bir şiddettir.⁷⁸

Terör örgütlerinde, son derece kuralcı ve katı bir hiyerarşik yapılanma vardır. Liderin mutlak egemenliği her türlü yetkiyi tanıır ve yetki kullanımının sorgulanması,

---

⁷³ Orhan Türkdoğan, Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği, İstanbul 1996, s. 346.

⁷⁴ Nevzat Bölügiray, Anarşi ve Terör Nasıl Önlenir, İstanbul 1996, s. 206-207.

⁷⁵ Hüseyin Salur, Age., s. 134.

⁷⁶ Ruşen Keleş- Artun Ünsal, Kent ve Siyasal Şiddet, İstanbul 2005, s. 96.

⁷⁷ Vejdî Bilgin, Age., s. 231.

⁷⁸ Ahmet Çeşme, Psikolojik Hareket ve PKK, İstanbul 2005, s. 48.

öz eleştirel düzen içinde dahi mümkün değildir.⁷⁹ Böyle bir yapı içerisinde kişi kendi benliğinden sıyrılıp grup kimliğiyle bütünleşmektedir. Artık yaşamın her alanında örgüt vardır, grup üye üzerinde etkili ve söz sahibidir.

Örgüt içerisine giren ve bireysellikten sıyrılan kişi, yok edilme durumuna düştüğü zaman bireysel gücüne güvenmekten ziyade örgütün gücü ile kendini ifade etmeye başlar ve burada inanç bir kimlik kazanma işlevi olarak kendini gösterir.⁸⁰

1.6. Terör Türleri

Günümüz dünyasında görülen terörizm eylemleri çok farklı amaçlar, hedefler, ideolojiler taşımakta ayrıca çok değişik coğrafyalarda ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple terörizm sınıflandırmaları çeşitlilik göstermektedir. Ancak temelde şöyle bir ayrıma gidebiliriz.

1.6.1. Dinsel Terör

Din doğrudan doğruya, teröre kaynaklık etmemekle birlikte terörü gerçekleştirenlerce bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Bu durumda din ve terörü aynı başlık altında bir araya getirmemizi sağlamaktadır.

Şiddet ve terörün kökenlerine bakıldığında bu eylemlerin özü itibariyle büyük oranda siyasi ve toplumsal nedenlerden kaynaklandığı, bazı psikolojik faktörlerin de bu eylemlerde yer almayı kolaylaştırdığı görülmektedir. Din, bugün gelinen noktada bireyler ve gruplar üzerinde çok güçlü psikolojik etki gücüne sahiptir. Dini olmayan amaçlar için bile zaman zaman kullanılmakta, siyasi projelerin bir parçası haline dönüştürülmekte, radikalizm ve fundamentalizm gibi kavramlar ile din ve terör arasında doğrusal bağlantılar kurulmaktadır.

Dini öğretileri meşrulaştırma dayanağı olarak kullanan şiddet ve terör gruplarının, sadece belirli bir dinin egemen olduğu coğrafyada faaliyet göstermediği, ulus aşırı ve küresel bir özellik taşıdığı görülmektedir. Şiddet ve yıkıcılığın aslında dini inançlarla meşrulaştırılmasının arka planı araştırılmaya değer bir konudur. Hangi psikolojik ve toplumsal süreçlerin şiddeti ürettiği ve hangi mekanizma ile dinin

---

⁷⁹ Ercan Çitlioğlu, Age., s. 306.

⁸⁰ Eric Hoffer, Kesin İnançlılar, Çev.: Erkil Günür, İstanbul 1998, s. 77.

şiddet ve saldırganlık duygularına dayanak yapıldığının çözümlenmesi kuşkusuz büyük önem taşımaktadır.⁸¹

Hoffman'dan nakleden Cirhinlioğlu'na göre “din temelli terör grupları laik terör gruplarından daha tehlikelidir, çünkü şiddeti ilahi bir görev olarak düşünmektedirler.” Dinsel terörizm sadece Ortadoğu'daki İslamcı gruplarla sınırlı değildir, aynı zamanda Amerikalı beyaz aşırı Hristiyanlar arasında ve Hindistan'daki radikal Sih'ler arasında da yaygındır.⁸² Bununla birlikte günümüzde dini terör denildiğinde küresel düzeyde ilk akla Müslümanlar gelmektedir. Batı dünyasında geliştirilen ‘İslamafobia’ terimi ise insanların zihninde İslam’ı terörün kaynağı olarak görme eğilimini geliştirmiştir.

Dinin siyasallaşması ya da siyasetin dinselleşmesi sonucu din temelli terör örgütleri dünya gündeminde önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Küreselleşmenin getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal eşitsizliklere Batıdan ithal sistemlerin yanıt vermemesi nedeniyle İslam ülkelerinde “tek çözüm İslam’dır” parolası ortaya atılmıştır. Refah devleti için şeriat düzenin gerekliliği gündeme getirilmiştir. Şeriat düzeninin yaratılabilmesi içinse cihadın gerekliliği ortaya konmuştur. Böylece İslam ülkelerinde devlet düzenini İslam’a dayandırmak isteyen post-modern görüşler doğmuştur.⁸³ Bu görüşler marjinal bir hal alarak dini kullanan terör örgütlerine aracılık etmiştir.

Dinsel terörü laik terörden ayıran şey, dinsel olanın bir ayin gibi görülmesidir.⁸⁴ Bu çerçevede dinden esinlenen terör eylemlerini diğer terör eylemlerinden ayıran en temel özellik belki de eylemcilerine diğer hiçbir ideolojinin veremeyeceği kadar güçlü bir inançtan kaynaklanan eylemlerdeki kararlılık ve azimdir.⁸⁵

---

⁸¹ Talip Küçükcan, Agm., s. 47.

⁸² Zafer Cirhinlioğlu, Age., s. 170-171.

⁸³ Zafer Cirhinlioğlu- Erol Bulut “Terör Din ve Siyaset”, F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ 2010, s. 301-322.

⁸⁴ Ingmar Karlsson, Din Terör ve Hoşgörü, Çev. Turhan Kayaoğlu, İstanbul 2005, s. 180.

⁸⁵ Zafer Cirhinlioğlu, Age., s. 168.

1.6.2. İdeolojik Terör

Bir ideoloji etrafında örgütlenen birden fazla kişinin şiddet eylemleri temelinde mevcut siyasal iktidarı ve rejimi hedef alan faaliyetlerdir. Soğuk savaş döneminde güçlü bir etkiye sahip olan terör çeşididir.⁸⁶ Diğer bir adına da siyasal terör diyebiliriz.

Siyasal terör, yani siyasal bir amaçla bireysel ve toplumsal bir şiddete başvurulması, kendilerini dünyaya nizam vermekle görevli görenlerin genellikle başvurdukları bir yöntemdir. 20. yüzyılın pek çok diktatörlüğü bu yolla kurulmuş ve yine bu yolla iktidarlıklarını sürdürmüşlerdir. Bunların içinde ırkçı-milliyetçi rejimler olduğu gibi, sınıfsal tabanlı ya da din kökenli olanlar da vardır.⁸⁷

1.6.3. Etnik Terör

Belirli bir etnik kimliğe sahip grupların içinde yaşadıkları ülkenin siyasal yapısı içerisinde tek unsur olmamaları durumunda yaşadıkları ülkeden toprak talebi ile birlikte ayrılıp kendi devletlerini kurmak amacıyla girişilen hareketlerdir.⁸⁸ Etnik terör diğer terör türlerine göre daha radikal diyebileceğimiz bir terör türüdür. Çünkü diğer terör türlerine göre daha fazla şiddet içermektedir. Amaca ulaşmak için daha fazla şiddet kullanılmaktadır.⁸⁹

Etnik nitelikli terör eylemlerine “milliyetçi” terör de denmektedir. Fakat etniklik ile milliyetçilik aynı anlama gelen iki kavram değildir. Etnik kökene dayanan terör eylemleri daha çok hak taleplerini elde etmek için silahlı mücadeleden başka yol ve yöntem kalmadığına inanılan ya da öyle olduğu kabul edilen bir durumda kendini göstermektedir. Etnik nitelikli terör içerisinde alt grup olarak ırkçılığın, inancın, gelenek ve göreneklerin dayanak oluşturduğu terör eylemlerine rastlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında etnik terör, geniş alanı kapsayan bir kavramdır.

---

⁸⁶ Ahmet Çeşme, Age., s. 35.

⁸⁷ Emre Kongar, Age., s.79; Zafer Cirhinlioğlu, Age., s. 160-183.

⁸⁸ Ahmet Çeşme, Age., s. 29.

⁸⁹ Abdulkadir Baharççek, “Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 11-27.

Günümüzde her etnik grubun devlet kurması oldukça zordur. Etnik kökene dayalı bağımsızlık hareketleri (ETA, PKK, IRA vb.), eğer terörizmin temel nedenleri arasında yer alıyorsa bunun dünyadaki tüm etnik grupları kapsayan bir genelleme içinde olması gerekmektedir. Ancak var olan 3000 etnik gruptan yalnızca % 3'ünün haklarını silah yoluyla arıyor oluşu yaygın olarak ileri sürülen bu tezin çok da doğru olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, etnisitenin doğrudan bir terör nedeni olmaktan çok bazı özel nedenleri bünyesinde bulundurması halinde terörizme yönebileceğidir.⁹⁰

1.6.4. Siber Terör

Siber terör, belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır.

Bir başka tanımı ise siber terör kriminal gruplarca ilke olarak bir politik ideoloji çerçevesinde terör veya başka bir aşırı amaçla siyasal şantaj eylemleri, farklı bir düşünce ile ya da grubun savunulması amacıyla hükümetin kaynaklarına karşı girişilen eylemleri kapsar. Nihayetinde siber terörü; politik, dini veya ideolojik sebeplerle bir devletin ya da önemli kurumların bilişim ve iletişim sistemlerine zarar vermek amacıyla her türlü veri ya da bilginin değiştirilmesi veya yok edilmesi olarak tanımlayabiliriz.

Siber terör, belirlenen bir siyasi veya toplumsal bir amaca ulaşabilmek için bilgisayar sistemlerinden yararlanarak bir bireye, hükümete veya devletin bazı kurumlarına saldırarak toplumu yıldırma ve baskı altına alma amacı güden saldırılardır. Yeni yüzyılda bu durum terörizmin yeni bir yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır. Terör grupları saldırılarını somut bir eylemle gerçekleştirmek yerine soyut ortamlarda gerçekleştirmektedirler.

Siber terör, yeni yüzyılda terörizmin yeni yüzü olarak yansıyacak kadar etkili olabilir. Bu bağlamda teröristlerin elektronik bir saldırı yaparak bir barajın kapaklarını açabilecekleri, ordunun haberleşmesine girip yanıltıcı bilgiler bırakabilecekleri,

---

⁹⁰ Gündüz Aktan , “Dünyada Terör: Terörizm ve Uluslar Arası İlişkiler” Dünyada ve Türkiye’de Tarihte Terör, 2002, s. 63-64.

kentin bütün trafik ışıklarını durdurabilecekleri, telefonları felç edebilecekleri, elektrik ve doğalgazı kapatabilecekleri, bilgisayar sistemlerini karmakarışık hale getirebilecekleri, ulaşım ve su sistemlerini allak bullak edebilecekleri, bankacılık ve finans sektörünü çökertebilecekleri, acil yardım, polis, hastaneler ve itfaiyelerin çalışmasını engelleyebilecekleri, hükümet kurumlarını alt üst edebilecekleri, sistemin birden durmasına neden olabilecekleri ihtimaller dâhilindedir.⁹¹

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen terör saldırısında teröristlerin internet ve bilgisayar sistemi teknolojisini profesyonel bir şekilde kullanarak amaçlarını gerçekleştirmelerinde yardımcı konumuna getirmeleri sonucunda olayın etkileri daha sarsıcı bir hal almıştır. Bu bağlamda tüm dünya ülkeleri bu olaydan ders çıkararak siber saldırı tehditlerine karşı kendilerini daha iyi savunmak için tedbirler almaya başlamışlardır.

Siber terörün vereceği zarar bazen silahlı propagandanın vereceği zarardan fazla olabilmektedir. Siber terörü, devlet gibi güçlü organizasyonlar kullanabildikleri gibi birey ve gruplar da kullanabilmektedirler. Özellikle istihbarat örgütleri tüm dünyadaki iletişim ağlarını kontrol edecek düzeylere gelmişlerdir.

1.6.5. Pasif Terör veya Psikolojik Savaş

Psikolojik savaş; klasik anlamdaki savaşın kazanılması veya kaybedilmesinde, savaştan sonra da üstünlüğün devam etmesinde veya savaşa hazırlık yapılmasında yahut sorunların çözülmesinde insanların ruh haline etki ederek sonuç almak olarak tanımlanır. Psikolojik savaşın birinci adımı, hasmını ve kendini iyi tanımadır. İkinci adımı ise baskı ve ikna yöntemlerini ustaca kullanarak karşı tarafı çöküntüye uğratmaktır.⁹²

İçinde şiddet olgusu barındırmayan ama gerekirse şiddet kullanımını öngören ve şiddet eylemlerine yardımcı olunabileceği satır aralarına gizlenerek yapılan açık bir kışkırtma, sonuçları itibariyle bir pasif terör söylemi olarak değerlendirilebilir.⁹³

Psikolojik savaşın ilk etabı düşmanı iyi tanımlamaktır. Bu tanımlama işlemi gerçekleştirildikten sonra düşmanın zayıf noktaları tespit edilerek yıpratma

⁹¹ Siber Terör, www.bayar.edu.tr, (12.10.2017).

⁹² Nevzat Tarhan, Psikolojik Savaş&Gri Propaganda, İstanbul 2003, s. 15-16.

⁹³ Ercan Çitlioğlu, Age., s. 70.

faaliyetleri başlatılmaktadır. Yapılan yıpratma faaliyetleri sonucunda karşı tarafta yer alan toplum psikolojik bir çöküntü içerisine girecektir. Bu yöntem ile hedeflenen toplumsal kontrol sağlanmaktadır. Çünkü toplum, içinde bulunduğu ortamda zayıflıklarını tartışmaya başlayacak ve bu tartışmanın sonunda karşı taraf lehine bir durum yaşayacaktır. Bu da bir taraftan toplumu bir arada tutan unsur olan ortak davranış kalıplarının sarsılmasına sebep olurken, diğer taraftan ayrışmalara da neden olabilecektir.⁹⁴

Psikolojik savaş geçtiğimiz yüzyılda uygulanan, günümüzde ve gelecekte uygulanacak olan bir etkileme ve kontrol silahı olarak varlığını sürdürmektedir. Soğuk savaş atmosferinin en canlı olduğu dönemlerde yapılan mücadeleler daha çok psikolojik üstünlük esasına dayalı olmuştur. İki kutuplu dünyada siyah ve beyazın dışında başka hiçbir rengin olmadığı bu dönem, psikolojik unsurlara dayalı savaş metotları ile harmanlanmıştır. Süper güçler birbirleri ile karşılıklı savaşmazken, uydu ülkeleri ve terör örgütlerini çatışma sahnesine sürmüşlerdir. Terör örgütlerinin bu sahnedeki rolü sistemin devamını sağlamak olmuştur. Soğuk Savaş dönemi terörünün belirgin özelliği terörün, bu dönemde devletler tarafından sıklıkla kullanılmasıdır. Doğu ve Batı bloğunda yer alan devletlerin karşılıklı savaşları göze alamamaları sonucunda hasım ilan ettikleri taraflara karşı mücadele eden terör örgütlerinin yoğun bir şekilde desteklenmeleri söz konusudur. Adeta her terör örgütünün bir hamisi veya adına eylem yaptığı bir ülkesi vardır.⁹⁵

Toplum kontrolü amacına dayanan psikolojik savaş, teknikleri itibariyle iyi çalışılması gereken ve dikkatli uygulanması zaruri olan bir yöntemdir. Temel amaç etkileme gücü ile savaşı uygulayan tarafa üstünlük sağlamaktır. Üstünlük sağlamanın yanı sıra toplumları yönlendirmeyi de amaçlayan bu savaş terörizm ile yakın ilişki içerisindedir. Amacını gerçekleştirebilmek için kendisinde var olan teorik boyutu terörün pratik yönü ile birleştiren psikolojik savaş yöntemi toplulukları etkisi altına almaktadır.

---

⁹⁴ Eren OKUR, Psikolojik Savaş Tekniği Olarak Terörizm Terör Eylemleri ve Toplum Kontrolü, www.bilgesam.org, (11.03.2010/ 21.10.2017).

⁹⁵ İhsan BAL, “Terör, Terörizm ve Tarihsel Süreç”, Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara 2006, s. 9.

1.6.6. Devlet Terörü

Devlet terörü, bir devletin kendi ülke sınırları içinde kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı sistematik şiddet eylemleridir. Aynı zamanda devlet aktörleri tarafından insan hakları ihlali içinde gerçekleştirilen kapsamlı, yaygın, sistematik şiddet kullanımınıdır.⁹⁶

Devlet terörü ayrıca, devletin mevcut siyasi rejimi koruma amacıyla vatandaşlarına karşı kendi koyduğu hukuk kurallarının dışına taşarak sindirme, işkence, korkutma, kötü muamele, faili meçhul cinayetler, muhalifleri ortadan kaldırma gibi eylemlerde bulunmasına denilmektedir.⁹⁷

Combs'tan nakleden Cirhinlioğlu'na göre bazı devletlerin bir strateji olarak teröre başvurmalarının sebebi olarak maddi ve siyasi açıdan düşük maliyet, yine maddi ve siyasi açıdan yüksek getiri ve düşük risk taşınması gösterilebilir.⁹⁸ Öte yandan uluslararası arenada kolay ispat edilemediği gibi dış politika aracı olarak da örtülü terörizm (devlet terörü) sıklıkla kullanılmaktadır. Bu bağlamda terörizm, ilan edilmemiş savaş aracıdır.⁹⁹ Buna göre devlet terörünün iki farklı şekilde uygulandığı görülmektedir. İlki, kendi halkını sindirmek için diğeri ise kendi sınırları dışında politik bir araç olarak söz sahibi olabilmek amacıyla uygulanabilmektedir.¹⁰⁰

1.7. Tarihsel Süreçte Din -Terör İlişkisi

Sosyolojik bir yaklaşımla ele alındığında din ile şiddet arasında doğrudan bir ilişkinin olup olmadığı ile ilgili tartışmalar Durkheim'a kadar götürülebilir. Durkheim'ın genel din teorisine göre din, inananlar topluluğunun pratikleriyle ilgilidir. Din toplumun kutsallaştırılmasıdır. Bu yüzden din alanını korumak için kutsallaştırma süreci önemlidir. Bu çerçevede din adına savaş ve şehit olma kutsal görevler olarak ön plana çıkar. Benzer durumlar Japon samuray kültüründe, Zen

---

⁹⁶ Ahmet Hamdi Topal, Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma Yetkisi(Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 68.

⁹⁷ Ahmet Çeşme, Age., s. 31.

⁹⁸ Zafer Cirhinlioğlu, Age., s. 153.

⁹⁹ Zafer Cirhinlioğlu, Age., s. 147.

¹⁰⁰ Hüseyin Salur, Age., s. 102.

Budizm’de de vardır. Şiddetin kutsallaştırılması şiddetin dinin içine sokulması demektir.¹⁰¹

İnsanlık tarihi boyunca, iktidarı elinde bulunduranlar, sürekliliği ve meşruiyeti sağlayabilmek için dini kullanmaktan hiç çekinmemişlerdir. Bu doğrultuda, dinden beslenen şiddet ve terör hep olagelmıştır. Bu durum, dinlerden çok, insanın sorunudur. Bütün dinler, en temelde insan hayatına anlam kazandırabilmek için vardır. Bu sebepten dolayı hiçbir din, anlam kaymasının en açık tezahürlerinden olan şiddet ve terörü doğrudan desteklemez. Ancak her dinde var olan “şehitlik” ve “cihat” gibi insanın “kendini feda etmesi” olarak yorumlanabilecek birtakım öğeler dinin şiddetle birlikte anılmasını kolaylaştırmıştır.¹⁰²

Her inanç temelde etnosantrik bir karakter arz ettiği, yani en doğru ve en mükemmeli temsil ettiği iddiasında olduğu için, ‘öteki’ az ya da çok olumsuz algılanmaktadır. Bu da ötekinin olumsuz hatta aşağılayıcı sıfatlarla değerlendirilmesine yol açmaktadır.¹⁰³ Yaşanılan bu durum dinler arasındaki kin ve nefreti körüklemiş ve günümüzde dinî görünümlü terör ya da ‘dinî motifli terör’ kavramını ortaya çıkarmıştır.¹⁰⁴

İslam tarihinde Dört Halife Dönemi’nde terör olaylarına rastlamak mümkündür. Hz. Muhammed’in ölümü kimin halife olacağı tartışmasını başlatmış ve bu tartışmalar sonucunda Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali terör sonucunda öldürülmüşlerdir. Hz. Ömer 644 yılında bir köle tarafından namaz kılarken sırtından hançerlenerek öldürülmüş. Hz. Osman evinde Kur’an okurken bıçakla sırtından vurularak öldürülmüştür.¹⁰⁵ Hz. Ali ise namaz çıkışında zehirli bir kılıçla katledilmiştir.¹⁰⁶ Bu dönemde bilinen en büyük terör örgütü ise Hz. Ali’yi öldüren Haricilerdir. Hariciler İslam tarihinde din temelli terörün ilk örneklerinden biri olduğuna yukarıda değinmiştik. Haricilerin ortaya çıkışı Hz. Ali ve Muaviye arasında

---

¹⁰¹ Mehmet Ali Kirman, Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü, İstanbul 2004, s. 328.

¹⁰² Hasan Onat, “Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe” Dinî Araştırmalar Dergisi, S:7(20), 2004, s. 26.

¹⁰³ Asım Yapıcı, Kadir Albayrak, “Öteki’ni Algılama Bağlamında Dinî Gruplar Arası İlişkiler”, Dinî Araştırmalar Dergisi, Ankara 2002, S:5, s. 37.

¹⁰⁴ Ahmet Hamdi Aydın, Mehmet Emin Türkoğlu, “Dini Motifli Terör Kavramı” www.ayk.gov.tr,(21.10.2017).

¹⁰⁵ M. Emin Değer, Düşünce Özgürlüğü Çıkmazı, İstanbul 1995, s. 48.

¹⁰⁶ Emre Kongar, Age., s. 93.

kimin halife olacağını belirlemek için yapılan Hakem Olayı'na dayanır. Bu olay öncesi Hz. Ali taraftarı olan Hariciler, Hakem Olayı'nda hile ile halifelığı kazanan Muaviye'yi halife olarak kabul etmemişlerdir. Üstelik Hz. Ali'yi bu olaydan sorumlu tutmuşlar ve hatta kâfirlikle suçlamışlardır. Kendilerini halife olarak ilan etmişlerdir. Muaviye ve Hz. Ali'ye karşı suikastlar düzenlemişlerdir. Muaviye bu suikastlardan kurtulurken Hz. Ali öldürülmüştür.¹⁰⁷

Kısaca Hz. Muhammed'in ölümünden sonra İslam'ın bu ilk döneminde çatışmanın temeli halifelik makamının kime verileceği noktasında odaklanmıştır. Günümüzde de devam eden Sünni-Şii ayrılığı bu halifelik tartışmasıyla ortaya çıkmış ve Harici teröründen Haşhaşin terör örgütüne kadar birçok terör olayının kaynağını oluşturmuştur.¹⁰⁸

Cirhinlioğlu'na göre İslami terör olarak ifade edilen konunun ortaya çıkışında, yönetimlerdeki baskının önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Özellikle Cezayir'de İslami oluşumlara demokratik ortamda mücadele izninin verilmemiş olması bu ülkede terörün yükselişini doğurmuştur. Diğer yandan Mısır, Suudi Arabistan ve İran'da terörün doğuşu yönetimlerin farklı gruplara baskısından çok, iç ve dış siyasetteki başarısızlıklara bağlanabilir. Yönetimdeki siyasi ve ekonomik başarısızlıklar terör gruplarının halk desteğini almasında oldukça etkili olmuştur. Yine tüm Ortadoğu ülkelerinde, dış siyasetin etkisi önemlidir. Örneğin Afgan cihadı, terör gruplarının yükselişine kaynaklık etmiştir. Keza İsrail devletinin kuruluşu, terör grupları üzerinde aynı sonucu doğurmuştur.¹⁰⁹

11 Eylül 2001'de, ABD'de gerçekleştirilen terör saldırılarını müteakiben, din ve şiddet arasındaki ilişki yoğun biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Sosyolojik bir yaklaşımla bakıldığında, dini eğilimlerin yükseliş trendi gösterdiği ve dini hareketlerin toplumsal ivme kazandığı gerçeğini görmezden gelmek mümkün değildir. Modernizmin yaygınlaşması ile dinin gerileyeceği ve toplumsal hayattaki etkisini kaybedeceğini öngören geleneksel teorilerin aksine din, hem modern hem de geleneksel toplumlarda şaşırtıcı bir yükselişe geçmiştir. Başka bir dille ifade etmek

---

¹⁰⁷ İbrahim Sarıçam, İlk Dönem İslam Tarihi, Eskişehir 2005, s. 263.

¹⁰⁸ Zafer Cirhinlioğlu-Erol Bulut, Agm., s. 301-322.

¹⁰⁹ Zafer Cirhinlioğlu-Erol Bulut, Agm., s. 301-322.

gerekirse din kamusal alana yeniden dönmüş ve bazı toplumlarda çok güçlü bir kimlik kaynağına dönüşmüştür. Küreselleşme ve demokratikleşme süreçleri, yeni sömürgecilik ve baskıcı yönetimlerin varlığı, Kuzey-Güney arasındaki eşitsizliklerin derinleşmesi, işgal ve adaletsizliklerin sürmesi gibi sosyal ve siyasi faktörler yeni aidiyet ve ittifak arayışlarını gündeme getirmiştir.¹¹⁰ Yaşanılan bu durumlar ise radikalizm ve fundamentalizm gibi kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Fundamentalizm (köktencilik/köktendincilik) kökeni itibariyle ABD’de ortaya çıkmış bir kavram olmasına rağmen İslam da dâhil diğer dini gelenekler için de bir yorum tarzına işaret eden bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fundamentalizm, köken itibariyle 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı Amerikan Protestanlığına ilişkin bir kavramdır. Presbiteryen, Baptist ve Evanjelist grupların püriten yorumunu ifade eden ve İncil’in muhtevasının lâfzen hakikat ve doğruluğuna inancı vurgulayan yaklaşımdır. İncil’deki kutsal buyruklar ve ilkeler inancın temellerini oluşturur. Geçmiş öven ve kutsal metinlerin yeni yorumlarına kapalı olan bu yaklaşım öze dönüş çağrısı yapar. Hristiyan mezhepleri için kullanılan fundamentalizm terimi Batılı araştırmacılar tarafından bağlamından soyutlanarak İslam, Yahudilik, Budizm ve Hinduizm gibi dinler için de olumsuz çağrışım yapacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde fundamentalizm, tutuculukla, yeniliklere kapalı olmakla, taassupla, zaman dışı yaşamakla, kültürel ve geleneksel bağnazlıkla, hoşgörüsüzlükle, demokrasi ve insan hakları karşıtlığı ile özdeşleştirilmektedir.¹¹¹

Nitekim yukarıda da işaret edildiği üzere, dünyanın birçok yerinde ‘kutsal’ araçsallaştırılmış ve şiddeti meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Dinin araçsallaştırılması terörün asıl sebeplerinin araştırılmasını engeller bir işlev görmüş ve dini terör söylemini yükseltmiştir.

---

¹¹⁰ Talip Küçükcan, Agm., s. 46-47.

¹¹¹ Vejdî Bilgin, Age., s. 231.

2.BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ALEVİ- SÜNNİ İLİŞKİLERİ

2.1. Alevi Sorununun Tarihsel Bağlamları

Sivas Madımak Olayı'nın tarihsel, dini, sosyal ve siyasi bir zemine sahip olduğuna dair bir kuşku yoktur. Bu bağlamda tarihsel kökenlerini öğrenmeden olayın açıklanabilmesi oldukça zor bir iştir. Tarihsel olarak Alevi-Sünni ilişkilerini incelemek konu açısından yerinde bir durum olacaktır.

Hz. Muhammed'in 632 yılında ölümünün ardından halifelik makamı sırasıyla; Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye geçmiştir. Halife Osman'ın öldürülmesi ile yerine Hz. Ali'nin halife seçilmiştir. Bu durum, Hz. Ali ve Muaviye arasında bir iktidar mücadelesine yol açmış ve Sıffin Savaşı yaşanmıştır. Bu savaşta Muaviye'nin askerleri kılıçlarına Kur'an ayetlerini takarak ilerlemişler ve Hz. Ali'nin mutaassıp olan askerleri Muaviye askerlerine saldıramamışlardır. Bu yaşananların ardından halife seçimi hakem olayına kalmış ancak oradan da bir sonuç çıkmamıştır. Böylece birisi Hz. Ali yönetiminde başkent Kufe olmak üzere diğeri Muaviye yönetiminde ve Başkent Şam olmak üzere iki ayrı İslam Devleti kurulmuştur.¹¹² Hz. Ali ve Muaviye arasında gerçekleşen Sıffin Savaşı'nın ardından Müslüman dünyasında ilk ayrılıklar görülmeye başlanmıştır. Böylece İslam dünyası iki ayrı yönetim tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Hz. Ali'nin ölümünden sonra Hz. Hasan ılımlı bir yol izlemiş ve Muaviye ile anlaşma yolunu tutmuştur. Anlaşmaya göre Muaviye öldükten sonra yerine Hz. Hasan geçecektir. Ancak Hz. Hasan zehirlenerek öldürülmüştür. Muaviye ölürken yerini oğlu Yezid'e bırakmış ve Yezid yönetimi Hz. Hüseyin'den biat etmesini istemiştir. Hz. Hüseyin biat etmeyince Kerbela olayı yaşanmıştır.

Kerbela Olayı, İslam dünyasında Alevi-Sünni ayrılığının miladı olmuştur. Kerbela Olayı, Sünni Müslümanlar tarafından sessiz bir şekilde anılırken, Şii ve Aleviler tarafından törenlerle anılmaktadır. Aleviler Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinden günümüze kadar yaşadıkları her olaydan sistematik bir kaygı üretmişler; yaşananları Sünnilik ile özdeşleştirerek Sünniler

---

¹¹² İbrahim Arslanoğlu, "Aleviliğin Tarihsel Sosyal Temelleri", acikarsiv.gazi.edu.tr, (16.06.2017).

karşısında örtük bir muhalif tutum sergilemişlerdir.¹¹³ Sivas Madımak Olayları ile de Kerbela'yı özdeşleştirmişler ve 1400 yıl sonra Aleviler üzerinde yine böyle bir sindirme politikasının yürütüldüğüne inanmışlardır.

Türk tarihine baktığımız zaman ise Anadolu Selçukluları dönemindeki Babai isyanı, Osmanlılarda Şeyh Bedrettin ve Şahkulu Ayaklanmaları, Şah İsmail ve Yavuz Selim Hesaplaşmasının ardından Çaldıran Savaşının sonuçları ve Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması Anadolu Aleviliğinin yeniden inşasına zemin hazırlayan olaylar olmuşlardır.

1071'de Alpaslan'ın Anadolu'nun kapılarını açması ile birlikte buraya gelen Türkler yerleşik bir hayat sürmeye başlamışlardır. Bunların inançlarının çoğunlukla Sünni karakter taşıdığı düşünülmektedir. Buna karşılık Moğolların önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Türkler ise göçebe bir hayat sürmeye devam etmişler ve bunların inançlarının daha önceki Türklerden farklı bir karakter gösterdiği görülmüştür. İslamiyet Türkler arasında yayılmaya başladığında bu Türkmenler yeni dini daha önceki inançları ile kaynaştırarak benimsemişlerdir.¹¹⁴

Anadolu'ya gelen bu Türkmenlerin başında dervişleri ve dini liderleri bulunmakta idi. Bu liderlerden birisi de Baba İshak ve Baba İlyas'dı. Bu şeyhler Babailer ayaklanmasının lideri olmuşlar ve halkı çeşitli sebeplerle devlete karşı ayaklandırmışlardır. Bu ayaklanmalar Anadolu Selçuklu Devleti'ni zayıf düşürmüştür hatta Anadolu Selçuklu Devleti'nin siyasal çöküşünün başlangıcı olarak kabul edilmiştir. O zamana kadar saldırmak için hazır bekleyen Moğollar bu olaylardan sonra ilk defa Anadolu Selçuklu Devleti'ne saldırma cesaretini göstermişlerdir.¹¹⁵

Alevilerin Anadolu'daki oluşumunun tarihsel kökenleri, toplumsal yapı içindeki konumunu da aydınlatmaktadır. Anadolu Selçukluları'nda ortaya konan

---

¹¹³ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 47.

¹¹⁴ A. Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, İstanbul 1996, s. 75.

¹¹⁵ Babai Ayaklanmaları için bkz. Reha Çamuroğlu, Tarih Heterodoksi ve Babailer, Ankara 1999, Om yayınları; Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayını; A. Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, İstanbul 1996, Dergah Yayınları.

sosyal ve siyasal olayların bir bileşkesi olarak gelinen ve Osmanlı toplum yapısına da taşınan Alevilik giderek Sünnilikten ayrılan bir cemaatin inancı olmuştur.¹¹⁶

Şeyh Bedrettin ve Şah Kulu ayaklanmaları da Babailer Ayaklanmaları ile benzer özellikler taşımaktadırlar.¹¹⁷ Bu ayaklanmalar her ne kadar dini motifli ayaklanmalar olarak gösterilse de aslında toplumun içinde bulunduğu sosyal, ekonomik bir takım sebeplerden beslenmişlerdir. Özellikle Osmanlı tarihi içinde konargöçer topluluklar, otonom devlet uygulamaları nedeni ile kendilerini sosyal ve kültürel bağımsızlıkları açısından tehdit altında görmüşler ve merkezi yönetimle sık sık sorunlar yaşamışlardır. Modern Alevi tarih yazımında bu isyanlar Kızılbaşlık tarihinin esaslı birer parçası olarak kabul edilmiştir.¹¹⁸

Toplumsal gruplar arasındaki kültürel farklılaşma gerilimler çıkmasına neden olmuş ve bu gerilimlere ekonomik zorluklar da eklenmiştir. Anadolu Türkmenlerinin zamanla kendi inanışlarına daha yakın gördükleri Safevilerle yakınlaşmaları Osmanlı merkezi yönetimi ile aralarının belirgin şekilde açılmasına sebep olmuştur. Tüm bunlara Safevilerin siyasi ve askeri hareketleri de eklenince gerilim artmış ve Osmanlı Devleti için bir tehlike kaynağı oluşmuştur. 16. yüzyılda Safevi Devleti'nin kurulması ile o dönemde çıkan ayaklanmalara karşı ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır.

Şah İsmail'in (1501-1524) yönetimi altındaki Safeviler, Anadolu'nun dört bir yanına propagandacılar göndererek aşiretlerin yanısıra yerleşik köylüler ve bazı şehirliler arasında da dinsel muhalefet ve siyasal ayaklanma çağrısında bulunmaya başlamışlardır. Bu kışkırtmalar ile ayaklanan halkın hoşnutsuzlukları dinsel bir hareket örtüsü altına gizlendiyse de bunlar İstanbul tarafından kararlılıkla bastırılmıştır. Hatta yeniçerilerin II. Bayezid'ı devirip oğlu Selimi tahta çıkarmalarının bile bu olayla ilgisi olduğu düşünülmektedir.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Necdet Subaşı, "Anadolu Aleviliği Üzerine", Bilimname, S. 2003/1, s.176.

¹¹⁷ Şeyh Bedrettin ve Şah Kulu Ayaklanmaları için bkz. Y. Şakir Anıl, Osmanlı Döneminde İki Dava: Bedrettin ve Mithat Paşa Davaları, İstanbul 1995, Yapı Kredi Yayınları; Joseph Von Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, C. II, Çev. Mehmet Ata, Abdülkadir Karahan, İstanbul 1989, M.E.B. Yayınları; A. Yaşar Ocak, Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler, İstanbul 1998, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

¹¹⁸ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 51.

¹¹⁹ Necdet Subaşı, Agm., s. 178-179.

Karakterinin sertliğinden dolayı “Yavuz” ve şehzadeliğinden beri “Selim Şah” denilen Sultan Selim, 7 Nisan 1512’de Osmanlı Padişahı oldu. Annesi Dulkadiroğlu Alaüddeve’nin kızı Ayşe Hatun’dur. Safevi Devleti’nin, Anadolu’yu işgali tehlikesi bulunduğunu ve babasının bu konuda ihmali bulunduğunu düşünen ve o dönemde Trabzon Sancakbeyi olan Yavuz, Şah İsmail’e karşı Anadolu’yu savunma hareketine girişmiştir. Gürcülerle yaptığı savaşlar karşısında halkın manevi desteğini kazanan Yavuz, merkezin itirazına rağmen Şia ile olan mücadelesine devam etti. Bu gelişmeler üzerine II. Beyazıt, kendi rızası ile tahtını Yavuz Selim’e bırakmıştır. Yavuz Selim’in, İran sorununu çözebilmek için ağabeyi Amasya Sancakbeyi Şehzade Ahmet ve Manisa Sancakbeyi Şehzade Korkut ile anlaşması gerekiyordu. Ancak bu anlaşma durumu gerçekleşmemiş ve Yavuz Selim iki kardeşini de idam ettirmiştir.¹²⁰

Yavuz Selim, Şah İsmail’le savaşa başlamadan önce Orta Anadolu’daki Aleviler hakkında ayrıntılı bir araştırma yapılmasını istemiştir. Çünkü savaş sırasında bunların ayaklanarak Osmanlı ordusunu zaafa uğratabileceğini düşünmüştür. Bu araştırma sonucunda 7 yaşından 70 yaşına kadar 40 bin Alevi’yi yazdırarak kayda geçirmiştir. Birtakım kaynaklara göre bunların kimisini öldürtmüş kimisini hapsettirmiştir.¹²¹

Bu durum kendileriyle aynı inancı paylaşan İran’ı ayağa kaldırmış ve Şah İsmail öldürülenlerin öcünü almak için yanına Şehzade Ahmet’i de alarak Türk sınırına kadar yaklaşmıştır.¹²² İşte bu şekilde devam eden gerilimler Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında Çaldıran Savaşı’nın yaşanmasına sebep olmuştur.

Yavuz ile Şah İsmail arasındaki mücadele Anadolu’daki Sünni-Alevi gerilimini besleyen önemli tarihi duraklardan birisi olmuştur. Özellikle Yavuz’un Anadolu’daki ayaklanan gruplara karşı yürüttüğü politika sonraki dönemlerde gerilimin beslenmesine yol açmış ve tartışmalar bugüne kadar gelmiştir.

Şah İsmail’in Anadolu’da Alevi Türkmenleri merkezi yönetime karşı sürekli kışkırtması ve ayaklanmalar çıkartması, I. Selim’in babasını tahtan indirerek onun

---

¹²⁰ Ahmet Akgündüz, Bilinmeyen Osmanlı, İstanbul 1994, s. 112.

¹²¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1949, C. II, s. 145.

¹²² Alphonse De Lamartine, Osmanlı Tarihi, Çev: Serhat Bayram, İstanbul 1992, s. 158.

yerine geçmesine ve ülkesinin güvenliğini sağlayabilmek için Şah İsmail sempatanlarına karşı sert tedbirler almasına sebep olmuştur. Bu tedbirlerde Anadolu’da ki Alevi – Sünni ayrılığını derinleştirmiş ve Aleviler tarafından Yavuz Selim bu ayrılığın bir nevi sembollerinden biri olmuştur.

Osmanlı düzenine ilişkin yaklaşımlardan beslenen “itiraz” ve “nefret” söylemi, 1514’de Çaldıran’da Şah İsmail’i ağır bir yenilgiye uğratan Yavuz Sultan Selim’in şahsında doruk noktasına ulaşmıştır. Bu karşılaştırmada Safevi Şahı İsmail bir kurtarıcı mit olarak görülürken Osmanlı Sultanı yer altına inmeye zorlanan bir düşmanlığın merkezine yerleştirilmiştir. Osmanlı Sultanına yapılan hakaretlerle Safevi Şahı’na yapılan iltifatlar arasında simetrik bir ortaklık dikkat çekmektedir. Bu ortaklık Hz. Ali ve Muaviye, Hz. Hüseyin ve Yezit hatta Pir Sultan Abdal ve Hızır Paşa örnekleriyle irtibatlandırılarak kolaylıkla güncellenen bir propaganda aracına dönüştürülmüştür.¹²³

Bundan sonra Anadolu’daki pek çok alevi can güvenliği sebebi ile kent merkezlerini terk ederek uzak dağ bölgelerine yerleşmek durumunda kalmışlardır. Bu sebeple yazılı kültür geliştirememiş ve sözlü bir kültürle dini hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu sözlü kültürün aktarıcısı ve toplumun lideri konumunda olan Dedeler, inanç ve ibadetlerle ilgili bilgilerin aktarımı yanı sıra sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde de etkin roller üstlenmişlerdir.¹²⁴ Yaşanılan bu durum Alevi toplumunun, sözlü kültürden beslenmesine yardımcı olurken pozitif bilimlerden ve kent yaşamından uzak kalmasına aynı zamanda geleneksel bir hayat sürmesine neden olmuştur.

Aleviliğin özgün yapılanması 16. yüzyılda belirginleşmeye başlamıştır. O döneme kadar bağlı oldukları Safeviler’in resmi Şia’ya dönüşünü kabul etmeyen Alevilerin Safeviler’le olan ilişkileri de sona ermiştir. Böylece Sünniler tarafından olduğu gibi Şii ulema tarafından da dışlanan ve ‘rafizi’ olarak değerlendirilen

---

¹²³ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 52.

¹²⁴ Hasan Coşkun, “Alevi Bektaşî Geleneğinde Dedelik Kurumu -Sivas Kangal Türkmen Alevileri Örneği-”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi, S., 85, s. 43.

Aleviler, on yedinci yüzyıldan başlayarak hem bölgesel hem de dinsel olarak marjinal ve soyutlanmış bir konuma itilmişlerdir.¹²⁵

Osmanlı Devleti'nde Alevi ve Bektaşilerin son etkinlik alanı olan yer ise Yeniçeri Ocağı olmuştur. Aleviler ve Bektaşiler Osmanlı döneminde yönetimde etkinliklerini artırma çabaları içerisinde özellikle devlet üzerinde çok etkili olan Yeniçeri Ocağı'nda önemli bir etki düzeyine ulaşmışlardır. Ancak yeniçeri ocağının son dönemlerinde esas görevinden uzaklaşarak gücünü kaybetmesi ve çıkarları peşinden koşan bir siyasi güç haline gelmesi bu ocağın 1826 yılında kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Bektaşilik ile yeniçeri ocağı arasındaki yakınlık ve işbirliğinden dolayı ocağın kapatılmasından bir müddet sonra Bektaşi tarikatı da yasaklanarak halk içerisinde aleyhte propaganda yapmaları önlenmeye çalışılmıştır.¹²⁶ Yeniçeri Ocağının kapatılması Alevi-Sünni ayrılığının derinleşmesinde diğer bir etken olmuştur.

Vergin'e göre toplumsal statülerinin Osmanlı sisteminin en altında yer alması, kültürel ve dinsel kimliklerine değer verilmemesi Alevileri siyasi-dini ortodoksinin temsilcisi olan merkeze karşı sürekli olarak kuşku duymaya sevk etmiştir.¹²⁷

Anadolu Aleviliği, özellikle İttihat ve Terakki Hareketi'nden başlayarak, Batılılaşma yanlısı kadrolara yaklaşma ve onlarla ittifak kurma gereksinimi duymuştur. Bu ortaklık sonucunda modern söylemlere daha yakın olmaya başlamışlardır. İttihat ve Terakki Hareketi'nin ya da genel olarak Jön Türkler'in pozitivist eğilimleri açısından bakıldığında Alevilerin bağlı olduğu metafizik anlamsızdı. Fakat İttihat ve Terakki, iç platformlarda ulemaya karşı ciddi bir ittifakın peşinde Alevilerin desteğine ihtiyaç duymuştur.¹²⁸

Bektaşiler Kurtuluş Savaşı'nda açık bir şekilde Mustafa Kemal'e destek vermişlerdir. Türkmen Aleviler ise çok görünür olmamakla birlikte çeşitli yardımlarda bulunmuşlardır. Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Aleviler geçmişte

---

¹²⁵ Necdet Subaşı, Agm., s. 21-24

¹²⁶ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi ,V. Cilt, Ankara 1999 , s. 150.

¹²⁷ Nur Vergin, Din Toplum ve Siyasal Sistem, İstanbul 2000, s. 143.

¹²⁸ Reha Çamuroğlu, Değişen Koşullarda Alevilik, İstanbul 2000, s. 98.

yaşadıkları sıkıntıları bir daha yaşamayacaklarını düşünmüşlerdir.¹²⁹ Gölbaşı'na göre, Osmanlı döneminde yaşanan bu gerginliklerden sonra Aleviler, yeni kurulan Cumhuriyeti ve onun laik yapısını benimsemiş; eğitim birliği yasası, yeni alfabenin kabulü, şeyhülislamlık ve halifelik kurumunun kaldırılması ve kadın erkek eşitliğine yönelik düzenlemeler gibi gelişmeler onları hoşnut etmiştir. Ancak devletin yerel etnik, dini ve mezhepsel unsurların dışarıda bırakılmasına dayanan ulusal kimlik yaratma çabası Alevileri yeniden kutuplara doğru itmiştir.¹³⁰

Yeni Cumhuriyet de kendisine özgün olarak şekillendirmeye çalıştığı din anlayışı sonucunda Diyanet İşleri Başkanlığı dışında herhangi bir yapılanmanın din eksenli faaliyet yürütmesine izin vermemiştir. Tekke ve Zaviyeler ile Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlar ile Bazı Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun'la birlikte Alevilik ve Bektaşilik başta olmak üzere tasavvuf odaklı tüm yaşam biçimlerinin gündelik hayata ulaşma erişme yolları kısıtlanmış, bu topluluklar ciddi bir meşruiyet sorunuyla karşı karşıya gelmişlerdir. Böylece Alevilik bir “memleket meselesi” olmaktan çıkarılmış ve sorun dondurulmuştur.¹³¹ Ancak Aleviler Osmanlı döneminden taşıdıkları olumsuz algıları Cumhuriyet'in getirdiği laik siyaset ile çözebileceklerine inanmışlar ve yeni rejimin önde gelen liderlerine her zaman sempati duymuşlardır.

Alevilerin Cumhuriyet yönetimi aracılığıyla modernlikle daha somut bir şekilde yüz yüze gelmiş ve bu durum Aleviliğin geleneksel tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.¹³² Cumhuriyet Dönemi bir yandan gerçekleştirilen siyasi reformlarla toplumu değiştirirken diğer taraftan ekonomik ve sosyal gelişmeler de önemli bir değişim kaynağı oluşturmuştur. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren yaşanan sanayileşme ve şehirleşme köy ve şehir toplumlarını dönüştürmüştür. Sanayileşme kırsal kesimlerden kent merkezlerine doğru büyük bir göç hareketi başlatmıştır. Göçle birlikte geleneksel sosyal çevresinden kopan çok sayıda insan yeni yerleşim bölgelerinde çeşitli uyum problemleriyle karşılaşmışlardır. Bu durum geleneksel dinî yapıları dönüştürürken diğer taraftan köy ve şehir dindarlıkları

---

¹²⁹ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 54.

¹³⁰ Haydar Gölbaşı, “Modernleşmeyi Engelleyen Arkaik Bir Çatışma Sorunu. Alevi Sünni Çatışmasının Arka Planı”, C. Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2008/1, s. 50-51.

¹³¹ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 54-55.

¹³² Necdet Subaşı, Aqm., s. 178-179.

diyebileceğimiz yeni dindarlık tiplerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hatta buralarda varoş olarak adlandırılan büyük şehirlerin kıyılarında yaşamak zorunda kalan topluluklar şehrin kültürünü özümseyememiş ve kır-köy kültür özelliklerini de büyük oranda kaybettikleri için bir bakıma ‘kültürel yarılmişlik’ durumu yaşamışlardır. Esasında hem Sünniler hem de Aleviler modernlikle geleneksellik arasında olması gereken gelgitleri, bocalamaları aynı oranda yaşamışlardır. Yaşanılan bu gelgitler şehirlerin yeni sakinlerinin dinî hayatlarını da etkilemiştir. Alevilerin yaşadıkları bu travmaya şehirleşmeyle birlikte yaşanan hafıza kaybı, geleneksel Aleviliğin bilinmemesi ve bu alandaki yayınların hem az hem de yetersiz oluşu ile farklı Alevi derneklerinin kendi amaçları doğrultusundaki telakkileri etkili olmuştur.¹³³

Modernleşme ve sanayileşme ile tüm toplumda gerçekleşen bu göç dalgaları kent hayatı ile bütünleşememe sorunlarını doğurmuştur. Bu sorun Alevilerde daha görünür bir nitelik kazanmıştır. Uzun yıllar uzak dağ köylerinde adeta bir tecrit hayatı yaşayan Aleviler göç ile birlikte modern kentlerde farklı inanç grupları ile karşılaşmışlardır. Toplumdaki farklı inanç grupları ile karşılaşma önyargıların da etkisiyle çeşitli hoşnutsuzluklara dönüşse de tarihsel önyargıların kırılmasına hatta yakınlaşmaların olmasına da zemin hazırlamıştır.

1970'lere gelindiğinde ülkede çeşitli siyasi kutuplaşmalar görülmeye başlamıştır. Bu çekişmelerden Alevi – Sünni ilişkileri de etkilenmiştir. Bir görüş, 1970'lerden itibaren yaşanan kırdan kente göçlerin Alevilerin de ülkenin ekonomik yapısında yer almaya başlamasına bu nedenle de Alevi-Sünni geriliminin tırmanmasına yol açtığını; çünkü şehirlere göç etmeye başlayan Alevi toplulukların ticaret içinde etkili olmaya ve Sünni ticaret erbabı ile yarışmaya başladığını belirtmektedir. Bu ekonomik yarış dönemin sağ-sol çatışma zemininden de etkilenerek özellikle büyük şehirlerde Alevi-Sünni gerilimini ciddi bir düzeye taşımıştır.¹³⁴

---

¹³³ Abdullah Alperen, Aqm., s. 80.

¹³⁴ Fuat Keyman, “Türkiye'nin İyi ve Adaletli Yönetimi ve Sosyal Demokrasi” Toplum ve Demokrasi, S:2, 2008, s. 10.

Alevilerin yapısal bir özellik olarak geliştirdikleri muhalif duruşları radikal sol ile temas kurmalarını kolaylaştırmış ve hatta Türkiye’de ki kimi radikal sol yapılanmalar Alevilikte hazır buldukları birtakım muhalif söylemleri kendi muhalif yönelimlerine transfer etmişlerdir. Dönemin aşırı solu Alevilerin geçmişteki isyanlarını kendi ideolojileri ile özdeşleştirmiş ve Alevileri kendi müttefiki olarak kabul etmiştir. Aşırı sağ muhafazakâr gruplar ise Sünnileri kendi tarafına çekmeye çalışmış ve Alevilere yönelik yaklaşımını sertleştirmiştir.¹³⁵ Bu süreçte hızla sekülerleşen Aleviler, Aleviliğin modern bir yorumunu ortaya koymak yerine kimlik stratejilerinde yoğunlaşmaya önem vermiştir.¹³⁶

1970’lerin sonuna gelindiğinde sağ –sol çatışmaları artmış ve Alevilerin radikal sol ile bağlantılı olmalarından kaynaklanan, aslında bir sağ–sol çatışması iken Alevi –Sünni çatışmasına dönüştürülen ve büyük kayıpların yaşandığı birtakım olaylar yaşanmıştır. Bunlardan ilki 19-26 Aralık 1978’de gerçekleşen Maraş Olayları’dır.

Maraş Olayları 19 Aralık 1978’de Ülkücü düşünceye sahip gençlerin "Güneş Ne zaman Doğacak" adlı filmi seyrettiği esnada salona bomba atılması ile başlamış; sonra devrimci sol görüşlere sahip oldukları bilinen iki öğretmenin sokak ortasında vurulması ile devam etmiştir. Cenazelerin kaldırılması esnasında olaylar çıkmış ve 3 ülkücü düşüncedeki genç sokak ortasında vurulmuştur. Olaylar olduğu dönemlerde sokaklarda her iki tarafında kışkırtıcı birçok mesajın dolandırıldığı ve halkın galeyana getirildiği söylenmektedir. Ayrıca o dönemde yapılan nüfus sayımları bahanesiyle alevi evlerinin işaretlendiği ve hoş olmayan birtakım durumların varlığından söz edilmektedir. Bu olaylar 26 Aralık 1978 tarihine kadar devam etmiştir. Olaylarda resmi rakamlara göre 111 kişi hayatını kaybetmiş, 1000’in üstünde kişi yaralanmış, 552 ev yakılmış, 289 işyeri tahrip edilmiş ve 8 otomobil tamamen yakılmıştır. 26 Aralık günü 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir.¹³⁷

Yukarıda kısaca anlattığımız Maraş Olayları aslında bir Alevi – Sünni çatışmasından çok olayların gidişatına bakıldığında o dönemin sosyal-siyasi

---

¹³⁵ Martin Van Bruinessen, Kürtlük, Türklük, Alevilik-Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri, Çev.Hakan Yurdakul, İstanbul 2009, s. 119-121.

¹³⁶ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 56.

¹³⁷ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, 12 Eylül Öncesi ve Sonrası, Ankara 1981, s. 51.

ortamından kaynaklanan bir sağ-sol çatışması özelliği taşıdığı görülmektedir. Ancak Alevilerin kendilerini çoğunlukla radikal sol gruplar içinde adlandırmaları bu olayı Alevi- Sünni çatışmasına dönüştürmüştür. Olaylardan sonra pek çok Alevi şehri terk ederek büyükşehirlere yerleşmişlerdir. Yaşanan bu olaylar Alevi toplum üzerinde büyük yaraların açılmasına sebep olmuş ve Alevilerin devlete karşı mesafeli duruşlarını artırmıştır.

1980'e gelindiğindeyse benzer olaylar tekrar sahnelenmiştir. Bu defa yer olarak Çorum seçilmiştir. Olayların olduğu zamana kadar, Sünni ve Alevilerin barış içinde uzun yıllardır yaşadığı mekânlarda birden bire bu çatışmaların çıkması oldukça kafa karıştırıcı durumlar olmuştur. Bu algı olayların Alevi- Sünni çatışmasından öte bir konunun varlığına işaret etmiştir. Çorum'da da yine dönemin siyasi –sosyal yapısı sebebiyle ortaya çıkan sağ-sol çatışmasının inançlar temeline taşınmasını görülmüştür. Olaylar, 1980 Mayıs ayı başlarında belirmeye başlamış 27 Mayıs 1980'de MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak'ın öldürülmesiyle kentteki gerilim iyice artmış, “Alâeddin Camii bombalandı”, “sular zehirlendi” gibi asılsız söylentilerle ortam gittikçe gerilmiş, 1 Temmuz 1980'de başlayıp ancak 10 Temmuz 1980'de kontrol altına alınabilmiştir. Resmi rakamlara göre 57 kişi hayatını kaybetmiş çok sayıda yaralı olmuş birçok ev ve iş yeri tahrip edilmiştir.¹³⁸

Yakın tarihimizde yaşanan bu olaylar, özellikle Maraş ve Çorum olayları 1980 askeri darbesinin hazırlayıcısı olarak görülmüştür. Aktay'a göre; 12 Eylül öncesi komünizm kendisine Alevileri yakın görmüş ve Aleviler neredeyse komünizmin temsilcisi gelmeleri komünizm ile mücadele de çatışmanın rengine Alevi-Sünni gerilimi boyutunu katmıştır. Gerçekte ise çatışma büyük ölçüde komünizm-milliyetçilik ekseninde kurulmuştur. Bu eksen de hem Alevilik hem de Sünnilikle ilgili karşılıklı algılar oldukça belirleyici olmuştur. Ancak belirtilmesi gereken şey ne Alevilik burada Alevilik olarak ne de Sünnilik, Sünnilik olarak temsil edilmemiştir. Sünni olarak hareket edenler de Sünniliği bir kimlik olarak düşünmemişlerdir.¹³⁹

---

¹³⁸ Ali İnandım-Mustafa Ünlü, 12 Eylül Belgeseli, Gala Film Yapım 1998.

¹³⁹ Yasin Aktay, “Tarihi, Kültürel, Folklorik ve Aktüel Boyutlarıyla Alevilik”, turkoloji.cu.edu.tr, (19.09.2017), s. 2.

12 Eylül bu dönemi (Aleviliğin siyasal olarak görünür olduğu dönem) son derece kesin bir biçimde bitirmiştir. Daha ziyade sol hareket üzerine giden darbenin büyük mağdurları Aleviler olmuştur. Ama yine Aleviler olarak değil, ‘solcu sosyalist militanlar’ olarak nitelendirilmişlerdir. Dikkat edilirse Alevilik 1980 Askeri Darbesi’ne kadar Alevilik olarak hiç gündemde olmamıştır. Sahnede olduğu her durumda siyasi talepte bulunurken, Alevilik için veya Aleviler için değil siyasi birtakım ideolojiler için talepte bulunmuşlardır.¹⁴⁰

1980’li yıllara kadar Türkiye’de Alevilik, toplum bütünü içinde erimekteymiş gibi görünürken, 80 sonrası ise (Aleviliğin yeniden inşa olma süreci denilebilecek yıllarda) Alevilerin kültürel ve dinsel anlamda yeniden doğuşuna tanıklık etmektedir.¹⁴¹ 1980 askeri darbesinin ardından Türkiye’de yaşanan genel toplumsal ve siyasal değişimlerden derin bir şekilde etkilenen Aleviler için 80’li yılların ortalarından itibaren kimlik tesis edici bir ölçüt olarak cemaat giderek daha fazla anlam kazanmıştır. Yaklaşık dört yüzyıl boyunca devlete ve Sünni İslamcılara kendilerini Müslüman Türkler olarak kabul ettirmeye çalışan Aleviler için 1990’lı yıllardan itibaren yeni bir süreç başlamıştır. Artık devlet ve ileri gelen Sünni İslamcılar, Alevileri Müslüman olduklarına ikna etmek için çabalamak zorunda kalmışlardır. Öyle ki; Türkiye’de özellikle 1950’li yıllardan itibaren yükselen Sünni İslam’ın siyaset sahnesindeki ağırlığı karşısında unutulmuş Aleviliğin, aslında Türklüğün özü, gerçek ve saf Türk Müslümanlığı (ya da İslam’ın Anadolu yorumu) olduğu söylemi devletin resmi politikası haline gelmiştir.¹⁴²

Alevi- Sünni geriliminin tarihsel gelişimine baktığımızda, bu gerilimin tarihsel süreçlerin bir sonucu olmasının yanında son dönemlerde ortaya çıkan toplumsal, ekonomik ve küresel boyuttaki gelişmelerden de etkilenmiştir. Bu

---

¹⁴⁰ Yasin Aktay, Agm., s. 3.

¹⁴¹ K. Kehl-Bodrogi, Tarih Mitosu ve Kollektif Kimlik, Birikim, S: 88,1996, s. 52-63; M. Van Bruinessen, “ Alevi Kürtler’in Etnik Kimliği Üzerine Tartışma: Aslımı İnkâr Eden Haramzadedir”, Birikim, S: 88, 1996, s. 38-51, Aktaran: Tezcan Özkan Kutlu - Onur Bekiroğlu, “Türkiye Yazılı Basınında Alevilerin Temsili:7. Alevi Çalıştay Haberlerinin Söylemi” e-Journal of New World Sciences Academy, S:4(2011) s. 3.

¹⁴² Tezcan Özkan Kutlu - Onur Bekiroğlu, “Türkiye Yazılı Basınında Alevilerin Temsili:7. Alevi Çalıştay Haberlerinin Söylemi” e-Journal of New World Sciences Academy, S:4(2011), s. 3.

eksende, çatışmanın siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlere bağlandığı söylenebilir.¹⁴³

Hz. Muhammed'in sağlığında Müslümanlar arasında dini anlama ve yorumlama da herhangi bir ayrışmadan söz edilemez. Ancak Hz. Muhammed'in ölümü ile birlikte çeşitli çekişmeler yaşanmış; özellikle Hz. Ali ve Muaviye arasında başlangıçta tamamen siyasi sebeplere dayanan çekişme daha sonra taraftarları ekseninde dinsel anlayışlarında da farklılaşmaya dönmüştür. Müslümanlar açısından oldukça hüzün veren bir olay olan Kerbela Olayı ile bu ayrışma daha da keskinleşmiştir. Bu sebeple Aleviler yaşanan her olumsuz olayı Kerbela ile özdeşleştirmiş ve bu olayı canlı tutmuşlardır.

Anadolu'daki Alevi-Sünni ayrışmasının tarihsel temelleri Anadolu Selçukluları ile Osmanlı Devleti döneminde çıkan Babai, Şeyh Bedrettin, Şah Kulu ayaklanmalarına dayanmaktadır. Esasen ekonomik ve siyasi sebepler ile çıkan bu ayaklanmalar yine din kimliği altında gerçekleştirilmiştir. Bu ayaklanmaların neticesinde son olarak Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail arasındaki çekişme ve akabinde gerçekleşen Çaldıran Savaşı ayrışmanın zirve noktasını oluşturmuştur. Bu olaylardan sonra Anadolu Alevileri güvenlik gerekçesi ile uzak dağ köylerine yerleşmişler ve tecrit hayatı diyebileceğimiz kapalı bir yaşayışa bürünmüşlerdir.

Laik Cumhuriyet'in getirdiği yenilikler ile yeniden bir canlanmaya giren Aleviler için tüm Türkiye'de olduğu gibi modernleşme eğilimleri başlamıştır. Modernleşme ile birlikte kır Aleviliği ile kent Aleviliği arasında büyük bir fark oluşmuştur. Yazılı dini argümanları zayıf olan şifahi bilgilerle ilerleyen Alevilik kentlere yönelince bir parçalanma yaşamış ve bu sözlü kültürden de uzaklaşmışlardır. Bu durum onların dönemin siyasi koşulları içinde, sosyalist akımlara yaklaşmalarına ve kendilerini orada ifade etmelerine yol açmıştır.

1970'li yılların çalkantılı ortamında Alevi belleğinde yer edinen iki önemli olay, Maraş ve Çorum Olayları yaşanmıştır. Bu olayların ikisinde de Aleviler büyük zararlar görmüş ve birçoğu buldukları yerleri bırakarak büyük şehirlere taşınmışlardır. Aslında tamamen dönemin siyasi sorunlarına dayanan bir sağ – sol

---

¹⁴³ Haydar Gölbaşı, Agm., s. 59.

çatışması burada da yine din argümanı yüklenilerek Alevi-Sünni gerilimi şekline evrilmiştir. 12 Eylül askeri darbesi ile Aleviler sosyalist kimlik altında büyük bir sarsıntı yaşamışlardır. Darbe sonucunda sosyalist hareket tamamen etkililiğini kaybetmiş ve 80’li yılların ortalarından itibaren Aleviler kendilerini Alevi kimliği ile konumlandırmışlardır. 90’lardan itibaren ise dinsel özelliklerini ön plana çıkartmaya başlamışlardır (Cemevi’nin ibadethane olduğu, semahın ibadet olduğu gibi vurgulamalar...).

Kısacası, yakın tarihe baktığımız zaman, modern Aleviliğin ilk safhasına sosyalist bir tutum damgasını vurmuş ve bunun karşısında da Sünni İslam durmuştur. Bu durum da çeşitli çatışmaların yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Yoğun bir siyasi dille oluşturulan bu dönem yerini 80’lerin ortasından itibaren dini söylemlere bırakmıştır.

Toplumları oluşturan farklı etnik ve mezhepsel inanç sistemine mensup toplumsal kategoriler gerilim durumlarının çıkmasına zemin hazırlarken, bu gerilim durumları zaman zaman şiddet ve çatışmaya dönüşebilmektedir. Bu bağlamda ülkemizde de Aleviler ile Sünniler arasında tarihsel süreçte çeşitli çatışmalar yaşanmıştır.¹⁴⁴

Tüm bu söylenenlerle beraber Alevi Çalıştayları Nihai Raporu’nda; ilgili taraflar söz konusu çatışmaların ancak bir provokasyon marifetiyle gerçekleştirilmiş olacağından emindir. ‘Birlikte yaşama’nın bizatihi bir değer olarak kabul edildiği Anadolu’da, tüm çatışma konularını siyasetle ilişkili tutmak hiçbir şekilde kabul görmemektedir. Bu düşüncelerde toplumun birlik ve beraberliği ile ilgili umutları canlı tutmaktadır denilmektedir.¹⁴⁵

2.2. Değişim Bağlamında Alevilik

Alevilik: “Hz. Ali’ye bağlılık noktasında birleşen çeşitli dini siyasi gruplar için kullanılan bir terimdir. Sözlükte “Ali’ye mensup” anlamına gelen kelimenin çoğul şekli Aleviyye ve Aleviyyûn’dur. Alevî terimi İslâm kültür tarihinde Hz. Ali soyundan gelenler mânasında, ayrıca siyasî, tasavvufî ve itikadî anlamda

¹⁴⁴ H.Gölbaşı-A. Mazlum, “ Çatışma Odağında Alevi-Sünni İlişkileri ve "öteki" Algısı”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, S: 2(2010), s. 343.

¹⁴⁵ Alevi Çalıştayları Nihai Rapor, Ankara 2010, s. 57.

kullanılagelmiştir. Hz. Ali soyundan, oğulları Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Ömer ve Abbas vasıtasıyla gelenlere Alevî denilmiştir.”¹⁴⁶ İslâm siyasî tarihinde ise bu terim ilk defa hilâfetle ilgili anlaşmazlıklar sırasında kullanılmaya başlamıştır. Hz. Peygamber’in vefatını müteakip ortaya çıkan ve üçüncü halifenin öldürülmesinden sonra da şiddetlenen hilâfet münakaşalarında Ali tarafını tutanlara el-Aleviyye veya şîatü Alî (Ali’ye bağlı olanlar, Ali taraftarları) anlamında kullanılmıştır. Bununla birlikte Alevî teriminin asıl anlamını kazandığı ve yaygın olarak kullanıldığı saha, Hz. Ali hakkında beslenen inançlara dairdir. Genellikle Şîîler ve Şîa içinde yer aldıkları kabul edilen bazı mezhepler Alevî nisbesini alırlar. Fakat çağımızda asıl Alevîler olarak tanınan iki itikadî mezhep vardır. Bunlardan biri, bugün genellikle Lübnan, Suriye, Hatay yörelerinde varlığını sürdüren Nusayrîlik, diğeri ise XIII. yüzyılda Anadolu’daki etnik ve sosyal - dinî kaynaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan ve XVI. yüzyılda Safevîler’in propagandası ile gelişen Kızılbaşlık’tır. Bu mezhebe bağlı olanlar Osmanlı arşiv belgelerinde Kızılbaş veya Râfizîler diye geçmesine rağmen bunlar kendilerine Alevî nisbesini vermişlerdir.¹⁴⁷

Ocak’a göre, “Alevilik ve Bektaşiliği doğuran Türk Heterodoksisi, gerçekten de Orta Asya’daki eski Türk inançlarıyla başladı. Şamanizm ve Budizm ile mistik bir niteliğe büründü. Zerdüştlük ve Manihaizm ile beslendi. Yesevîlik ile İslâm’ın ve İslâm sufiliğinin damgasını yedi. Buna Horasan Melametiliğinin kalenderane tavrı eklendi. Böylece Anadolu’ya gelindi. Neo-Plâtonizm’in, eski pagan ve Hıristiyanlık dönemi yerel kültürlerinin belli unsurlarıyla tanıştı. 15. yüzyılda İran Hurufiliğinin, 16.yüzyıl başında, Safevî Şiiliğinin motifleriyle bildiğimiz çehresini kazandı”.¹⁴⁸

Aleviliğin geçmişten günümüze gelişimini incelerken, Yıldırım’ın çözümlediği gibi Aleviliği üç ana döneme ayırarak inceleyebiliriz.

1. Oluşum Dönemi (11. yüzyıl -15. yüzyıl)
2. Safevî (Kızılbaş) Dönemi (16. yüzyıl -19. yüzyıl)

---

¹⁴⁶ Ahmet Yaşar Ocak, “Alevî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 368-369.

¹⁴⁷ Ahmet Yaşar Ocak, Age., s. 369.

¹⁴⁸ A.Yaşar Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, İstanbul 1996, s. 210-211.

3. Modern Alevilik Dönemi (20. yüzyıl ortalarından itibaren devam eden süreç)¹⁴⁹

Aleviliğin oluşum evreleri ile ilgili çok fazla kaynak bulunmamakla birlikte, Anadolu'daki konargöçer gruplara ait bir inanç sistemi olduğunu görüyoruz. Aleviliğin ortaya çıkması, Selçuklu döneminde başlasa da Anadolu toplum yapısındaki ayrıcalıklı konumları Osmanlı dönemi içinde şekillenir.¹⁵⁰ Bizim konumuzu ilgilendiren kısmı ise 16.yüzyıldan itibaren gösterdiği gelişim evresidir. Osmanlıda Aleviler genellikle ocaklar ve dergâhlar yoluyla kurumsallaşmışlar ve varlıklarını sürdürmüşlerdir. Alevilik Selçuklu ve Osmanlı sosyal, dini ve siyasi yapılarından etkilenecek bugünkü tarihsel yapısını oluşturmuştur. Özellikle Osmanlı Safevi çekişmesi ve bu arada taraf tutarak arada kalan Alevilerin inanç sistemleri ve sosyal yapıları bu siyasi çekişme içerisinde bir tür muhalif tavır olarak gelişme göstermiştir. Safevi tarikatına olan ilgileri ve Anadolu'da sıklıkla ortaya çıkan ayaklanmalarda etkin roller oynamaları merkezi devletle Alevilerin arasının açılmasına sebep olmuş; bu gerginlik Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'i 1514'te büyük bir yenilgiye uğratması ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu yenilgi ile birlikte Şah'ı bir kurtarıcı olarak gören Aleviler, merkezlerden uzaklaşıp dağ köylerine çekilmek durumunda kalmışlardır. Bu tecrit döneminde gelişmelerden uzak kalan Alevi halk kendine has özellikler taşıyan kapalı bir kültür geliştirmiştir. Yani Aleviliğin özgün yapılanması 16. yüzyıldan itibaren belirginleşmiştir. O döneme kadar bağlı oldukları Safevilerle ilişkilerini sonlandırmışlardır. Böylece Sünniler tarafından olduğu kadar Şii ulema tarafından da dışlanan ve Rafizi olarak değerlendirilen Aleviler 17. yüzyıldan başlayarak hem bölgesel hem de dinsel olarak marjinal ve soyutlanmış bir konuma itilmişlerdir.¹⁵¹ Bu bir nevi tecrit dönemi diyebileceğimiz dönemde Aleviler kendi kapalı kültürleri içinde dini ve sosyal gelişimlerini Dedeler aracılığı ile sağlamışlardır. Bu durum alevi toplum içerisinde sözlü mistik bir kültürün ve inancın gelişimine yol açmıştır. Bu dönem 20.yüzyıla

---

¹⁴⁹ Rıza Yıldırım , “Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri” Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S:62, 2012, s. 137.

¹⁵⁰ Necdet Subaşı , “ Anadolu Aleviliği Üzerine”, Bilimname I , 2003/1, s. 177.

¹⁵¹ Necdet Subaşı, Agm., s. 179.

kadar devam etmiştir ve Aleviliğin bu iki dönemi “Geleneksel Alevilik” olarak değerlendirilmektedir.¹⁵²

Cumhuriyet ile birlikte Alevilik kapalı olan kültürün içinden sıyrılıp görünür olmaya başlamıştır. Cumhuriyetin getirdiği Laiklik anlayışı ile Osmanlı Devletindeki Sünni İslam anlayışında kendilerini dışlanmış hisseden Alevilerin, yeniden bir canlanma dönemine girdiği görülmüştür. Aslında Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu ile Alevi Dedelerinin yetiştiği kurumlar Alevi ocak ve tekkeleri de kapatılmış ve son elli yılda Türkiye’de gerçekleşen büyük şehirlere göç dalgası ile de bu ocaklar büyük oranda boşalmıştır.¹⁵³ Ancak inanışlarını anlatabilecekleri, yeni nesillere aktarabilecekleri mekânları yasaklanmasına rağmen, Aleviler her zaman Atatürk’ün ve gerçekleştirdiği devrimlerin gerçek savunucuları olmuşlardır. Bu kanunla birlikte tüm yurttaki tekkelerin, dergâhların, medreselerin yerini modern okullar almıştır. Bu okullara en olumlu tepkiyi Alevi köylerinin verdiği görülmüştür.¹⁵⁴ Ancak bu dönemlerde henüz köyde bulunan Aleviler arasında büyük bir sosyal değişimden söz edilmez.

1950’lere gelindiğinde Demokrat Parti iktidarı ile birlikte tüm ülke çapında bir göç hareketi başlamıştır. Bu göç hareketi elbette ki Alevilerde de görülmüştür. 1960’lara gelindiğindeyse köyden kentlere olan göç hareketleri büyük bir hız kazanmıştır. İşte bu dönemlerden itibaren Aleviliğin modern dönemlerine geçiş yapıldığı görülmektedir. “Modern Alevilik” döneminde yaşanan en büyük gelişme dedelik kurumunun işlevini yitirmesidir. Şehre yerleşen, okuyan, toplum içinde önemli görülen mesleklere sahip olan, pozitif bilimleri öğrenen yeni Alevi kitlesi artık dedelerin bilgilerini yetersiz bulmaya başlamışlardır. Yazılı bir kültürü olmayan ve sözlü kültürle varlığını sürdüren Alevilik artık dini bir kimlik olmaktan çok, ya politik bir kimliğe ya da etnik kimliğe dayanarak kendilerini açıklamışlardır.¹⁵⁵ Dedelik kültürünün zayıflaması ile birlikte sözlü kültür yerini yazılı kültüre bırakmıştır. Bunun sonucu olarak, çeşitli sol eğilimlerinde etkisiyle, Aleviler arasında büyük bir tarihselleştirme durumu ortaya çıkmıştır. Geçmişte yaşanan acı

---

¹⁵² Rıza Yıldırım , Agm., s.138.

¹⁵³ Hasan Coşkun, “Kangal ve Çevresindeki Alevi Ocakları”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 75, 2015, s. 98.

¹⁵⁴ Yasin Aktay , Agm., s. 4.

¹⁵⁵ Abdullah Alperen, “Alevi(lik) Modernleşmesine Dair Düşünceler”, DEM Dergi, Yıl. 2 S:6, s. 80.

olaylar tarihselleştirilmiş ve buna bağlı olarak bir muhalif duruş geliştirilmiştir. 1980 Askeri Darbesi'ne kadar Alevilerin daha çok siyasi olarak kendilerini konumlandıklarını ve dini yönlerini ön plana çıkarmadıklarını görmekteyiz. 1980 Askeri Darbesi ile Alevilerin de içinde bulunduğu sol görüşlere büyük darbe vurulmuş ve bundan sonra da bu sol düşünceler ülkede görünürlüğünü kaybetmiştir. Özellikle 1980'lerin sonları 1990'lar din kurumunun yükselişe geçtiği ve sosyal hayatta büyük belirleyici olduğu zamanlardı. Bu dönemlerde Sünni halk kadar Aleviler de kendilerini dini yönden tekrar tanımlama gayreti içine girmişlerdir. Bu tanımlama içinde, Alevilerin okumuş ve sol kültürle yetişmiş aydınları yer alırken, henüz köyden kente göçler tamlanamadığı için dedeler de etkin bir şekilde yeniden rol almaya başlamıştır. Cemevlerinin de artık etkin roller kazanması ve alevi toplum içerisinde bütünleşmeyi sağlaması ile birlikte, Aleviler kendilerini dini olarak etkin bir şekilde ifade etmeye başlamışlardır. Yaşanan bu gelişmeler Aleviliğe olan ilgiyi hem siyasette, hem de akademik dünyada artırmıştır.

2.3. Sivas'ın Dini Tarihi ve Sosyal Kimliği

Orta Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri olan Sivas, tarih boyunca birçok medeniyetin ve kültürün yaşadığı, önemli yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. Bu önem ticari, kültürel, dini pek çok alanda kendisini göstermiştir.

Sivas, tarih boyunca, coğrafi konumu itibari ile hep "uç" da yer almış yani hep sınır şehri olmuştur. Hititlerle Medler'in, Medler'le Perslerin, Romalılarla Ermenilerin, Bizans'la Türklerin, Selçuklularla Danişmentlilerin, Osmanlı'lar ile İlhanlıların, XVI. yüzyıldan itibaren de Osmanlılar ile Safevilerin "uç ili" olmuştur.¹⁵⁶ XVI. yüzyıldan itibaren başlayan birçok isyanda merkezi rol oynamıştır. Milli Mücadele sırasında ise kurtuluşa öncülük eden güvenli şehirlerden birisi olmuştur. Kısacası sınırda yer alan bir şehir olması şehre itibar kazandırmakla birlikte bir çatışma merkezi olmasına da sebep olmuştur.

Sivas, Kızılırmak kenarında önemli ticaret yolları üzerinde kurulmuş olup bu özelliğini hiç kaybetmemiştir. XIII. yüzyılda en zengin dönemlerinden birini yaşamış

---

¹⁵⁶ Metin Bozkuş, "Sivas Yöresi Aleviliğinden Türkiye'deki Alevilik Tartışmaları Üzerine Bir Analiz", Dini Araştırmalar, S:33, 2009, s. 254.

olan şehir, XIV. ve XV. yüzyıllarda da önemini korumuş olmasına rağmen Timur döneminde yıkılıp yıkıldıktan sonra bir daha eski ihtişamını bulamamıştır.¹⁵⁷

Anadolu–Türk tarihinde birtakım siyasi- dini nitelikli hareketler ortaya çıkmış ve isyanlar yaşanmıştır. Selçuklularda Babailer ayaklanmaları ve Osmanlılarda Kızılbaş isyanları bunlardandır. Günümüzde Anadolu’da yaşayan Alevilik kendini bu durumlar üzerine konumlandırmıştır.¹⁵⁸

İran’da kurulan Safevi Devleti, Osmanlı tebaası içinde bir Şiileştirme politikasına girmiştir ve bu durum Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti’nin arasının açılmasına sebep olmuştur.¹⁵⁹ Dai ya da Halife olarak adlandırılan Şah propagandacıları halkı Safevi tarafına çekmeye çalışmışlardır. Sivas bölgesinde ise bu konuda Şah İsmail’e destek olan kişiler Nur Halife ve Pir Sultan Abdal olmuştur.¹⁶⁰

Osmanlı Devleti’nin yükselme devrinde Sivas’ta pek bir ilerleme görülmemiş ayaklanma ve isyanlarla anılmıştır. Bunlardan en büyüğü ise Celali İsyancıları olmuştur. XVI. yüzyılda Osmanlı–Safevi çekişmesi Osmanlı’nın zaferi ile sonuçlanmış olmasına rağmen Anadolu’daki Safevi uzantıları değişik şekiller kazanarak, farklı zamanlarda yine kendisini göstermiştir. Bozok Türkmenlerinden Şeyh Celal, Alevi kitleyi toplayarak Tokat’a kadar gelir. Kızılırmak ile Yeşilirmak arasında yani Sivas’ta Şeyh Celal’in en az 20.000 kişiyi kendisine bağladığı ve Şeyh Veli olarak anıldığı görülmüştür. Şehsuvaroğlu Ali Bey, Şeyh Celal’i yakalayıp öldürmüştür. Bu ayaklanmadan sonra Anadolu’daki kitlesel hareketlerin birçoğu Celali İsyancıları olarak adlandırılmıştır.¹⁶¹

Tüm yaşanan bu isyanların bir türlü bastırılmaması halkın dirliğini bozmuş ve göçlere sebep olmuştur. Böylece şehrin hızla nüfusu düşmüş ve eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı Devleti’nin de zayıflamaya başlaması ile artarak devam etmiştir.

---

¹⁵⁷ Siddık Ünal, XX yüzyıl Sivas Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası(Doktora Tezi), Malatya1997, s. 3.

¹⁵⁸ Metin Bozkuş, Aqm., s. 254.

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1994, C. 2, s.253-254.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Age., s.254.

¹⁶¹ Faruk Sümer, Safevi Devletinin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara 1992, s. 75.

1882-1883 Osmanlı Nüfus Sayımlarında Sivas vilayetinin kadın-erkek, etnik ve dinsel dağılımı şöyle olduğu görülüyor; Müslüman (766.558), Rum Ortodoks (37.813), Ermeni (116.545), Katolik (305), Yahudi (209), Protestan (1994), Çingene (435) olmak üzere toplam 926.671.¹⁶² Zeki COŞKUN'un Vital Cuinet'ten aktardığına göre ise 1890 başlarında Sivas Vilayetinin toplam nüfusu 1.086.015; Müslümanların 559.680'i Sünni, 279.384'ü Şii-Alevi'dir; 250.000 dolaylarında da gayrimüslim vardır.¹⁶³

Bu nüfus sayımlarından da anlaşılacağı gibi Sivas Vilayeti oldukça karmaşık bir inanç ve kültür yapısına sahiptir. Bu heterojen yapı hoşgörüyü artırırken, zaman zaman da çatışmaların sebebi olmuştur.

Milli Mücadele Dönemi'ne kadar bu şekilde gerilemeye devam eden Sivas şehri XX. yüzyılın başlarında da Ermeni ayaklanmaları ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Ancak Sivas halkı tutarlı bir tavır sergileyerek Milli Mücadele'ye destek olmuş, o dönemdeki yararlı cemiyetlere katılmış ve Sivas'ta ulusal bir kongre yapılmasına büyük katkılar sağlamışlardır. Milli Mücadele açısından çok önemli olan bu kongre 4 Eylül 1919'da Sivas'ta toplanmıştır. Ulusal nitelikli bir kongre olması sebebi ile Sivas tarih içindeki önemini bir kat daha artırmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, 1919'da Kongreye ev sahipliği yapan Sivas'a devlet çeşitli yatırımlar yapmıştır. O dönemde uygulanan Devletçilik politikası kapsamında yapılan birçok yatırımda, Sivas pilot bölge olmuştur. Bu kapsamda şehir ilk kez banka ile tanışmış ve 1928 yılında şehirde İş Bankası kurulmuştur.¹⁶⁴ Buna mukabil 1934'de Tavra Deresindeki hidroelektrik santrali faaliyete girmiş, 1939'da DDY fabrikası kurulmuş, 1943'te çimento fabrikası ve un fabrikalarının faaliyet göstermeye başlaması ile şehrin ekonomisi ve sosyal hayatı yeniden bir canlanma göstermiştir. Sivas'ın kalkınmada öncelikli iller arasında seçilmesi şehrin ekonomik açıdan zenginleşmesini sağlamıştır. 1960 yılı itibari ile Sivas, tarım ağırlıklı ekonomisi, coğrafi konumu, hızla artan nüfusu, işgücü zenginliği, yeraltı madenleri gibi özellikleri ile kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmıştır. Sanayi

---

¹⁶² Yurt Ansiklopedisi, "Sivas Maddesi" Aktaran: Hasan COŞKUN, Sivas İli Altınyayla İlçesi Yassıpınar ve Serinyayla Köylerinde Alevilik(Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2001, s. 42-43.

¹⁶³ Zeki Coşkun, Öteki Sivas, Aktaran: Hasan COŞKUN, Agt., s. 43.

¹⁶⁴ Yurt Ansiklopedisi, "Sivas", C. 9, İstanbul 1982-1983, s. 6870.

bakımından şehrin pek geliştiği söylenemez. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan kamu yatırımlarının ağırlığı görülmektedir. Bunlar: TÜDEMSAŞ, Çimento Fabrikası, Divriği Demir-Çelik İşletmelerine 1970'li yıllarda; Travers Fabrikası, Süt Fabrikası, Sivas Demir-Çelik, SIDAŞ ve SİHAS gibi işletmeler açılmıştır.¹⁶⁵ Ancak özel sektör alanında girişimlerin az olması sebebi ile sanayi yeterli düzeyde gelişmemiş, büyükşehirlere ve yurt dışına göç veren bir şehir durumuna gelmiştir.

Sivas'ın önemli bir konuma gelmesinin sebeplerinden birisi ise ulaşımdır. Şehirde ulaşımın önemini zamanında Valilik yapmış olan Halil Rıfat Paşa ortaya koymuş ve "Gidemediğin yer senin değildir." anlayışı ile ulaşım yönünden şehri geliştirecek önemli yatırımlar getirmiştir. Cumhuriyetle birlikte bu yatırımlar artmış ve şehrin kara, hava, demiryolu ulaşımı ile tüm çevre illere bağlantısı sağlanmıştır.

Eğitim alanında ise şehir Selçuklu ve Osmanlı döneminde birçok medresenin bulunduğu bir yerdir. İlde kurulan bir darüşşifa ve dört tane medrese XIII. yüzyılın sonuna kadar faaliyetini sürdürmüştür.¹⁶⁶ Evliya Çelebi Seyahatname'sinde 1649 yılında şehirde birkaç medrese ve 140 ilkokulun varlığından söz etmektedir.¹⁶⁷ Cumhuriyet dönemine gelindiğindeyse tüm yurtla birlikte Sivas'ta da bir eğitim öğretim seferberliği başlatılmış ve birçok okul açılmıştır. Zeki Coşkun'a göre, Cumhuriyet'in getirdiği eğitim öğretim kurumları Sünni çevrelerde karma eğitimden dolayı başta bir dirençle karşılanmış, ancak Alevi çevreler tam tersi bir tepki vermiş ve çocuklarının bu modern kurumlara gitmesini desteklemişlerdir. Bu durum ve demir yolu ağları kapalı bir kültüre sahip olan Sivas Alevilerinin, dışa açılmasını sağlamıştır. Ayrıca 1939 ve 1943'te açılan sanayi kuruluşları da (Cer Atölyesi ve Çimento Fabrikası) başlangıçta Alevilerin yoğunlukla çalıştığı işletmeler olmuştur. Çiftçi, toprak sahibi, zanaatkâr ya da ticaretle uğraşan Sünni kesim gittikçe içine kapanırken, geçim kaynaklarından büyük ölçüde yoksun olan Alevi kesimi sisteme hızlı bir şekilde entegre olmuştur.¹⁶⁸ Cumhuriyet'in kurulmasındaki katkılarından dolayı şehirde 9 Şubat 1974 günü ve 1788 sayılı kanunla "Cumhuriyet" ismi ile bir

---

¹⁶⁵ İbrahim Yasak, Sivas İli, Sivas 1994, s. 43.

¹⁶⁶ Sıdık Ünalın, Agt., s. 103.

¹⁶⁷ Evliya Çelebi, C. 3-4, s. 851.

¹⁶⁸ Zeki Coşkun, Öteki Sivas, İstanbul 1995, s. 268.

üniversite kurulmuştur. Cumhuriyet Üniversitesi şehrin çehresini önemli oranda değiştirmiştir.

Sivas geçiş yollarının kesiştiği bir coğrafya olması sebebi ile Anadolu'da görülen dinlerin hemen hepsi Sivas'ta da görülmüştür. Bu dinler Putperestlik, Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet olarak sıralanabilir. Değişik dinlerin varlığı kadar bu dinlerin farklı mezhepleri de Sivas coğrafyasında yaşama alanı bulmuştur. Yahudilik, tüm Anadolu'da olduğu gibi Sivas'ta da sınırlı bir zümre olarak varlığını sürdürebilmiştir. Ancak Hıristiyanlığın çeşitli mezhepleri değişik zaman dilimlerinde şehirde varlıklarını göstermişlerdir. 1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun ve dolayısıyla Sivas'ın kapıları Türklere açılmış ve bununla birlikte Sivas hızla Müslümanlaşmaya başlamıştır. 1175'te Danişmentlilerin kente hâkim olması ile Ermeni ve Rum nüfus fazla olmasına rağmen, kent hızla bir İslam kenti haline getirilmeye çalışılmıştır.¹⁶⁹

XVI. yüzyılda Sivas vilayet genelinde gayrimüslim nüfus %35 civarında iken, daha sonraki dönemlerde şehir geneline Müslümanların yerleşmesi ile gayrimüslim nüfus oranı azalmıştır. XIX. yüzyıla gelindiğinde Müslüman nüfus demografik yapının en önemli ve yoğun kitlesi olmuştur. Sivas ve çevresinde Selçuklu hâkimiyeti ile başlayan Müslüman Türk devletleri devrinde tam anlamıyla bir inanç hürriyeti yaşanmış; ancak XIX. yüzyılda çeşitli emperyalist güçlerin kışkırtması ile çeşitli Ermeni ayaklanmaları yaşanmıştır. Cumhuriyetle birlikte gayrimüslim nüfusun genelde İstanbul'a ve yurtdışına gittikleri görülmüştür.¹⁷⁰

Sivas ilinin bugünkü durumuna geldiğimiz de ise inanç dağılımı şu şekildedir: Sivas genelinde nüfusun %85'inin Hanefi Sünni mezhebine dâhil oldukları, %14'ünün Alevi,%1'inin Şafi oldukları tespit edilmiştir. Şafi grupların Çerkez göçmenlerin oluşturduğu görülmektedir. Merkez ilçede %92 Sünni, %8 Alevi nüfus yer almaktadır.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1993, s. 68.

¹⁷⁰ Sıdık Ünal, Agt., s. 293.

¹⁷¹ Sıdık Ünal, Agt., s. 293.

2.4. Din ve Terör Bağlamında Madımak Olayı'na Kuramsal Bir Yaklaşım

Türk toplumu heterojen bir yapıya sahiptir. Bu yapı toplum içerisinde kültürel zenginlik, hoşgörü ve birlikte yaşayabilme kültürünü geliştirirken diğer bir taraftan da çatışmayı artırıcı bir rol oynayabilmektedir. Toplum içindeki Aleviliğin dünyayı algılama, yorumlama ve dini ritüellerinin Sünnilerden farklı olması ve çeşitli toplumsal, ekonomik ve siyasi faktörlerin etkisi ile Alevi- Sünni ilişkisi toplumsal çatışmanın konusu olabilmektedir. Alevi-Sünni ilişkilerine tarihsel perspektiften baktığımız zaman bu toplumsal çatışma daha fazla gün yüzüne çıkmaktadır.¹⁷²

Çatışmacı sosyologlar toplumda bir denge durumundan çok çatışma durumunun varlığından söz ederler. Çatışma teorisine göre insanlar farklı istek ve çıkarlara sahiptirler. Her insanın veya grubun çıkarları diğer insan ve grupların çıkar ve istekleriyle çelişmektedir. Bundan dolayı toplum içinde sürekli bir çatışma ve gerilim durumu vardır. Ancak çatışma, toplumsal yapıya bir hareketlilik kazandırır ve toplumun amaçlarını yerine getirmesine, toplumsal uyumun artmasına ve gelişmeye katkı sağladığı düşünülmektedir.¹⁷³

Çatışma teorisi temelde Marx ve George Simmel'in düşünceleri üzerine kurulmuştur. Marx, toplumsal sistemlerdeki değişimin asıl kaynağının çatışma olduğunu vurgularken, Simmel, çatışmanın toplumda kendiliğinden var olduğunu ve toplum için kaçınılmaz bir olgu olduğunu savunmaktadır. Çatışma teorisinin temel terminolojisi çıkar, çelişki, baskı, zıtlık, güç ve otorite, zorlama, mücadele, çatışma ve değişim kavramları üzerine kurulmuştur.¹⁷⁴

Çatışma teorisinin önemli isimlerinden Dahrendorf'a göre, her toplum her anda toplumsal çatışmaya sahne olabilmektedir.¹⁷⁵ Dahrendorf'un çatışma kuramının en önemli yanı 'çatışmanın düzenlenebilirliği' düşüncesini içermesidir. Çatışmacı sosyologlar çatışma, toplumun değişmesine ve ilerlemesine katkıda bulunduğu gibi toplumun bütünlüğü içinde fonksiyoneldir görüşünü savunurlar. "Çatışma ile

---

¹⁷² H.Gölbaşı-A. Mazlum, Agm, s. 3.

¹⁷³ Sezgin Kızılcılık, Sefaletin Sosyolojisi, Ankara 2002, s. 112-113.

¹⁷⁴ Sezgin Kızılcılık, Age., s. 112.

¹⁷⁵ Emre Kongar, Toplumsal Değişim Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul 1993, s. 193.

karakterize edilen her yapıda otoriteyi paylaşanlarla buna tabi olanlar arasında bir gerilim mevcuttur.”¹⁷⁶

Toplumu oluşturan çeşitli mezhepsel gruplar arasında gerilimler ve çatışmaya dönüşen şiddet durumları yaşanmaktadır. Ülkemizde de Alevi ve Sünniler arasında tarih boyunca (Selçuklu ve Osmanlı dönemi dahil) birçok olay yaşanmıştır. Cumhuriyet Döneminde ise Maraş, Çorum ve Sivas Olayları iki grup arasındaki bu gerilimin daha görünür olduğu durumlardır. Çatışmacı Kuram perspektifinden olaya baktığımız zaman, otoriteyi paylaştığı düşünülen Sünni kesim ile buna tabi olduklarını düşünen Alevi kesim arasında sürekli bir çatışmanın varlığı dikkati çekmektedir.

Çatışmacı kurama göre, Alevi-Sünni gerilimi önlenebilecek bir olgu değildir ve bu çatışmalar toplumun bütünlüğü ve ilerleyebilmesi için gereklidir. Değişimi sağlayacak olan da aslında bu gerilim ve çatışma durumunun varlığıdır.

---

¹⁷⁶ M.M. Poloma, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Ankara 1993, s. 119.

3. BÖLÜM

MADIMAK OLAYI

3.1. Bir Gerilimin Soy Kütüğü

Cumhuriyet döneminde gerçekleşen Alevi olaylarından, Aleviler tarafından en çok sahiplenileni 1993 Sivas Madımak Olayı'dır. Maraş ve Çorum olaylarının esas sebebinin sağ-sol çatışması olduğunun düşünülmesi ve kolektif hafızanın bu şekilde bir yorumunun varlığı yorumların bu yöne evrilmesine zemin hazırlamıştır. Ancak Sivas Madımak Olayı "bir etkinlik ve anmaya dönüştürüldüğü için" bu olayları sahipleniş ve gündemde tutma daha yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir.

Bir olayın soy kütüğü çıkartılırken ilk bakılması gereken nokta o dönem içinde olayın hazırlanmasına yardımcı olan gelişmelerdir. Sivas Madımak Olayı'nın yaşandığı 1993 ve yargılamaların yapıldığı yıllar Türkiye'de önemli gelişmelerin görüldüğü ve hatta bugünlere etkilerinin uzandığı yıllar olmuştur. Mehmet Ali Birand'ın "Son Darbe 28 Şubat" belgeselinde de üzerinde yoğunlukla durduğu gibi, bu yıllar ve yaşanan bu çalkantılar 28 Şubat Askeri Müdahalesinin hazırlayıcıları olmuştur. Özellikle bu süreçte ülkenin doğusunda PKK terör örgütü sivil asker demeden yoğun katliamlar gerçekleştirmiştir. Ülke doğuda bu terör ile uğraşırken aynı zamanda çeşitli dini söylemlerde bulunan terör örgütlerinin görünür olduğu bir dönem yaşamaya başlamıştır. Birçok faili meçhul cinayet ve beklenmedik siyasi olaylar meydana gelmiştir. DDK raporlarına göre de 1993 yılı birçok önemli olay gerçekleşmiştir.

24 Ocak 1993 günü Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu, Ankara'da evinin önünde bulunan arabasına konan bomba ile öldürülmüştür. 28 Ocak 1993 günü İşadamı Jak Kamhi'ye suikast düzenlenmiştir. 5 Şubat 1993 tarihinde ANAP İstanbul Milletvekili ve eski Bakanlarından Adnan Kahveci, eşi ve iki çocuğu ile birlikte Bolu-Gerede yakınlarında yeni yapılan otobanda ters yola girerek trafik kazası geçirmiştir. Adnan Kahveci ve eşi olay anında hayatlarını kaybetmişlerdir. 17 Şubat 1993 günü Jandarma Genel Komutanı Org. Eşref Bitlis'in bindiği askeri uçak, Ankara yakınlarında düşmüş ve uçakta bulunanlardan kurtulan olmamıştır. 7 Mart 1993'te DEV-SOL terör örgütünün Türkiye'deki lideri olarak kabul edilen Bedri Yağan, İstanbul'daki bir hücre evinde polislin düzenlediği baskın sonucu 4 militan

arkadaşı ile birlikte ölü olarak ele geçirilmiş, 21 Mart 1993'te Nevruz Kutlamaları nedeniyle çıkan olaylarda Türkiye genelinde yaklaşık 400 kişi gözaltına alınmıştır. 17 Nisan 1993 günü Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal vefat etmiş ve yapılan açıklama da kalp yetmezliğinden dolayı sabah saatlerinde vefat ettiği ifade edilmiştir. Ancak bu ölüm her zaman kuşku ile karşılanan bir haber olmuştur. O günden bu güne Cumhurbaşkanının zehirlenerek öldürüldüğü iddiaları gündemde yer tutmuştur. 16 Mayıs 1993'te Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı olarak Süleyman Demirel seçilmiştir. 28 Mayıs 1993 günü Salman Rüşdi'nin yazdığı "Şeytan Ayetleri" adlı kitabın Aydınlik Gazetesi'nde yayınlanması çeşitli illerde Cuma Namazı sonrasında protesto edilmiş, polis ile göstericiler arasında çıkan çatışmalarda 25 kişi yaralanmış, 17 kişi gözaltına alınmış ve bu kişilerden 10'u tutuklanmıştır. Sivas Madımak Olayı da bu tepki çerçevesinde gerçekleşen bir olay özelliği taşımaktadır. 25 Haziran 1993'te Tansu Çiller'in kurduğu Türkiye'nin 50. Hükümeti, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylanmış, 5 Temmuz'da güvenoyu almıştır. Doğru Yol Partisi ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti (18 Şubat 1995 tarihi itibarıyla Cumhuriyet Halk Partisi) arasında kurulan koalisyon hükümeti, 5 Ekim 1995 tarihine kadar görev yapmıştır. 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta Cuma namazı sonrasında çıkan ve akşama kadar süren olaylarda Madımak Oteli yakılmış ve toplam 37 kişi ölmüştür.¹⁷⁷

Türkiye'deki gerilim Madımak Olayı'nın ardından da sürmüştür. Nitekim 5 Temmuz 1993 gecesinde Erzincan Başbağlar köyü basılmış ve Sivas'ın intikamını aldıklarını söyleyen kimliği belirsiz kişiler tarafından 33 kişi öldürülmüştür. 4 Eylül 1993'te Batman'da meydana gelen olaylarda DEP Milletvekili Mehmet Sincar ile DEP Batman İl Yönetim Kurulu üyesi Metin Özdemir öldürülmüş, 10 Eylül 1993 günü 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim eski Komutanlarından emekli Org. Hüseyin Doğan Özgöçmen, uğradığı silahlı saldırıdan yaralı olarak kurtulmuş ve 22 Ekim 1993 tarihinde Diyarbakır Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Bahtiyar Aydın, Diyarbakır'ın Lice ilçesinde açılan ateş sonucu şehit olmuştur. 25 Ekim 1993'te Silahlı 5 PKK'lı terörist, Erzurum İli Çat İlçesi Yavi Kasabası'na baskın düzenlemiş, Kahvehanede bulunan halkı rastgele tarayarak; 32 kişiyi öldürmüş ve 10 kişiyi

---

¹⁷⁷ Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Tarihi : 24 / 03 / 2014, S: 2014 / 5, s. 1335-1336.

yaralamıştır. 4 Kasım 1993 tarihinde eski Diyarbakır JİTEM Grup Komutanı emekli Binbaşı Ahmet Cem Ersever, duruşma için gittiği Ankara'da öldürülmüştür. 1993 yılı bu kadar yoğun şüpheli olayların yaşandığı bir yıl olmuştur. Bu kadar şüpheli olayın art arda gerçekleşmesi ise inceleme konumuz olan Sivas Madımak Olayı üzerindeki aydınlanamayan kısımların bulunduğu izlenimini artırmıştır.¹⁷⁸

Sonraki yıllarda da kaotik durum devam etmiştir. Bu çerçevede toplumsal ve siyasal anlamda şu gelişmeler olmuştur. Siyasi ortamda koalisyon hükümetlerinin kurulması ve istikrarın sağlanamaması; kurulan hükümetlerin hızlı bir şekilde yaşanan anlaşmazlıklar sonucunda yıkılması kaotik bir ortamın yaşanılmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanılan bu durumlar sonucunda 28 Şubat 1997 tarihinde 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti döneminde 28 Şubat Süreci yaşanmıştır. Bu süreç 54. hükümetin sonunu getirmiş, 28 Şubat 1997 tarihinde “irtica ve buna karşı alınacak tedbirler” gündemiyle toplanan Milli Güvenlik Kurulu bazı kararlar almıştır. 21 Mayıs 1997 günü Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, “yasadışı bazı eylemlerin odağı olmaya başladığı ve bazı üyelerinin laik rejimi hedef alan girişimleri” nedeniyle Refah Partisi'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açmış ve Başsavcı Vural Savaş, dava ile ilgili yaptığı açıklamada partinin “laikliğe aykırı eylemlerin odağı hâline geldiğini ve ülkeyi giderek bir iç savaş ortamına sürüklediğini” iddia etmiştir. Dava devam ederken Erbakan, başbakanlık görevini Tansu Çiller'e devretmek amacıyla 18 Haziran 1997'de Cumhurbaşkanı Demirel'e istifasını sunmuş, 20 Haziran 1997'de ise Cumhurbaşkanı Demirel yeni hükümeti kurma görevini mecliste çoğunluğa sahip Doğru Yol Partisi'nin Genel Başkanı Tansu Çiller'e değil Mesut Yılmaz'a vermiştir ve 30 Haziran 1997'de 54. hükümet son bulmuştur. 55. Hükümet (ANASOL-D) Mesut Yılmaz'ın liderliğinde Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti, Demokrat Türkiye Partisi koalisyonu ile kurulmuştur.¹⁷⁹ Tabi ki yaşanan bu süreçte Türkiye'de toplum nezdinde dini söylemlerin yoğunluk kazandığı ve bu söylemlerin siyasi ortama da sirayet ettiği, özellikle taraftarlarının sayısı bakımından güçlü olduğu görülen Refah Partisi üzerinde yoğunlaştığı yorumları hız kazanmıştır. Bu durum ülkenin bir kısmı tarafından ise büyük kaygılar yaşanmasına yol açmış ve din bir tehlike olarak

---

¹⁷⁸ Agr., s.1336.

¹⁷⁹ Agr., s. 1337.

görülmeye başlanmıştır. Özellikle ‘irtica’ korkusu medya aracılığı ile de toplumsal bir kaosa dönüşmüştür.

Dönemin tüm bu gelişmelerine bakıldığı zaman devletin zor aşamalardan geçtiği ve toplumun da psikolojik bir travma geçirdiği dönemler olduğu görülmektedir. Sosyolojik olarak sürece baktığımızda toplumsal olayların aniden oluşmadığını ve bu olayları hazırlayan birtakım süreçlerin var olduğunu görüyoruz. Ülkede genel bir kırılma, travma durumu gerçekleşirken Sivas özeline geldiğimizde ise olayların gelişimi DDK raporlarına göre şöyledir:

Bakanlar Kurulunun 1989 yılındaki kararıyla yurda girişi yasaklanan Hint asıllı İngiliz yazar Salman Rüşdi’ye ait Şeytan Ayetleri kitabının çevirisinin, Aziz Nesin tarafından yayımlanacağı ilan edilmesi ve daha sonra başyazarı olduğu Aydınlık Gazetesinde 1993 yılının Mayıs ayında tefrika edilmeye başlamasına ülke genelinde tepkiler oluşmuş, Türkiye’nin muhtelif illerinde (İstanbul, İzmir, Konya, Yozgat, Mardin, Batman, Gaziantep, Malatya) gösteriler yapılmış ve/veya bildiriler dağıtılmıştır. Şeytan Ayetleri kitabının çevirisinin yayımlandığı Aydınlık Gazetesinin bütün nüshaları hakkında Şişli Sulh Ceza Mahkemesince toplatma kararı verilmiştir. Bu ortamda Aziz Nesin’in etkinlikler kapsamında Sivas’a davet edilmesi tepkilere yol açmış ve Sivas’ta “Müslüman Kamuoyuna” başlıklı bildiriler (Şeytan Ayetleri kitabı ve Aziz Nesin aleyhine) hazırlanarak etkinlikler öncesinde halka dağıtılmıştır.¹⁸⁰

İlk üçü Sivas’ın Yıldızeli İlçesinin Banaz Köyünde düzenlenen Pir Sultan Abdal Etkinlikleri’nin, ilk defa 1993 yılında ilk iki günü Sivas merkezde gerçekleşecek şekilde planlanması tepkilere yol açmıştır.¹⁸¹

Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılıp halk ozanlarını temsil ettiği belirtilen insan figürü ve yanında kangal köpeği bulunan bir heykelin Pir Sultan Abdal Heykeli olduğu düşünülmesi ve Atatürk Kültür Merkezi önüne etkinliklerden bir gün önce dikilmesi ise tepkileri yoğunlaştırmıştır.¹⁸²

---

¹⁸⁰ Agr., s. 1339.

¹⁸¹ Agr., s. 1339.

¹⁸² Agr., s. 1339.

Emniyet Özel Harekât birimi ile Jandarma Komanda Bölüğüne bağlı birlikler etkinliklerin başladığı gün Zara ve Divriği kırsalında görevlendirilmiştir. Etkinlikler 01.07.1993 Perşembe günü başlamış; açılış töreninde “Devrim Şehitleri” anısına saygı duruşuyla başladığı ve Vali'nin de bu saygı duruşuna iştirak ettiği şeklindeki haberler Sivas mahalli basınında yer almıştır.¹⁸³

Kültür Merkezindeki açılış programındaki konuşmasında Aziz Nesin'in “...Zaten Türk Milleti korkak bir millettir. Alevi'si de Sünni'si de çoğunlukla korkaktır. O da çok belli. Çünkü başına ne zaman kabadayı gelirse sesini çıkarmaz, itaat eder. Çünkü o da Müslüman'dır eninde sonunda”, “...ben Müslüman değilim. Yoksa Kuran'da da güzel sözler var, ama 1300-1400 yıl önceki sözlerin kimin sözü olursa olsun eskiyeceğine inanıyorum. Bu sözler eskimiştir” gibi ifadeleri ertesi gün mahalli basın ve diğer kanallarla kamuoyuna ulaşmıştır. Etkinliklerin ilk günü olan 1 Temmuz 1993 tarihinde, Sivas Emniyet Müdürlüğü İstihbarat Şube Müdürlüğü yukarıda bahsedilen bildiriden ve Aziz Nesin'e karşı protesto eylemi yapılacağına ilişkin istihbari bilgi edinmiş ve aynı gün Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirmiştir.¹⁸⁴

DDK Raporu'nda 2 Temmuz 1993 Cuma günü Sivas'ta yaşananlara ilişkin ayrıntılı ve kronolojik bir sıralama ile çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitler olayları anlamamız bakımından çeşitli veriler sunmaktadır.

Saat 11.00'de Sivas il merkezindeki 5. Piyade Er Eğitim Tugay Komutanlığında acemi erlerin yemin töreni nedeniyle Vali ve İl Emniyet Müdürü Tugay Komutanlığına gitmiştir. Bu sırada etkinlik için Sivas'a gelen Aziz Nesin ve Cevat Geray Zara ilçesindeki Tödürge Gölü'ne gitmek için Vali Yardımcısından araç istemiş, ancak araç temin noktasında yaşanan aksaklıklar nedeniyle yapılması düşünülen gezi gerçekleştirilememiştir.¹⁸⁵

Saat 11.00 sıralarında Milli İstihbarat Teşkilatı Sivas Bölge Müdürlüğüne 02.07.1993 Cuma günü “bazı kişilerin kendi aralarında Vali ve Aziz Nesin'e karşı protesto eylemi yapmak üzerine konuştuklarına dair” bir istihbari bilgi gelmiş; Milli

---

¹⁸³ Agr., s.1339.

¹⁸⁴ Agr., s. 1339.

¹⁸⁵ Agr., s.1340.

İstihbarat Bölge Başkan Yardımcısı saat 11.30 sıralarında bu bilgiyi başka kimseyi bulamadığı için Terörle Mücadele Şube Müdürlüğünde görevli Ramazan isimli bir polis memuruna şifahi olarak iletmiş ve Müsteşarlığa da bildirildiğini söylemiştir. Bu istihbari bilginin temin edilmesine rağmen bir girişimde bulunulmaması önemli kafa karışıklıklarından birini oluşturmuştur.¹⁸⁶

Saat 11.00 sıralarında Buruciye Medresesi'nde saat 10.00'da başlamış olan yazar ve şairlerin imza ve söyleşileri etkinliği kapsamında kitaplarını ve Aydınlık Gazetesinin bazı nüshalarını imzalayan Aziz Nesin'e TGRT/İHA muhabiriyle röportajı esnasında bir vatandaş tepki göstermiş, polis marifetiyle bu kişi uzaklaştırılmıştır.¹⁸⁷

Saat 13.00 sıralarında Cuma namazı sırasında Kale Camiinin hemen yanındaki Buruciye Medresesinde, etkinliğe katılan Can Şenliği Tiyatro Grubu'nca sergilenen bir oyun esnasında davul ve tef çalınması namaza gelenlerin tepkisini çekmiştir. Yaşanılan bu durum iki grup arasında önemli çatışma noktalarından birisini oluşturmuştur. Her iki grupta olayların genelinde değerlerine önemli saldırıların yapıldığına inanmakta ve bu saldırıların çatışma zemini oluşturduğunu savunmaktadır.¹⁸⁸

Saat 13.30'da Paşa Camii, Meydan Camii ve Kale Camii'nden Cuma Namazı'ndan çıkan sayıları değişik kesimlerce yaklaşık 100-500 arasında tahmin edilen grup, bir Amerikan Bayrağını yakmış, "Türkiye'de PKK, Dünyada ABD" yazılı bez pankartı açıp sloganlar atarak Valiliğe doğru yürümeye başlamıştır. Bu durumdan olayların başlangıcında ilk tepkinin siyasi bir tepki olduğu çıkarımı yapılmaktadır.¹⁸⁹

Saat 13.40 civarında göstericiler Vilayet binasının önünde toplanmış, Aziz Nesin ve Vali aleyhinde slogan atmaya başlamıştır. Vali ile gösteri yapan Sünni topluluk arasında bir iletişimsizlik olduğu ve Vali'nin Sünni toplum tarafından kabul görmediği izlenimi bu satırlarda kendini göstermektedir. İkinci bir çatışma ortamının da işte tam bu noktada kendini ortaya koymakta ve devleti temsil eden Vali ile halkın

---

¹⁸⁶ Agr., s. 1340.

¹⁸⁷ Agr., s. 1340.

¹⁸⁸ Agr., s. 1340.

¹⁸⁹ Agr., s. 1340.

çoğunluğunu oluşturan Sünni toplum arasında gizli bir uyumsuzluğun varlığı fark edilmektedir.¹⁹⁰

Saat 13.45 sıralarında İl Turizm Müdür Yardımcısı Durbaba Kesim, olayların büyüyeceği endişesiyle İl Müdürüne durumu arz etmiş, Madımak Oteli'nin sahibi Yaşar Öğütçü ile Valiliğe gelmiş, Vali Yardımcısı Bekir Şahin Tütüncü ile görüşmüşler ayrıca aynı saatte Vali, Tugay Komutanını telefonla arayarak yardım istemiştir.¹⁹¹

Saat 14.00 sıralarında etkinliğe katılan kişiler yemek yedikleri çarşı içindeki Cumhuriyet Lokantası civarında bir kısım olaylara şahit olmaları üzerine Madımak Otelinde toplanmaya başlamıştır.¹⁹²

Saat 14.10 sıralarında Valilik ve Buruciye Medresesi önünde polislerle karşılaşan grup Kültür Merkezi'ne yönelmiş ve Kültür Merkezi'nin önünde toplanmıştır. Kültür Merkezi içindeki bazı etkinlik katılımcılarının gruba karşılık vermesi üzerine arbede çıkmıştır.¹⁹³

Saat 14.30 sonrasında İçişleri Bakanı'na ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarı'na Vali tarafından telefonla ve faksla gelişmeler bildirilmiş, İl Turizm Müdür Yardımcısı Durbaba Kesim ve Madımak Otelinin sahibi Yaşar Öğütçü oteldekilerin tahliyesi için otele gitmiş, oteldekilerle görüşmüş, belli bir süre otelde bekledikten sonra Dernek Başkanı Murtaza Demir ile Durbaba Kesim birlikte Valiliğe gelmiş, Murtaza Demir Vali ile baş başa görüştüktan sonra otele geri dönmüştür.¹⁹⁴

Saat 14.40 civarında Vali, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı ile görüşmüş, Tokat ve Kayseri Valiliğinden kuvvet istenilmesine karar verilmiş, bu sırada ilçe Kaymakamlıklarından polis ve jandarma takviyesi istenilmiş, Tugay Komutanlığının askeri birlik sevk etmesi konusunda girişimlere devam edilmiştir.¹⁹⁵

Saat 15.00' e kadar Kültür Merkezi önünde bulunan grup polisin müdahalesi üzerine tekrar Hükümet Meydanı önüne gelmiş ve burada eylemini sürdürmüştür.

---

¹⁹⁰ Agr., s. 1340.

¹⁹¹ Agr., s. 1341.

¹⁹² Agr., s. 1341.

¹⁹³ Agr., s. 1341.

¹⁹⁴ Agr., s. 1341.

¹⁹⁵ Agr., s. 1341.

Saat 15.10'dan itibaren ise göstericiler, polisin müdahalesi üzerine Hükümet Meydanından tekrar Kültür Merkezi'ne yönelmiş ve burada göstericiler ile bazı etkinlik katılımcıları arasında arbede yaşanmıştır.¹⁹⁶

Saat 15.30-16.00 sıralarında Emniyet Müdürü'nün isteği üzerine Valilik Makamına gelen Belediye Başkanı'nın topluluğu teskin etmek için konuşma yapmasına karar verilmiş ve Belediye Başkanı Kültür Merkezi önünde bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma üzerine göstericilerden bir kısmı ayrılmıştır. Saat 16.00-16.30 sıralarında Kültür Merkezi önünden ayrılan grup Madımak Oteli önüne gelmiş ve burada slogan atmaya devam etmiştir. Saat 16.30-17.00 sıralarında sayıları daha da artan grup Aziz Nesin'in Madımak otelinde bulunduğunu öğrendiği için otelin önünde toplanmaya başlamıştır.¹⁹⁷

Saat 17.30 sonrası kamu kurumlarının (TÜDEMSAŞ, Karayolları, DSİ, DDY gibi) mesaisinin bitmesiyle birlikte Madımak Oteli önündeki kalabalık hızla artmaya başlamıştır.¹⁹⁸

Saat 18.00-18.20 civarında Belediye Başkanı'nın tekrar konuşma yapması sağlanmış Belediye Başkanı kısa aralıklarla iki konuşma yapmış ancak bu konuşmalardan sonuç alınamamıştır. Burada devleti temsil eden Vali yerine İslamcı Refah Partisi'nin temsilcisi olan Belediye Başkanı'nın konuşma yapması raporlara göre, devleti temsil eden Vali ile Sünni halk arasında çatışmanın varlığını açıkça ortaya koymak bakımından önemli bir nüans olmuştur. Burada devletin temsilcisi olan ve tüm düşüncelere aynı mesafede olması gereken Vali'nin kızgın olan halkla iletişime geçmemesi ve belli bir düşünceyi temsil eden birinden yardım istemesi, mevcut devlet politikaları ile halkın bir kesimi arasında uyumsuzlukların olduğu ve devlet ve halk arasında bir birlikteliğin olmadığı izleniminin oluşmasına sebep olmaktadır.¹⁹⁹

Saat 18.00-18.30 sıralarında Kültür Merkezi önüne dikilen Pir Sultan Abdal Heykeli'nin kaldırılmasına ve göstericilerin dağılmasında etkili olabileceği düşüncesiyle Hükümet Meydanına getirilmesine karar verilmiştir. Saat 19.00

---

¹⁹⁶ Agr., s. 1341.

¹⁹⁷ Agr., s. 1341.

¹⁹⁸ Agr., s. 1342.

¹⁹⁹ Agr., s. 1342.

sıralarında Heykel, Kùltür Merkezi önünden kaldırılmış, topluluğun görüp peşinden giderler düşüncesi ile Emniyet Müdürü Doğukan Öner'in emriyle Valiliğin önüne getirilmiş, bu sırada göstericiler tarafından heykel araçtan indirilerek parçalanmış ve daha sonra yakılmıştır. Ayrıca etkinliklerin iptal edildiği kararı göstericilere duyurulmuştur. Yaşanılan bu durum aslında grupta başarı düşüncesinin oluşmasını sağlamış ve her istediklerini yapabilecekleri izlenimi yaratmıştır. Aslında görevlilerin çatışmanın durdurulması yönünde bir hamle olarak niteledikleri bu durum aksine çatışmayı güçlendiren bir ortam hazırlamıştır.²⁰⁰

Saat 19.10'da Genelkurmay Başkanı, Vali'yi telefonla arayarak Tugay Komutanlığı'nın bütün gücüyle olayları önlemek için yardımcı olmasını istemiştir. Saat 19.45-20.00 civarında, topluluk, toplumsal kriz yönetimlerinde belirtilen 'kalabalıkların tümüyle şüursuz hale gelme durumu'na ulaşmıştır. Kalabalıklar, "Şeytan Aziz", "Vali istifa", "Ya Allah Bismillah, Allahüekber" gibi sloganları atmış ve Madımak Oteline girmek için baskı yapmaya başlamıştır. Bu arada otel önündeki araçlar ters çevrilerek yakılmıştır. Göstericiler itfaiye araçlarının geçişini çeşitli şekillerdeki eylemleriyle engellemiştir. Bu durumlar yaşanırken otelde bulunan etkinlik katılımcılarından 3 kişi Madımak Otelinin arkasındaki BBP il merkezine geçerek yangından kurtulmuştur. Bu geçiş sırasında çeşitli arbede durumlarının yaşandığı söylentileri bulunmaktadır. Burada da yine farklı iki görüşü temsil eden gruplar arasındaki çatışma durumunu görmekteyiz.²⁰¹

Saat 20.00-20.10 civarında Tugay Komutanı, sevk edilen acemi erlerle beraber topluluğun bulunduğu bölgeye gelmiş; topluluk tarafından asker lehine tezahürat yapılmış; Tugay Komutanı olay yerinden ayrılmış, ancak erler topluluğun arka tarafında beklemeye başlamıştır. Öte yandan, otelde bulunan güvenlik mensuplarından Aziz Nesin'in yakın koruması hariç diğerleri tümüyle otelden ayrılmıştır. Saat 20.10 sıralarında yangın otele sirayet etmiş, kalabalıktan gelen oteli yakmaya yönelik "yak yak" sloganları eşliğinde de bazı kişilerce benzine batırılmış üstüğü ve çaputlar tutuşturularak otele atılmıştır. Kalabalıkça engellenen itfaiye, güvenlik kuvvetlerinin yardımları neticesinde yolun açılması ile otele ulaşmış ve saat

---

²⁰⁰ Agr., s. 1342.

²⁰¹ Agr., s. 1342.

20.20'de yangına müdahaleye başlamıştır. Bu arada otelde bulunan etkinlik katılımcılarından yaklaşık 30-35 kişi Madımak Oteli'nin arkasındaki BBP il merkezine geçerek yangından kurtulmuştur.²⁰²

Saat 20.20 sıralarında Madımak Otelinin önünde güvenlik kuvvetlerinin havaya ateş açması üzerine dağılan göstericilerin bir kısmı slogan atarak Hükümet Konağı'nın önüne gelmiş ve Hükümet Konağı'nı taşlamaya başlamıştır. Burada tekrardan Sünni grup ile devleti temsil eden Vali arasındaki çatışmanın varlığı açıkça kendini göstermiştir.²⁰³

Saat 20.30 sıralarında Aziz Nesin, Madımak Oteli'nden kurtarılarak polis aracı ile kısmen şehir dışında olan ve güvenlik altında bulunan Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi'ne götürülmüş, saat 20.35 de Hükümet Konağı'nın önünde bulunan göstericiler İl Jandarma Alay Komutanlığı birlikleri tarafından dağıtılmış ve saat 22.00'de Valilikçe il merkezinde, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı kararı alınmıştır. Bu saate kadar şehrin çeşitli yerlerine kaçan küçük gruplar tamamen dağıtılmış ve olaya karıştığı iddia edilen bazı kişiler gözaltına alınmaya başlanmıştır.²⁰⁴

Saat 22.30 sularında İçişleri Bakanı ve Emniyet Genel Müdürü Sivas'a gelmiş, saat 23.00'de sokağa çıkma yasağı kararı ilan edilmiş, saat 23.00-24.00 sıralarında değişik hastanelere sevk edilmiş bulunan cenazeler üzerinde ölü muayene ve otopsi işlemleri yapılmak üzere iki Cumhuriyet savcısı ve iki adli tıp uzmanı ve otopsi yardımcısı ile zabıt kâtibinden oluşan ekip görevlendirilmiş, bir ekip Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi'nde diğer ekip Sivas Numune Hastanesi'nde söz konusu işlemlere başlamıştır.²⁰⁵

Valiliğin 03.07.1993 tarihli Olay Durum Raporu'nda, meydana gelen olaylar sonrasında 36 ölü, 8'i ağır toplam 24 yaralının olduğu belirtilmiştir. Olaylarda ağır yaralanan Metin Altıok, tedavisine devam edilen Ankara GATA'da 09.07.1993 tarihinde vefat etmiştir.²⁰⁶ Sonuç olarak bu olaylarda 37 kişi hayatını kaybetmiştir.

---

²⁰² Agr., s. 1342.

²⁰³ Agr., s. 1343.

²⁰⁴ Agr., s. 1342.

²⁰⁵ Agr., s. 1343.

²⁰⁶ Agr., s. 1342.

Ölenlerden 2'si gösterici gruptan, 2'si otel çalışanı, 33 kişi ise etkinliğe katılmak üzere Sivas'a gelen grupta yer alanlardır.

Olaylar devlet tarafından bu şekilde tahlil edilmiş ve oluş aşamaları sistemli bir şekilde açıklanmıştır. Yaşanılanları tahlil ettiğimizde toplumsal bir olayın krize dönüşme aşamalarının tamamının görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak kamu idarecilerinin bu krizi doğru tahlil edip ortadan kaldırma aşamalarında yeterlilik gösteremedikleri görülmektedir. Olaylarla ilgili hem Sünni hem de Alevi kamuoyunda birçok söylenti dolaşmakla birlikte, olayların tam olarak aydınlatılmadığı, her iki tarafın da kışkırtılarak sürekli devam edecek bir gerginlik oluşturulmak istendiği ortak görüşü de yoğun olarak dillendirilmektedir. Ancak tüm bu söylentiler bir tarafa bırakıldığında Subaşı'nın da belirtmiş olduğu gibi; Sivas Madımak Olayları ile Alevi ve Sünnilerin bu tarz provokasyonlara alet olmalarını sağlayan bir potansiyellerinin var olduğu durumu asıl üzerinde durulması gereken meseledir.²⁰⁷

DDK raporunda olay şu şekilde tanımlanmıştır: “ 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta yaşanan olay; farklılıklara ilişkin önyargılarımız, tahammül ve hoşgörü eksikliğimiz, ötekine zarar vermek amacıyla hegemonik güç ile kurduğumuz iktidar ilişkileri, tek tipleştirme ve ötekileştirmeye dair siyasetlerimiz ve toplumsallaştırma çabalarımız, tüm yaşanan tecrübeleri tarihselleştirmedeki, geçmişi günümüzde yaşatmaya yönelik çabalarımız neticesinde hep birlikte oluşumuna katkıda bulunduğumuz bir olaydır.”²⁰⁸ Tanımda da gördüğümüz gibi bu rapor devlet bürokrasisi ile yani merkezle çevre arasındaki çatışmayı yeni bir evrene taşımak istemektedir. Rapor ile devletin olayı şimdilik dondurmak istediği izlenimi doğmaktadır. Ancak farklı düşüncelerin, değer yargılarının ve inanışların olduğu iki grup arasında çatışmanın bitmeyeceği sadece bir durulma dönemi yaşayacağı yadsınamaz bir gerçekliktir.

---

²⁰⁷ Necdet Subaşı, “Madımak: Unutmak mı? Hatırlamak mı?”, www.necdetsubasi.com, (16.17.2017).

²⁰⁸ Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Tarihi : 24 / 03 / 2014, S: 2014 / 5, s. 1343.

Olayların öncesi, olayların olma esnasında ve daha sonra olayların tespitinin yapılması ve yargılamalar ile ilgili kamuoyunda birçok iddia dolaşmıştır. 2014 yılında yayınlanan DDK raporunda tüm bu iddialar ile ilgili ayrıntılı incelemeler yapıldığı görülmektedir.²⁰⁹ Bu iddiaları genel çerçeveye ile sıralayalım.

1- IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri'nin düzenlenme sürecinde Kültür Bakanlığı, Valilik ve İl Kültür Müdürlüğünün etkin rol oynadığı ve etkinlik normalde Banaz Köyünde yapılırken 1993 yılında Sivas'a alınmasının sorgulanması gerektiği bu kararın olayların çıkmasına zemin hazırlamış olduğu iddia edilmiştir.²¹⁰

2- Sivas Olayları öncesinde Kültür Bakanlığı tarafından Sivas'a gönderilen Ozanlar Heykeli'nin aslında Pir Sultan Abdal heykeli olduğu ve anıtın Kültür Merkezinin önüne bir gecede acele bir şekilde dikildiği, anıtın göstericileri tahrik etmek için meydana getirildiği ve bu heykelin büyük bir tahrik unsuru olarak kullanıldığı iddia edilmiştir.²¹¹

3- Şeytan Ayetleri kitabının İngiltere'de yayınlanması ile özellikle İslam ülkeleri başta olmak üzere bütün dünyada tepkiler yaşanmasına ve Bakanlar Kurulu Kararıyla kitabın yurda girişi yasaklanmasına rağmen söz konusu kitabın Aydınlık Gazetesi'nin yeniden yayına başladığı 1 Mayıs 1993 tarihinden itibaren Türkçe'ye tercüme edilerek yayınlanacağı konusunda ülke genelindeki medya kuruluşlarında haber yapılmasının ve bu konuya ilişkin Aydınlık Gazetesi Başyazarı Aziz Nesin'in ısrarla kitabın çevirisinin yayınlanmasına ilişkin açıklamalarının Sivas Madımak Olayı'nın meydana gelmesinde etkili olduğu iddiası kamuoyunda sıklıkla dile getirilmiştir. Bu nedenle, etkinliklere Aziz Nesin'in davet edilmesinin halkı tahrik ettiği; Aziz Nesin'in Sivas'a gelmek istememesine rağmen Pir Sultan Abdal Derneği, Kültür Bakanlığı ve Sivas Valisi tarafından ısrarla davet edilmesi üzerine etkinliklere katıldığı ve Aziz Nesin'in 1 Temmuz 1993 günü etkinliklerin açılışında Kültür Merkezi'nde yaptığı konuşmanın tepkilere yol açtığı iddia edilmiştir. Bu iddialar da

---

²⁰⁹ Ayrıntılı Bilgi İçin bkz. Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Tarihi : 24/03/2014, S: 2014 / 5, s. 1345-1386.

²¹⁰ Agr., s. 1345.

²¹¹ Agr., s. 1346-1347.

göstermektedir ki laikliği temsil eden devlet bürokrasisi ile Sünni İslam'ı temsil eden halkın çoğunluğu birbiri ile çatışma halindedir.²¹²

4- Etkinlikle ilgili mahalli basında günler öncesinden olumsuz yorumlar yapıldığı, 2 Temmuz 1993 günü bu olayların dozunun artarak devam ettiği, dolayısıyla mahalli basının halkı tahrik ettiği iddia edilmiştir.²¹³

5- IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri başlamadan birkaç gün önce "Hicret Koşusu" adı altında bir etkinlik düzenlendiği, bu etkinliğe Sivas içinden ve dışından birçok kişinin katıldığı, gerek Hicret Koşusu gerekse olaylar için dışarıdan gelenlerin Belediye ve Milli Gençlik Vakfı'na ait öğrenci yurtlarında kaldığı, bu yurtlarda din eğitimi adı altında şeriat düzenini kurma hazırlıklarının yapıldığı ve bu kişilerin 2 Temmuz 1993 günü olaylara aktif olarak katıldığı, ayrıca etkinliklerden birkaç gün önce Sivas'a il dışından değişik kıyafet ve görünümde olan kişilerin geldiği ve bunların olayları yönlendirdiği iddialardan bir diğeridir.²¹⁴

6- 1 Temmuz 1993 Perşembe günü öğleden sonra sol görüşlü Eğitim-Sen, Tüm Sağlık-Sen, Ener-Sen ve Demiryol-Sen isimli sendikaların idari makamlardan istedikleri izinlerin yasal şartları karşılamadığı için reddedilmesi nedeniyle yaptıkları yasa dışı yürüyüş sonrası, bu yürüyüşe katılan kişilerin Sivas'ta kalarak toplumu tahrik ettikleri, olaylara aktif olarak katıldıkları iddiası gündeme getirilmiştir.²¹⁵

7- 2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta meydana gelen olaylarda gösterici topluluğunun Kültür Merkezi'ne ve Madımak Oteli'ne saldırılarında, camilerde görev yapan imam, vaiz ve diğer din görevlilerinin vaazlarıyla halkı Pir Sultan Abdal Etkinlikleri ve Aziz Nesin aleyhinde kışkırtmalarının da etkili olduğu iddia edilmiştir.²¹⁶

8- IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerine davet edilen, etkinlik programında Kültür Merkezi'ndeki açılışta konuşma yapacağı belirtilen ve ayrıca Kültür Merkezi önüne dikilen Ozanlar Anıtı/Pir Sultan Abdal Heykelinin açılışını yapacak olan Kültür Bakanı Fikri SAĞLAR'ın gelişini 03.07.1993 tarihine

---

²¹² Agr., s. 1348-1349.

²¹³ Agr., s. 1349.

²¹⁴ Agr., s. 1349-1350.

²¹⁵ Agr., s. 1351.

²¹⁶ Agr., s. 1352.

ertelemesi ve daha sonra 02.07.1993 tarihinde olayların çıkması üzerine etkinliklerin Sivas'ta yapılan ilk iki gününe gelmemesi kamuoyunca sorgulanmış, hatta Sivas'ta olayların çıkabileceği yönünde kendisine haber verildiği ve bu yüzden Sivas'a gelmediği iddiaları sıklıkla dile getirilmiştir. Fikri SAĞLAR'ın SHP'den bir bakan olması ve Sünni halk tarafından tam kabul görmemesi çeşitli kuşku ve beraberinde getirdiği ve çatışma zemininin büyümesinde önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Burada yaşanan durumun bir Laik – İslamcı çatışması olduğu izlenimi bu iddia ile güçlenmekle birlikte daha önce yaşanan Maraş ve Çorum Olayları'nı hatırlatmakta ve aynı diğer olaylarda olduğu gibi Alevi - Sünni çatışmasından çok bir siyasi çatışmanın varlığı hissedilmektedir. Tarih boyunca gerçekleşen çatışmaların din eksenli olmadığı ve iktidar mücadelesi ya da siyasi, ekonomik gerekçelerle olduğu düşünüldüğünde bu olayda da aynı düzlemde bir çatışma olabileceği kanaati yükselmektedir.²¹⁷

9- Sivas Olayları öncesinde Jandarma komanda bölüğü ve Emniyet özel harekât timinin, gerçek olmayan ihbarlarla Divriği, Zara ve İmranlı yöresinde PKK ile ilgili bir operasyona gönderilerek Sivas merkezdeki kuvvetlerin zayıflatıldığı ve bu durum Vali'ye aktarıldığı hâlde Vali'nin dikkate almadığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.²¹⁸

10- IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri'nin Sivas il merkezine alınması, programın dört güne yayılması, etkinliklere Aziz Nesin'in davet edilmesi, Pir Sultan Abdal Heykeli'nin Kültür Merkezi'nin önüne dikilmesi, Kültür Bakanlığı ve Valiliğin etkinliklere diğer dernek etkinliklerinden dikkat çekici bir şekilde daha fazla destek vermesi, Aziz Nesin'e karşı bildirilerin dağıtılmış olması gibi sebeplerden etkinlikler sırasında bir gerginliğin olabileceği, en azından etkinliklere karşı kanunsuz gösteri yürüyüşünün yapılabileceği, provokasyona müsait bir ortamın oluşabileceği ihtimali karşısında MİT, Emniyet ve Jandarma istihbarat birimlerince bu yönde bir bilgiye ulaşılamamış olmasının Sivas Madımak Olayı öncesinde büyük

---

²¹⁷ Agr., s. 1352.

²¹⁸ Agr., s. 1353.

bir istihbarat zafiyetini oluşturduğu kamuoyunda yaygın bir kanaat olarak iddia edilmektedir.²¹⁹

11- Olayların geliştiği gün içerisinde Aziz Nesin ile beraberinde Prof. Dr. Cevat Geray ve arkadaşlarının Zara Tödürge Gölü'ne gitmek istediği, ancak çeşitli nedenlerle gidemediği, olayların başladığı ve devam ettiği süreçte il yöneticilerinin Aziz Nesin'i Zara'ya gitti diye bildiği, Aziz Nesin'in Madımak Otelinde olduğuna ilişkin haberlerin göstericiler arasında duyulmasından sonra kalabalığın arttığı ve tepkilerin Madımak Oteli'ne yöneldiği, Aziz Nesin'in otelde olduğu bilgisinin emniyet birimlerinin aralarındaki konuşmalar sırasında göstericiler tarafından duyulduğu iddiaları yer almaktadır.²²⁰

12- Madımak Oteli'nin önünde göstericiler toplanmaya başladıktan sonra etkinlik katılımcılarının otelden tahliye edilip daha güvenli bölgelere götürülmesi önerisine karşı etkinlik katılımcılarının otelde kalmak istediği, polisin ve askerin onları korumak zorunda olduğu, "Sivas'a devlet davet etti ve devletin koruması lazım" gibi gerekçelerle tahliye taleplerini reddettikleri, katılımcılar arasında otelin tahliye edilip edilmemesine ilişkin değerlendirmelerin olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Valilik ve Emniyet yetkililerinin otelin tahliyesi için yeterli güvenlik önlemlerini alarak girişimde bulunmadığı, hatta Valinin en güvenli yerin otel olduğunu ve dışarıda güvenliği sağlamakta zorluk çekileceğini, bu sebeple katılımcıların otelde kalmalarını söylediği iddiaları da bulunmaktadır.²²¹

13- 2 Temmuz 1993 günü Madımak Oteli'nde çıkan yangından otelde bulunan bir kısım etkinlik katılımcısı (yaklaşık 30-35 kişi), otelin bitişiğinde bulunan Büyük Birlik Partisi Sivas İl Merkezi Binasına geçerek kurtulmuştur. Yangından kaçan bu grubun ilk başta BBP mensuplarınca içeriye alınmak istenmediği, sözlü ve fiili müdahalelerle katılımcıların kovulduğu, ancak BBP Sivas İl Başkanının parti mensuplarına müdahale etmesi üzerine içeriye alındıkları iddia edilmektedir. Bu iddiadan anlaşılan başlangıçta Müslüman milliyetçi muhafazakar kesimi temsil eden bir parti olan BBP'ye mensup olan kişiler çatışma zemini dolayısıyla karşısında

---

²¹⁹ Agr., s. 1353-1354.

²²⁰ Agr., s. 1355.

²²¹ Agr., s. 1356-1357.

gördükleri düşünceyi kurtarmak veya yardımcı olmak istememişlerdir. Çatışmanın sebebi zaten karşıdaki düşünceye tahammülsüzlük ve yok etme isteğidir. Ancak ardından çatışma ortamı devam etse de insani duyguların ağır bastığı görülmektedir.²²²

14- Sivas Madımak Olayları esnasında göstericiler tarafından en çok atılan sloganlardan birinin "Vali istifa" sloganının olduğu videokasetlerinin izlenmesinden anlaşılmaktadır. Sivas Valisi Ahmet Karabilgin'in göstericiler nezdinde istenmeyen kişi durumuna düşmesinin sebepleri arasında; Aziz Nesin'in Vali tarafından davet edilmesi, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün danışmanlığından gelmesi, sokakta gezen bir vatandaşa devrim kanunlarına aykırılıkta işlem yaptırması, muhtarları dinlememesi, görüşme taleplerine olumlu cevap vermemesi, bazı mesleki kuruluş başkanlarına görüşlerinden dolayı hakarete varan sözler söylemesi, 1 Temmuz günü etkinliklerin açılışında devrim şehitleri adına saygı duruşu yapılmasına iştirak etmesi gibi hususlar iddia edilmektedir. Bu iddialardan da anlaşılacağı üzere devletin laik yüzünü temsil eden Vali ile Sünni halk arasında uzun süre devam eden bir çatışma ortamının bulunduğu ve bu organizasyonla bu durumun görünür olduğunu anlıyoruz.²²³

15- Sivas Belediyesi, Belediye Başkanı ve itfaiye teşkilatı hakkında; Sivas Belediye Başkanı Temel Karamolloğlu'nun olaylar sırasında tahrik edici davranışlarda bulunduğu, göstericilere hitaben yaptığı konuşmalarda "gazanız mübarek olsun", "ruhuna el Fatiha" gibi sözlerle göstericileri teşvik edici beyanları olduğu, program için gelenlerin şehri terk edeceği ve anıtın kaldırılacağına yönelik son konuşmasının yatıştırıcı olmadığı, bilakis içerik ve üslup olarak tahrik edici olduğu, göstericilerin dağıtılması için Vali Ahmet Karabilgin tarafından verilen itfaiye araçları ile tazyikli su sıkılması talimatına uyulmadığı, Madımak Oteli önünde bulunan ve olayda kullanılan kaldırım taşlarının daha önceden de söküldüğü ve o güne kadar bekletildiği, kaldırım çalışmasının yapılması ve bu alana taş yığılmasının otelin taşlanması önemli rol oynadığı, kaldırım çalışmasının kasıtlı olarak yapıldığı, böylece otele atılacak taşlar için zemin hazırlandığı, itfaiye araçlarının

---

²²² Agr., s. 1357-1358.

²²³ Agr., s. 1358.

yangına zamanında müdahale etmediği, itfaiyenin müdahalede isteksiz ve yetersiz kaldığı ve Madımak Oteli'nin yangından korunma mevzuatında belirtilen şartları taşımadığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı anlaşılmıştır. Bu iddia da ise muhafazakar Müslümanları temsil ettiği düşünülen bir yönetici ile Laikliği temsil eden halk arasındaki çatışmanın varlığı dikkati çekmektedir.²²⁴

16- Sivas Madımak Olayları'nda polisin yeterli önlemi almayarak olaylara zemin hazırladığı, olaylara zamanında müdahale edilmediği, zamanında önlem alınsaydı bu olayların yaşanmayabileceği, Emniyet Müdürü'nün müdahale için Vali'den izin istediği ancak Vali'nin izin vermediği, istenseydi kalabalığın dağıtılabilirdi, kolluk kuvvetlerinin olayları önleme yerine göstericileri teşvik edici bir tutum ve davranış içinde olduğu gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı tespit edilmiştir.²²⁵

17- Sivas Madımak Olayı'nda güvenlik kuvvetlerinin (polis, jandarma ve asker) olaya zamanında ve uygun olan yöntemle müdahale etseydi ve öngörülü davransaydı olayların bu noktaya gelmeyeceği, olaylara müdahalenin yönetildiği kriz merkezi gibi bir organizasyonun bulunmadığı ve bunun müdahalede zafiyet yarattığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı görülmektedir.²²⁶

18- Sivas Madımak Olayı sırasında mülki idare amirlerinin emniyet ve asayiş faaliyetlerindeki rolleri kapsamında; Vali'nin olayı yönetemediği, böylesi bir sonucun ortaya çıkmasında yöneticilerin büyük sorumluluğunun olduğu, Vali'nin olayların önlenmesi ve kontrol altına alınmasına yönelik talep ve talimatlarının ilgili birimler tarafından yerine getirilmediği, olayların çıkacağına ilişkin emareler olmasına rağmen Vali'nin başkanlığında yapılan asayiş saatinde konunun ayrıntılı olarak değerlendirilmediği, olaylar öncesinde hazırlanması gereken emniyet asayiş planlarının yetersiz olduğu ve olaylarda güvenlik güçlerinin koordinasyonunda

---

²²⁴ Agr., s. 1359.

²²⁵ Agr., s. 1360.

²²⁶ Agr., s. 1361.

zafiyet yaşandığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.²²⁷

19- Sivas Madımak Olayı sırasında askeri kuvvetlerden yardım talep edilmesi ve toplumsal olaylarda görevlendirilmesi kapsamında, Vali'nin Tugay Komutanı'ndan yardım talep etmesine rağmen Tugay Komutanı'nın asker göndermediği, yardıma gelen askerin kendini riske etmeyecek yerlerde konuşlanmayı tercih ettiği, gerekli yerlerde tedbir almadığı, olaylara müdahalede yetersiz kaldığı, yardıma çağrılan askeri birliklerin olayları önleme yerine göstericileri teşvik edici bir tutum ve davranış içinde olduğu, yardıma gelen askeri kuvvetlerle kolluk kuvvetleri arasında işbirliği ve koordinasyon sorununun bulunduğu gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı tespit edilmiştir.²²⁸

20- Sivas Madımak Olayı sırasında Vali'nin diğer illerden kuvveti geç talep ettiği, olaylar başlamadan önce takviye kuvvet isteminde bulunulmamasının olayların değerlendirmesinde yetersizliğin mevcudiyetini gösterdiği, talep edilen kuvvetlerin Sivas'a geç intikal ettiği, takviye kuvvetlerin çevik kuvvet polisi olmadığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.²²⁹

21- Sivas Madımak Olayı sonrasında otelde yaralanan ve Sivas'taki değişik kamu hastanelerine kaldırılan kişilerin yeterli sağlık yardımı alamadığı, ölümlerin bir kısmının personel ve araç-gereç yetersizliğinden meydana geldiği basın yayın organlarında ve kamuoyunda dile getirilmiş ve özellikle konunun taraflarınca iddia edilmiştir.²³⁰

22- Sivas Madımak Olayı'ndan sonra gerçekleştirilen adli soruşturmalar kapsamında; delillerin toplanması ve otopsi yapılması gibi hususlarda yargılamaların sonucunu ve kalitesini etkileyen önemli hatalar yapıldığı iddia edilmektedir. Olaydan sonra gerçekleşen gelişmeler gösteriyor ki değerler çatışması hala devam etmektedir. Ahlak ve din kolayca devreye girebilmiş, dini tekerciliğin anlam setlerindeki farklılıkların kolayca nasıl çatışmaya evrildiği görülmüş ve kutsal insan canı itibarsızlaştırılmıştır. Bunu yapan durum kişilerin kafalarında oluşturduğu anlam

---

²²⁷ Agr., s. 1362-1363.

²²⁸ Agr., s. 1363-1364.

²²⁹ Agr., s. 1364-1365.

²³⁰ Agr., s. 1365.

setleridir. Bu setler her zaman diğeriini “öteki” olarak algılar ve kendi varlığını korumak için “öteki” ni yok etmek gerektiğine inanır.²³¹

23- Sivas Madımak Olayı sonrasında Sivas ve Kayseri illerindeki adli makamlarca yapılan yargılamanın kamu güvenliği nedeniyle Ankara iline alınması ile başlayan süreçte; Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığı’nın yayınladığı “Düşünce Örneği” yazısı ile yargılama yeri ile suç vasfını değiştirmek maksadıyla yargıya açık müdahalelerde bulunduğu, ancak tüm davaların toplandığı Ankara 1 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesi’nden istenilen sonuç elde edilemediği için bu kez Sivas Madımak Olayı’nı; Cumhuriyetçilik ve Laiklik aleyhine eyleme dönüştürmek ve suçun vasfını değiştirmek maksadıyla Yargıtay safhasında kalabalıkça söylenmemiş bazı sloganların dosyaya ilave edildiği ve Atatürk büstünün tahrip edilmesi gibi Valilikçe kurgulanmış fiillerin varlığının kabul edildiği ve bu suretle 28 Şubat döneminin koşulları içerisinde oluşan siyasal ve ideolojik atmosfer içerisinde yargılamalar yapıldığı gibi hususlar kamuoyuna yansıyan değişik iddialara konu olmuştur. Bu iddialar yargılamalar esnasında Laikliği temsil ettiği düşünülen yargının olayları gerçek zemininden saptırdığı ve çatışmayı devam ettirmek istediği gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Otoriteyi paylaşan Laikler ile buna tabi olan İslamcılar arasında çatışmanın yargılama süresince devam ettiği ve yargılamaların adil olduğu gibi bir düşüncenin hiçbir zaman Sünniler arasında kabul görmediği görülmektedir. Ayrıca yargılamaların yapıldığı dönemin 28 Şubat gibi muhafazakar Müslümanların yoğun baskıya maruz kaldıkları bir dönemde yapılması bu iddianın varlığını güçlendirmekte ve yeni bir çatışma zemininin oluşmasını sağlamaktadır. Yukarıda ki paragrafta belirttiğimiz “öteki” algısı burada da devam etmekte ve karşılıklı olarak birbirini yok etme eğilimi kendisini açıkça göstermektedir. Bu durum çatışmanın varlığını her daim canlı tutmaktadır.²³²

24- Sivas Madımak Olayı sırasında Sivas’ta görevli olan kişilerden Vali, Tugay Komutanı, İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı veya Vekili ile Belediye Başkanı’nın geçirdiği idari ve adli soruşturma ve incelemeler ile bunun sonucunda ortaya çıkan “sorumlu bulunmadıkları/görevlerini ihmal etmedikleri”

---

²³¹ Agr., s. 1366-1370.

²³² Agr., s. 1370-1384.

kararları ile kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapanların olaylar sırasında ve/veya olaylardan sonra görevleri yapmakta kayıtsız davrandıkları, bazı kamu görevlilerin olaylara iştirak ettiği kamuoyunda tartışma konusu olmuş, gerek adli ve idari soruşturmaların gerekse yargılamanın sağlıklı yapılmadığı yönünde iddialar sıklıkla dile getirilmiştir.²³³

25- TBMM Sivas Madımak Olayları Araştırma Komisyonu'nun birçok bilgi ve belgeye ulaşmasına rağmen olayları derinlemesine incelemesinin engellendiği, Komisyonun çalışma süresi çok kısa tutulduğundan olayın detaylı olarak araştırılmasının istenmediği gibi hususların başta komisyon üyeleri olmak üzere kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.²³⁴

Tüm bu iddialar kamuoyunu yıllarca meşgul etmiştir. 2009-2010 yıllarında yapılan Alevi Çalıştayları ve ardından Sivas'ta gerçekleştirilen Sivas Madımak Olayı ile ilgili yapılan özel Çalıştay ve en son olarak da DDK'nın 2014 yılında raporlaştırarak yayınladığı Sivas Madımak Olayı İnceleme Raporu devletin bu gerilimi dondurmak istediği ve devlet bürokrasisi ile çevre arasında yeni bir ilişki ağı geliştirmeyi amaçladığını göstermektedir.

Olay ile ilgili iddiaların birçoğu kamuoyunda dolaşan gerçekliği olmayan iddialar olduğu görülmekte ise de birçoğunun da haklılığı DDK raporuna göre doğrulanmıştır. Doğruluğu kabul edilen iddiaları özetleyebiliriz.

Kültür Bakanlığı, Sivas Valiliği ve İl Kültür Müdürlüğü'nün etkinliklere yoğun desteğinin olduğu ve bu kapsamda bazı kamu görevlilerinin etkinliklerde görevlendirildiği doğrulanmıştır. Ayrıca yoğun gerginliklere yol açan Pir Sultan Abdal Heykeli'nin aslında Banaz için yapıldığı ancak son anda Sivas il merkezine gönderildiği de doğrulanan iddialar arasındadır.²³⁵

Bir diğer doğrulanan iddia ise Aziz Nesin ile ilgili olan iddiadır. Aziz Nesin etkinliklere Pir Sultan Abdal Derneği tarafından davet edilmiştir. Kültür Bakanlığı ve Sivas Valiliği'nin Aziz Nesin'in etkinliklere davetine doğrudan müdahil olup olmadığı konusunda somut bir belge ya da bilgiye ulaşılamadığı belirtilmiştir. Ancak

---

²³³ Agr., s. 1384-1386.

²³⁴ Agr., s. 1386.

²³⁵ Agr., s. 1345-1386.

etkinlik programının Kültür Bakanlığı, Sivas Valisi ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneğinin görüşmeleri ile şekillendiği anlaşılmıştır deniyor. Ayrıca Aziz Nesin'in toplumda yoğun bir tepkiye yol açtığı ve bir kesim tarafından da çok desteklendiği bu durumun da çatışma sebebi yarattığı kabul ediliyor.²³⁶

Etkinlikler öncesinde mahalli gazetelerde yapılan etkinlik ile ilgili herhangi bir haber çıkmadığı dolayısı ile basın bu etkinliklere uzun süredir hazırlandığı iddiasının doğru olmadığı tespit edilmiş, ancak olayların olduğu 2 Temmuz 1993 günü çıkan bazı haber ve yorumlarda; ağırlıklı olarak Aziz Nesin ve Vali Ahmet Karabilgin merkezli görüşlere yer verilmiş olup ("Müslüman Mahallesinde Salyangoz Satıyorlar" , "Rezaletin Daniskası!" gibi manşetlerle) bu haberlerin kamuoyunu ve kalabalıkları etkilemiş olacağı kanaati edinilmiştir.²³⁷

Doğrulan iddialardan bir diğeri ise emniyet özel harekât personeli ile Sivas Divriği de bulunan jandarma komando birliklerinin 1 Temmuz 1993 günü Zara ve Divriği kırsalına operasyon için gönderildiği ve gönderilme nedeni ile ilgili ihbarın asılsız çıktığı anlaşılmıştır. Ancak bu durumun Sivas'ta güvenlik güçlerinin zafiyete uğratılması için mi yoksa ihbar müessesinden kaynaklı bir problem mi olduğuna dair herhangi bir belge bulunamamıştır.²³⁸

Olaylar esnasında polisin yeterli önlemleri almayarak olaylara zemin hazırladığı öne sürülmüştür. Bu kapsamda şu önemli sonuçlara varılmıştır: Sivas Madımak Olayı esnasında kolluk kuvvetlerinin Kültür Merkezi önündeki gösteriler dışında, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı olarak yasa dışı gösteri yapanları Kanunda belirtilen usule göre dağıtmak yerine, göstericilerin şehir içerisine dağılacağı ve bir Alevi-Sünni gerilimi çıkabileceği gerekçesiyle göstericilerin dağıtılmayıp toplu olarak kalmaları için özellikle gayret gösterildiği; ilgili mevzuata göre Sivas Madımak Olayı esnasında göstericilere zor kullanmak suretiyle müdahale etme yetki ve sorumluluğunun Emniyet Müdürü'ne ait olduğu, bu yetkinin kullanımı için Vali'den talimat beklemesi gerekmediği, kaldı ki Kültür Merkezinin önünde zor kullanma yetkisinin Vali'nin talimatı beklenmeden

---

²³⁶ Agr., s. 1345-1386.

²³⁷ Agr., s. 1345-1386.

²³⁸ Agr., s. 1345-1386.

kullanıldığı; mesai saatinin bitmesinden sonra kalabalığın artacağı konusunda yapılan uyarılar dikkate alınmayıp gösterici sayısının artmasına göz yumulduğu; polisin Madımak Oteli önünde göstericileri dağıtmak için tam anlamıyla zor kullanma usul ve esaslarına göre hareket etmediği, göstericilere zor kullanıldığında büyük bir karmaşa olacağı ve daha fazla can kaybına sebebiyet verilebileceği gerekçesinin de yangından sonra havaya ateş etmek suretiyle yapılan müdahale sonucunda göstericilerin dağılmasıyla çeliştiği gibi kanaatlere varılmış ve polisin olaylar üzerindeki etkisi kabul edilmiştir.²³⁹

Sivas Madımak Olayları sırasında mülki idare amirlerinin emniyet ve asayiş faaliyetlerindeki rolleri kapsamında Vali'nin olayı yönetemediği iddia edilmiş ve bu durumun doğruluğu şu şekilde açıklanmıştır. Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesine göre; hazırlanması gereken “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Önleme ve Müdahale Planı” ile Çevik Kuvvet Yönetmeliği'nin 20. maddesi gereğince hazırlanması gereken “Toplumsal Olaylara Karşı Önleme ve Müdahale Planı”nın bulunmadığı; toplanma yeri, yürüyüş güzergâhı, miting alanı ve dağılma yeri ile afiş ve pankart asma yerlerinin ilanının yapılmadığı; Asayiş Alarm tedbirlerinin alınmadığı ve uygulanmadığı, Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesine göre; hazırlanmış olan “Önleme Planı” ile “Harekât Planı”nın ise usulüne uygun olmadığı, toplumsal bir olayda uygulanma kabiliyetinin bulunmadığı, planların “yasak savma” kabilinden yapıldığı; hazırlanan Önleme Planı'nda; “Sivas İli dâhilinde güvenlik kuvvetlerinin büyük çapta müdahalesini gerektirecek bir olayın olmayacağı farz ve kabul olunur” ifadesinin yer aldığı, halbuki Sivas İlinde 1967 yılında Kayserispor - Sivasspor maçı sonrası yaşananlar ve 1978 yılında meydana gelen Alevi-Sünni gerilimi göz önüne alındığında planların, “büyük çapta müdahale gerektirecek olay gerçekleşebileceği farz ve kabulüne” göre yapılması gerektiği, Vali tarafından kırmızı alarm verilmediği gibi alarm verilmesi durumunda yapılması gerekenlerin usulüne uygun olarak yapılmadığı ve olayların bilinen şekilde sonuçlanmasına sebebiyet verildiği, asayiş toplantılarında etkinliklerle ilgili ayrıntılı bir müzakerenin yapılmadığı ve “Asayiş Harekât

---

²³⁹ Agr., s. 1345-1386.

Merkezi'nin kurulmadığı gibi Vali tarafından birçok eksikliklerin olduğu tespit edilmiş ve bu yöndeki iddiaların doğruluğu kabul edilmiştir.²⁴⁰

Doğruluğu kabul edilen bir diğer iddia ise sağlık teşkilatı ile ilgili olandır. 2 Temmuz 1993 tarihinde apaçık olduğu görülen toplumsal kriz riskine rağmen sağlık hizmetleri alanında yeterli idari tedbirlerin alınmadığı, Valiliğe ve katılımcı profiline yönelik olarak ciddi protestoların yaşanmasına ve tehlikenin oluşumuna rağmen, otelin taşlanması ve akabinde otelin önündeki araçların yakılması girişimleri sırasında dahi sağlık teşkilatının alarm durumuna geçirilmediği, kanaatine varılmıştır.²⁴¹

Sivas Madımak Olayı sonrasında gerçekleştirilen adli soruşturmalar kapsamında delillerin toplanması ve otopsi konularında yargılamaların sonucunu ve kalitesini değiştirecek hatalar yapıldığı ile ilgili iddiaların büyük oranda doğruluğu kabul edilmiştir. Ayrıca Sivas Madımak Olayları'nda müdahale sırasında gerçekleşen mezkûr ölüm ve yaralanmalara ilişkin herhangi bir fail tespit edilmemiş, idari bir soruşturma açılmamış ve Savcılıkça da doğrudan soruşturma konusu edilmemiştir.²⁴²

Sivas Madımak Olayı sonrasında Sivas ve Kayseri illerindeki adli makamlarca yapılan yargılamanın kamu güvenliği nedeniyle Ankara iline alınması ile başlayan süreçte; Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığının yayınladığı "Düşünce Örneği" yazısı ile yargılama yeri ile suç vasfını değiştirmek maksadıyla yargıya açık müdahalelerde bulunduğu, ancak tüm davaların toplandığı Ankara 1 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nden istenilen sonuç elde edilemediği için bu kez Sivas Madımak Olayı'nı; Cumhuriyetçilik ve Laiklik aleyhine eyleme dönüştürmek ve suçun vasfını değiştirmek maksadıyla Yargıtay safhasında kalabalıkça söylenmemiş bazı sloganların dosyaya ilave edildiği ve Atatürk büstünün tahrip edilmesi gibi Valilikçe kurgulanmış fiillerin varlığının kabul edildiği ve bu suretle 28 Şubat döneminin koşulları içerisinde oluşan siyasal ve ideolojik atmosfer içerisinde yargılamalar yapıldığı gibi iddialar büyük oranda doğrulanmıştır. Bu doğrulamalar

---

²⁴⁰ Agr., s. 1345-1386.

²⁴¹ Agr., s. 1345-1386.

²⁴² Agr., s. 1345-1386.

DDK raporunda ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Ancak biz önemli noktalarını şu şekilde gösterebiliriz.²⁴³

Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce verilen 26.12.1994 gün ve E.1993/106 sayılı Kararda da gerek Sivas Emniyet Müdürlüğü'nün 03.07.1993 tarihli olay tutanağındaki slogan listesi ("Zafer İslam'ın", "Allahu Ekber", "Vali istifa", "Şeytan Aziz", Şerefsiz Vali istifa", "Hükümet istifa", "Müslüman Türkiye") ve gösterilerin kaydedildiği videokasetlerin mahkeme heyetiyle birlikte bilirkişiler tarafından izlenerek yapılan çözümünde atılan sloganlar ("Sivas Aziz'e mezar olacak", "İslam'a uzanan eller kırılın", "Vali İstifa", "Kanımız aksa da Zafer İslam'ın", "Tekbir... Ya Allah Bismillah Allahu Ekber", "En büyük asker bizim asker") şeklinde tespit edilmiştir.²⁴⁴

Söz konusu kararda, kalabalıklarca toplu hâlde Cumhuriyet veya Laiklik aleyhinde herhangi bir sloganın atılmadığı; kişisel olarak veya çok az bir grup tarafından atılmış olabilecek benzer mahiyetteki sloganların da olaydan altı ay sonra bazı polis ve müştekiler tarafından ifade edildiği tespiti yapılmıştır.²⁴⁵

Sivas Emniyet Müdürlüğü'nün 03.07.1993 tarihli olay tutanağı, değişik aşamalarda yürütülen çalışmalarda ve Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin mezkûr kararında yer alan slogan listelerinin hiçbirinde; "Cumhuriyeti burada kurduk, burada yıkacağız", "Cumhuriyet burada kuruldu, burada yıkılacak", "Cumhuriyetin temeli burada yıkılacak", "Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu, Sivas'ta yıkılacak", "Atatürk Cumhuriyeti burada kurdu, burada yıkacağız" gibi sloganların atıldığına dair herhangi bir tespit bulunmamıştır.²⁴⁶

Sivas Madımak Olayları sırasında atıldığına ilişkin somut herhangi bir görüntü ve tespit bulunmayan cumhuriyet karşıtı sloganlar; yargılama safhalarında bazı polis, müşteki ve avukatlar tarafından dile getirilmiştir. Öte yandan, müşteki ve

---

²⁴³ Agr., s. 1345-1386.

²⁴⁴ Agr., s. 1345-1386.

²⁴⁵ Agr., s. 1345-1386.

²⁴⁶ Agr., s. 1345-1386.

tanıkların olaydan hemen sonra emniyet ve savcılık soruşturmasında verdikleri ifadelerde de söz konusu sloganlara rastlanılmamıştır.²⁴⁷

Söz konusu cumhuriyet karşıtı sloganlar daha ziyade davanın Yargıtay safahatında önemli bulunmuş ve Sivas olaylarının (Mülga) Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesinden yargılanmasına yönelik ana unsurlardan birisi hâline gelmiştir.

Atatürk büstünün yıkılması ile ilgili iddialarda da çelişkiler olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki:

a) Büstün güvenlik kuvvetlerinin kontrolü ve gözetimi altında yer alan bir yerde bulunduğu,

b) Büstün konulduğu kaidenin yüksekliği, kaideye bağlandığı civataların uzunluğu, büstün ağırlığı dikkate alındığında sökülmesinin/kırılmasının özel bir gayret gerektireceği,

c) Müze görevlilerinin anlatımlarına göre, 02.07.1993 günü Madımak Oteli yangınından sonra dağılan göstericilerden bir kısmının Kongre Müzesi'ni taşıdığı ve bu esnada müze görevlilerince büstün tahrip edildiğinin görülmediği,

ç) 03.07.1993 günü sabah saatlerinde gelen asker ve/veya polis memurlarının söylemesi üzerine müze görevlilerince büstün kırıldığı fark edildiği ve tutanak tanzim edildiği,

d) 02.07.1993 tarihinde arkeolog ve müze bekçileri tarafından düzenlenen tutanağın, tutanakta belirtilen saat ve tarihte düzenlenmediği,

e) Müzeye ait nöbet devir teslim çizelgelerinde 2 Temmuz 1993 günü yaşananların Haziran 1993 ayına ait olan nöbet devir teslim çizelgesinin üstündeki boşluğa "02.07.1993 saat 19.10'da müzede Musa Törnük, Sıddık Demir, Nurettin Polat, Ali Güçer ve Abdullah Saygıl ile Hüseyin Dal ve TRT çekim görevlilerinden 3 görevli ile saat 22.00'ye kadar beklendi. İstasyon Caddesi yönünde ve bahçe yönündeki zemin kat camları kırılmıştır." şeklinde not düşülmek suretiyle kaydedildiği ve büstün zarar gördüğüne ilişkin herhangi bir kaydın bulunmadığı,

---

²⁴⁷ Agr., s. 1345-1386.

f) Atatürk büstünün tahrip edildiğine dair emniyet görevlilerince düzenlenen Görgü ve Tespit Tutanağının 02.07.1993 tarihinde tanzim edilmediği,

g) Sivas Valisi Ahmet Karabilgin tarafından 03.07.1993 tarihinde tanzim edilen ve İçişleri Bakanlığına sunulan 02.07.1993 günü Sivas'ta Meydana Gelen Toplumsal Olaylarla İlgili Durum Raporunda büstün tahrip edilmesi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmazken, 04.07.1993 tarihinde Mülkiye Başmüfettişinin sorularına verilen yazılı cevapta mezkûr Durum Raporu aynen tekrarlanmış olup saat 17.00'de gösterilen bölüme "Belediye Başkanının topluluğu yatıştırma konuşmaları da sonuç vermemiştir" ifadesinden sonra "Kanunsuz göstericiler 4 Eylül Atatürk ve Kongre Müzesine saldırmış, bina önündeki Atatürk büstünü tahrip etmiş, binaya girme çabaları güçlükle önlenmiştir. Atatürk'ün 'Cumhuriyetin temelini burada attık' dediği tarihi binanın camları taşlarla kırılmıştır." ifadelerinin ilave edildiği,

ğ) Emniyet Müdürlüğünün yürüttüğünü belirttiği Atatürk büstüyle ilgili soruşturmanın sadece Kültür Müdürlüğü personeli, Emniyet Müdürlüğü personeli ve Valilik tarafından düzenlenen tutanaklardan ibaret olduğu,

h) TBMM Sivas Olayları Araştırma Komisyonu raporunda özellikle muhalefet şerhlerinde belirtilen iddiaların araştırıldığına ilişkin bir kaydın bulunmadığı

ı) Adli ve idari soruşturma ve yürütülen yargılama sürecinde Atatürk büstünün kim/kimler tarafından söküldüğü/kırıldığı hususunun vuzuha kavuşmadığı ve Atatürk büstünün tahrip edilmesi ile ilgili tutulan tüm tutanaklarda da büstün kim tarafından ne şekilde ve ne zaman söküldüğü/kırıldığı yönünde herhangi bir tespitte bulunulmadığı anlaşılmıştır.²⁴⁸

Sivas Madımak Olayları neticesinde yapılan yargılamalardaki nihai karar şu şekildedir:

Sivas olayları ile ilgili yargılama Mülga Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesinde düzenlenen suç olarak ele alınıp yargılanmış ve sonuçlandırılmıştır. Böylece, sanıklar şartla tahliye hükümlerinin geçerli olmadığı Devletin güvenliğine ve Anayasal Düzene karşı işlenen suçlardan dolayı "ağırlaştırılmış müebbet hapis"

---

²⁴⁸ Agr., s. 1345-1386.

cezasına mahkûm olmuşlardır. Bu çerçevede, yapılan yargılamalar sonucunda; mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun anayasal düzeni bozmaya kalkışma suçunu düzenleyen 146/1. maddesi uyarınca 34 kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına, aynı Kanunun 146/3. maddesi uyarınca da 38 kişi de ağır hapis cezalarına (7 yıl 6 ay) çarptırılmıştır. Ayrıca, yaş küçüklüğü veya kısmi akıl hastalığı gibi indirim nedenleriyle 9 kişi de aynı suçlardan 5 ila 20 yıl arasında değişen ağır hapis cezaları almıştır. 2 kişinin ölüm nedeniyle, yargılanan 5 kişinin ise zamanaşımı nedeniyle davası düşmüştür. Halen yakalama kararı devam eden 3 sanık hakkında ise dava devam etmektedir. Yargıtay 9. Ceza Dairesinin bozma kararı sonucunda Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince (Başkan Mehmet Orhan Karadeniz ve Üyeler Erman Başol ile İsmail Tiryaki) 27.11.1997 tarihli (Esas No:1996/84, Karar No:1997/199) gerekçeli karar, Yargıtay tarafından yapılan yorum ve delil değerlendirmesi çerçevesinde şekillenmiştir.²⁴⁹

Tüm bu doğrulanan iddialar göstermektedir ki başlangıçta muhafazakar İslam düşüncesine ya da Sünni düşünceye sahip olan grup “öteki” algısı ile Laik veya Alevi düşünceye sahip grubu çatışma zemininde ötelemeyi isterken, olaylar sonucunda ve yargılama safhalarında durum tersine işlemiş ve Laik kesim tarafından “öteki” haline getirilen Sünni düşünce ötelenmeye çalışılmıştır. Tüm yaşanan bu öteleme süreçleri gerilimin derinleşmesine sebep olmuştur. Çalıştayların yapıldığı ve raporların hazırlandığı dönemin siyasi erki ise yaptığı bu çalışmalarla aslında bir nevi bu derinleşen çatışma zeminini rahatlatmak ya da bir süreliğine dondurmak istemiştir. Olayın yaşandığı dönem ile çalışmaların yapıldığı dönem arasında siyasi ve toplumsal yönden büyük farkların olması olayın algılanmasında farklılıklar yaratmış ve söylemlerin değişmesine yol açmıştır.

Olaylarla ilgili olarak, Alevi Çalıştayları kapsamında, Sivas'ta tüm tarafların katılımıyla, 24 Şubat 2010 tarihinde bir toplantı gerçekleştirilmiş ve sorun tüm boyutları ile birlikte ele alınmıştır. Toplantılar esnasında ayrıntılı bir görüşme gerçekleşmiş ve katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından, otelin kamulaştırılıp halka hizmet verecek ve birlik ve bütünlüğü tesis edecek şekilde düzenlemelerin

---

²⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Tarihi : 24 / 03 / 2014, S: 2014/5, s. 1345-1386.

yapılması, giriş katta bir köşede ise yaşanan trajediyi hatırlatacak şekilde bir düzenleme yapılması isteği dile getirilmiştir. Özellikle Alevi tarafta ise otelin bir utanç müzesi şeklinde düzenlenmesi isteği oluşmuştur. Ancak bu istek diğer katılımcılar tarafından bir takım provokasyonlara neden olabileceği belirtilerek kabul görmemiştir. Yapılan bu toplantılarda da her ne kadar söylemler yumuşasa da iki grup arasındaki gerilimin varlığı kendini hissettirmiştir. Yapılan bu toplantılardan sonra otel hızla kamulaştırılmış ve 2011 yılında ise Bilim ve Kültür Merkezi'ne dönüştürülmüştür. Lobideki Atatürk büstünün kaidesine de “Toplumun içindeki farklı düşünceler, farklı inanışlar ne olursa olsun, milli birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmesini bilen bir milletin başaramayacağı iş aşamayacağı engel yoktur.” sözleri yazılmıştır. Otelin lobi bölümünde 2 Temmuz olaylarında yaşamını yitirenlerin adları yer alırken, her biri için de devir-daim yöntemi ile 24 saat akacak çeşme yaptırılmıştır. Lobideki Anı Köşesi'nde çıkan yangında hayatını kaybeden 33 aydın ile birlikte 2 otel görevlisi ve göstericilerden ölen 2 kişinin de adı yazılmıştır. Hayatını kaybedenlerin adlarının altında ise “2 Temmuz 1993 tarihinde meydana gelen elim olayda 37 insanımız hayatını kaybetmiştir. Böyle acıların bir daha yaşanmaması dileğiyle” ifadesi yer almıştır. Ölenlerin adlarının yer aldığı bölümün bir yanında Âşık Veysel, Pir Sultan Abdal, Âşık Ruhsati, diğer yanında Hacı Bektaş Veli, Mevlana Celaleddini Rumi, Yunus Emre'nin özlü sözleri de yer alırken, daha önce otelden bağımsız et lokantası olarak kullanılan kısım ise binayla birleştirilerek burası modern bir çocuk kütüphanesi haline getirilmiştir.²⁵⁰

Aslında devlet gerçekleştirilen bu girişimler ile yeni dönemde, yeni aktörlerle yeni refleksler geliştirmiştir. Devletin yeni dönemde eskiyle ilişkisini koparmadan yeni önlemler aldığı görülüyor. Sorunu tam anlamıyla çözecek bir yaklaşım ortaya koy(a)muyor. Bu durum çatışmanın devamını sağlıyor. Çatışma kuramına göre din ve onun ürettiği değerler, egemenlerin gelecekleri açısından kullanışlı hale getirdikleri metalardır. Buna göre Anı Köşesi'ne yazılan isimler toplum için bir “afyon” niteliği taşımaktadır. Devlet taraflardan biri için inandırıcı çözümler üretememiştir. Süreçte görüleceği gibi kendini bu gelişmeler sonucunda mağlup gören taraf çatışmanın varlığının devam ettiğini gösteren tepkilerde bulanacaktır.

---

²⁵⁰Halife Yalçınkaya - Gökhan Ceylan, Madımak Oteli Bilim ve Kültür Merkezi Oldu, www.milliyet.com.tr, (30.06.2011/ 23.10.2017).

Sivas olaylarının gelişim sürecini yani soy kütüğünü verdikten sonra genel bir değerlendirme yaptığımızda şunları söyleyebiliriz.

“Şeytan Ayetleri” kitabına tüm dünyada Müslümanlar tarafından tepkilerin yoğunlaştığı bir dönemde, Sivas gibi daha önceden gerginliklerin yaşandığı ve hassas bir zemin üzerinde oturan bir şehirde, bir Alevi etkinliğine “Şeytan Ayetleri” kitabının çevirisini Aydınlık Gazetesinde tefrika etmesi ile gündeme gelmiş Aziz Nesin’in, onur konuğu olarak davet edilmesi neticesinde, milliyetçi ve dini reflekslerle bir gösteri gerçekleşmiş; ancak bu gösteriler çeşitli provokatif unsurlar ve yapılan kamu yönetimi zafiyetleri ile kolektif hafızalarda yer eden ve sonuçları ile toplum içinde büyük yaraların açılmasına sebebiyet veren bir olaya dönüşmüştür.

Sivas gibi 1978 yılında da bir Alevi-Sünni gerginliğinin yaşandığı şehirde, düzenlenecek olan ve davet edilen kişiler anlamında yakın zamanda çeşitli tepkilerin olduğu bir dönemde gerçekleşecek olan bir etkinlik için; kapsamlı bir asayiş toplantısının yapılması gerektiği, olaylardaki en büyük sıkıntının bu planlardaki eksikliklerden kaynaklandığı, çalışmalarım esnasında yaptığım çeşitli görüşmelerde dile getirilmiştir. Özellikle hazırlanan Önleme Planında ; “Sivas ili dahilinde güvenlik kuvvetlerinin müdahalesini gerektirecek bir olayın olmayacağı farz ve kabul olunur” ifadesinin doğru olmadığı; çünkü, Sivas’ın etnik ve dini yapısı dikkate alındığında, ayrıca 1978 yılında meydana gelen Alevi – Sünni çatışması göz önünde bulundurulduğunda planların; “büyük çapta müdahale gerektirecek olay gerçekleşebileceği farz ve kabulüne” göre yapılması gerektiği kanaati var olmaktadır. Olayların büyüüp bu şekilde vahim bir hadise ile sonuçlanmasında ki en büyük eksiklik olarak “önleme planı” görülmekte ve bu plandaki eksiklikler sebebi ile olayların olduğu esnada yanlış kararlar alınması yaşanan durumun mahiyetini büyütülmüştür.

Olaylar geniş bir zaman dilimine yayılmasına rağmen güvenlik önlemlerinin yetersiz olması, ayrıca ilk protestolar başladığında yani Cuma namazı bitiminde toplanan kalabalığın dağıtılması ve tekrar toplanmamaları için çeşitli önlemlerin alınmış olması gerektiği, yapılan çeşitli görüşmelerde dile getirilen bir diğer husustur.

Valiliğe ve katılımcı profiline yönelik ciddi protestoların yaşanmasına ve tehlikenin büyüyerek otelin taşlanması ve otel önündeki araçların yakılmasına rağmen sağlık teşkilatının alarm durumuna geçirilmemiş olması ise ayrı bir sorunlu kamu tutumudur. Hatta bu tutum ölü muayene ve otopsi işlemlerinde de kendisini göstermiş ölen 8 kişinin kesin ölüm nedeni belirlenmemiştir. Bu durum kamuoyunda çeşitli iddiaların artışına sebep olmuştur.

Otelde öldürülen 35 kişinin dışında 2 kişi topluluğun dağıtılması esnasında polisin havaya ateş açması esnasında ateşli silahla vurularak öldürülmüş ancak bununla ilgili hiçbir soruşturma gerçekleştirilmemiştir. Bunlar gibi birçok hadise hakkında hiçbir kamu görevlisinin adli bir soruşturma dahi geçirmemiş olması bu olayların müsebbibi olarak devletin içindeki derin güçlerin olduğu kanaatini kamuoyunda doğurmuş ve bu durum olayların hiçbir zaman tam olarak aydınlatılmayacağı düşüncesinin her iki tarafta da yerleşmesine sebep olmuştur.

Yargılamalar esnasında, suçun tipini vasfını doğrudan etkileyen; bir kısım sloganların eklenmiş olması ve Kongre Müzesi önündeki Atatürk büstünün tahrip edilmesi olayını, faillerinin belirlenmeden yargılananların yaptığının kabul edilmesi gibi kararlar, yargı süreçlerinde hatalar oluşturmuştur. Özellikle yargılama sürecindeki siyasi ortamın yargılamayı etkilediği ve suçsuz insanların da büyük cezalar aldığı düşüncesi Sünni hafızalarda yer etmiştir.

Bu kamu eksiklikleri günümüz ortamında değerlendirildiğinde devlet içerisine yerleşmiş bir takım güçlerin o dönemde de olayların seyrini etkilediği izlenimi uyandırmakla beraber bu durumun sosyolojik boyutlarının çok daha güçlü olduğu görülmektedir. Toplum belleğine tarihsel bir gelişimle yerleştirilen “öteki” algısının oluşturduğu çatışmanın, küçük bir kıvılcımla nasıl canlandığını göstermesi bakımından Sivas Madımak Olayı önemli bir sosyolojik içerik barındırmaktadır.

3.2. Olayın Siyasal, İdeolojik ve Kültürel Kodları

Sivas Madımak Olayı, yaşandığı dönemin siyasi bunalımları ve bir takım tarihsel çıkarımları ile sıradan bir toplumsal olay olma özelliğini kaybedip içerisine siyasal, ideolojik ve kültürel kodların yerleştirildiği bir olay haline dönüşmüştür. Bunun sebebi, yüzyıllardır devam eden ve sürekli canlı tutulmaya çalışılan Alevi – Sünni gerginliği kadar, olaylara dönemin siyasi çalkantılarının ve kimi ideolojik

düşüncelere gösterilen bir tepkinin yol açtığı görüşünün dillendirilmiş olmasıdır. Ayrıca yargılamalar ve verilen cezaların da bu siyasi ortam ve ideolojik düşünceler bağlamında gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Tüm bu düşünceler ortadayken olayın bir mezhep çatışması yönünden çok, siyasi, ideolojik ve kültürel boyutlarının ele alınması gerekmektedir.

Tarihi incelediğimiz zaman, Alevi–Sünni gerilimlerinin genelini dini niteliklerinden ziyade siyasi içerikleri ağır basan gerilimler olduğu görülmektedir. Örneğin Ortaylı'nın da belirttiği gibi, Osmanlı'da yaşanan, Alevilere yönelik olduğu söylenen takibatların hiçbirisi Alevilere yönelik olmayıp, Safevi Devleti ile olan siyasi çekişmelerdir. Hatta Osmanlı Devleti'nin Alevilere karşı genellikle suskun kaldığını da belirtmektedir.²⁵¹

Cumhuriyet döneminde yaşanan ve bir takım tarihselleştirmelerle Alevi-Sünni gerilimi olarak yaşatılmaya çalışılan olayların içeriği incelendiğinde, yine dini inanç farklılığı yerine siyasi çekişmelerin varlığı dikkati çekmektedir. Sivas Olayı'nın yargılama safhasında da bir Alevi–Sünni çatışmasından çok Laik düzene vurgu yapıldığı görülmekte ve olay, siyasi, ideolojik bir boyuta taşınmaktadır. Bu durum Alevi ve Sünniler arasında gerçekleşen olayların dini bağlamları ile siyasi bağlamları arasındaki ilişkinin varlığını doğrulamaktadır. Bu olayda da yine Alevi – Sünni özelinde Laik- İslamcı çatışması dikkati çekmektedir. Özellikle olaydan sonra gerçekleşen gelişmelerde Laiklerin yükselen İslamcı söylemlere yeni tedbirler aldığı gözlemlenmektedir. Maraş, Çorum Olayları ve diğer olaylar silsilesi bunu göstermektedir. Nitekim 1994'teki seçimlerde muhafazakar Müslümanlar bir üstünlük kazanmış, 1997 süreci ise bunun aslında Kemalist- Laik çevrelerle muhafazakar Müslümanların bir rekabeti olduğunu açıkça göstermiştir. Bu bağlamda Sivas Madımak Olayı incelenirken özellikle siyasi boyutları iyi irdelenmesi gereken bir olay halini almıştır.

Sivas Olayı'nın hemen ertesinde Aleviler tarafından durum, siyasi, ideolojik düşüncelerle gerçekleşen bir olay olarak savunulurken, zamanla bu durum değişerek bir Alevi kıyımı olduğu tezi savunulmaya başlanmıştır. Bu durum DDK raporlarına

---

²⁵¹ İlber Ortaylı, “ Alevilik, Nusayrilik ve Bâb-ı Ali”, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler, Nusayriler, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul 1999, s. 199.

da Şu Şekilde yansıtılmıŐtır: Olaylar yargılamalarda ne çıkan Devlet ve Alevi kolektif hafızalarına ilişkin “Cumhuriyet karŐıttı, Şeriatçı bir kalkışma” veya Sünni kolektif hafızaya ilişkin “provokasyon ve komplo sonucunda gerçekleşen bir karanlık olay” gibi bir nitelendirmelere maruz kalmıştır. Ancak, yıllar içerisinde olayın mahiyetine ilişkin nitelendirmelerde önemli farklılıklar gerçekleşmiştir. Bu erevede, Alevi kolektif hafızası tarafından Sivas Olayları; “Sivas Madımak Olayı’nın gerçekte kendilerine karşı sistematik olarak sürdürülen bir dıŐlama ve asimilasyon stratejisinin önemli bir parçası olduğu” Şeklinde algılanmaya başlanmıştır. Sünni kolektif hafızanın ağırlıklı bölümünde ise baŐından itibaren Sivas Madımak Olayı; etkinliğin düzenlenmesi nedeniyle, Aziz Nesin’e ve Vali’ye karşı yapılan bir protesto eylemi Şeklinde başlayan ve daha sonra derin bazı glerin devreye girmek suretiyle gerçekleştirdiği ve insanların ölümüne yol açtığı bir olay olarak görülmüştür.²⁵² Raporda da görüldüğü gibi olayla ilgili düşüncelerde Sünni kolektif hafızada değişim olmazken, Alevi kolektif hafızada önemli bir değişim yaşanmıştır. Aleviler olayı öncelikle bir Alevi–Sünni gerilimi olarak görmezken zamanla yaşananları bir tarihselleştirme durumuna girip sistematik olarak gerçekleştirilen bir asimilasyon işlemi olarak algılamaya başlamıştır. Bu değişimin sebepleri araŐtırılması gereken bir başka boyuttur.

DDK Raporunda dikkat çeken bir yanda Alevi düŐüncede yaşanan bu değişime verilen örnektir. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir 1993 yılında TBMM Sivas Olayları Araştırma Komisyonuna verdiği beyanda “Sivas olayları elbette bir Alevi - Sünni sorunu değildir. Değildir nk Őeriatın ncelikli hedefi Laiklerdir de ondan. Türkiye’de Laikliğin bitirilmesinden sonra Aleviler kolay lokmadır Őeriatılar açısından” Şeklinde; 1994 yılında yayımlanan “Sivas Katliamı ve Şeriat” adlı kitapta yer alan yazısında “Kabul edelim ki Sivas Katliamı tümüyle bir Alevi-Sünni olayı değildir. Her ne kadar bu katliamda geleneksel olarak pompalanan Alevi-Sünni düŐmanlıĐının belli ölçülerde etkisi varsa da bu etkeni fazla abartmak yerinde olmaz. Katliamı rgtleyenlerin camileri kullanmaları; Cuma gününü Őemeleri, daha önceden ABD bayrağını hazırlayarak yakmaları, kullandıkları Şeriat yanlıŐı sloganlar ve katliam için yedi saat boyunca

---

²⁵² Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Tarihi : 24/03/2014, S: 2014 / 5, s. 1330.

ısrar etmeleri gibi olgular irdelendiğinde mezhep kavgasından öteye ciddi bir ‘Şeriat Provası’ yaptıkları ve ‘başarı’ kazandıkları görülür. Sivas Katliamı bu yönü ile daha önce yaşanan Çorum ve Maraş katliamlarından ayrı bir özellik taşır. Hatırlanacağı gibi Çorum ve Maraş’ta Alevilerin evleri daha önceden işaretlenmiş ve yalnızca işaretli evler katliam yaşamıştır. Oysa Sivas’ta Alevi-Sünni bütün aydınlar, sanatçılar ayırım gözetmeksizin yakılmışlardır” şeklinde yorumlamıştır. Bu beyanlardan Alevilerin de Laikliğe dayanarak, bu çerçevede çatışmayı devam ettirdikleri görülüyor. Nitekim Sivas olaylarında hayatını kaybedenlerin yakınları ile sağ kurtulan Murtaza Demir ve arkadaşlarının avukatları tarafından 1 No’lu Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığına verilen 03.09.1997 havale tarihli dilekçede de Sivas Olayları “örgütlü, planlı, şeriatçı bir kalkışma” olarak nitelendirilmiştir. Ancak yukarıda dönemin başlangıcındaki görüş ve beyanları verilen Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir 2013 yılında “Ateş-i Aşk: Sivas Katliamı’nın Gerçek Hikâyesi” adlı kitabında “Sivas Katliamını” bir “Alevi Katliamı” olarak nitelendirmekte ve “Sivas Katliamı bir kez daha göstermiştir ki Türkiye toplumunun en derin yarası, tarihi Alevi-Sünni çelişkisidir” demektedir.²⁵³ Bu örnekte de görüldüğü gibi Alevi kamuoyunda, olayın algılanış biçimi ile ilgili yıllar içerisinde büyük bir değişim görülmüştür.

Alevi kamuoyundaki bu düşünce değişimi olaylar sonrasında şehirde yaşanan sosyal ortamla doğrulanmamaktadır. Şöyle ki, Sivas Madımak Olayı’nın sonuçları ele alındığında; Olay meydana geldikten sonraki kısa dönemde Alevi ve Sünni halk içinde ön yargıların belirginleştiği durumlar söz konusu olmuş, ancak bu durum uzun sürmemiştir. Bunun yanı sıra olaydan sonra, çok büyük bir rakamda olmasa da şehri terk eden Alevi vatandaşlar olmuştur. Alevi inançlı vatandaşlarımızın Sivas’ta yoğunlukla yaşadığı bölgelerin olmasının yanı sıra, şehirde belirgin bir bölünmeden söz etmek mümkün değildir.²⁵⁴ Bu tespitlerde de görüldüğü gibi Sivas şehrinde Alevi-Sünni çatışmasına sebep olabilecek ve bu elim olayın yaşanmasına zemin hazırlayabilecek bir ortam bulunmamaktadır. Olayın siyasi cazibesi bakımından,

---

²⁵³ Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Tarihi : 24/03/2014, S: 2014 / 5, s. 1330-1331.

²⁵⁴ Aysel Ay, Alevilik Olgusu Bağlamında Sivas Olayının Türk Yazılı Basınına Yansımaları(Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012, s. 116 .

90'lı yıllarda şeriat söylemlerinin etkili olması sebebiyle farklı şekilde tanımlanırken, şeriat söylemlerinin etkisini kaybettiği günümüze daha yakın dönemlerde bir Alevi - Sünni çekişmesi haline dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Alevi toplumda olaylarla ilgili bir tarihselleştirmenin ağır bastığı ve yaşanan olayları “Kerbela Olayı”na kadar götürerek “Sünnilerin Alevileri katlettiği başka bir olay” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Alevi-Sünni geriliminin tarihsel süreç içinde oluşmuş olması çözümlenememiş olmasının nedenlerinden birisini oluşturduğu doğrulanan bir düşünce olmaktadır. Ancak bu değişimlerin değişen siyasi koşullara göre gerçekleştiği de gözden kaçırılmayacak bir ayrıntı olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca olaylarda ölen 17 kişinin Sünni olduğu düşünüldüğünde bu söylemin çokta geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Aynı şekilde Sünni hafızanın da bu olayı sadece provokasyon ve komplo sonucunda gerçekleşen bir olay olarak nitelendirmesi ve bir nevi aydınlatılmayan yüzüyle sorumluluktan kaçmayı yeğlediği görülmektedir. Yaşananları sadece komployla anlatmak da kesinlikle doğru olmayan bir yöntemdir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana devletin tüm halk üzerinde tek tipleştirme çabası içinde bulunduğu çeşitli uygulamalarında gözlemlenmektedir. Bu durum sadece Alevi toplum üzerinde değil Sünni toplum üzerinde de yoğun bir baskı oluşturmuştur. Aslında toplumu yönlendiren, bir arada tutan ya da çatışmalara sebep olan durumun inançlardan çok siyaset olduğunu görmekteyiz. Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Cumhuriyet yönetiminin kurulması ile birlikte karşılıklı algılarda önemli kırılmalar yaşanmıştır. Örneğin, Sünnilik artık bir devlet mezhebi veya ideolojisi değildir. Cumhuriyet ile birlikte laiklik gelmiş ve devletin resmi bir dini olmadığı gibi resmi bir mezhebi de olmamıştır. Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile toplumun çoğunluğunu oluşturan Sünnilerde cemaat olarak örgütlenme yollarından yoksun kalmışlardır.²⁵⁵ Devletin bu laiklik uygulamaları zamanla ideolojik boyutlara ulaşmış ve bu durum da toplumda dinsiz bir toplum oluşturulmak isteniyor kaygılarını artırmıştır. Bu kaygılar 90'lı yıllarda çeşitli yasak ve uygulamalarla zirveye ulaşmıştır. Toplumun büyük çoğunluğunu kapsamayan hatta ne olduğu dahi tam olarak bilinmeyen, sadece azınlık bazı radikal gruplar tarafından dillendirilen “şeriat” söylemleri tüm Sünni topluma mâl edilmiş, çeşitli yasak ve tedbirler uygulanarak

---

²⁵⁵ Yasin Aktay ,Agm., s. 3.

toplum baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Bu duruma karşı geliştirilen “Laiklik” bir ideoloji haline getirilerek, yapılan uygulamalar laikliğe dayandırılarak, Sünni toplum nezdinde laiklik dinsizlikle aynı kefedede algılamalarına sebep olduğu gözlemlenmiştir.

Toplumun kültürel yapısının ise tek tipleştirme hareketine uygun olmadığı görülmektedir. Kültürel yapı birçok inanca ve ırka mensup insanın bir arada yaşadığı ve kimsenin birbirinin inancına ve kültürüne müdahalede bulunmadığı bir yapıdan oluşmaktadır. Ancak tek tipleştirme siyaseti bu inançların hepsini etkilemiş ve her birinin hassasiyetlerinin olduğu durumları değiştirme gibi bir işlev kazanmıştır. Bu durum da gruplar arasında birbirinin inancına müdahalede bulunma riskine sebep olmuştur. Böylece gruplar arası çatışmalar için zemin hazır olmuştur. Ancak tepkinin çoğunluğunu laiklik ideolojisi içerisinde tek tip bir toplum oluşturmaya çalıştığı gözlemlenen devletin çeşitli yapıları (DGM gibi) çekmiştir.

Sivas Madımak Olayı’na geldiğimiz zaman ise oluşan tepkinin iki kişi üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Bunlardan birincisi Vali Ahmet Karabilgin. Vali Karabilgin kendisini, Darbeleri Araştırma Komisyonunda şu şekilde tanıtıyor: “Ahmet Karabilgin, emekli vali. 1941 Aksaray doğumluyum. Ankara Atatürk Lisesi, Ankara Hukuk Fakültesi, Ankara Valiliği maiyet memurluğu, Ankara Çankaya, Ankara Çamlıdere, Kastamonu Çatalzeytin kaymakam vekilliklerinde bulundum. Kaymakamlık kursunu müteakip asil kaymakam olarak Ordu Kumru, Erzurum Hınıs, Sakarya Akyazı, Tokat Niksar, Niksar’da bir dönem belediye başkanlığı da yaptım. İçişleri Bakanlığı merkez teşkilatına atandım. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünde daire başkanlığı yaptım. Yine İçişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği görevinde bulundum. Başbakanlığın yasası gereği Başbakanlıkta danışman olarak görevlendirildim. Orada, İdareyi Geliştirme Başkanlığında, Başbakanlık Müsteşarlığında danışman olarak görev yaptım. Yine Başbakanlıkta Başbakan Yardımcısı, rahmetli Erdal İnönü’nün kamu yönetimi ve güvenlik danışmanı görevinde bulundum. 1992 Şubatında Sivas Valisi oldum. Olayları yaşadktan sonra, 9 Temmuzda merkeze alındım, bir süre merkez valiliği yaptım. 1999 Haziranında İçişleri Bakanı Sayın Sadettin Tantan’ın talebi üzerine İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevine geldim. Sayın Tantan’ın istifasıyla birlikte ben de bu görevimden ayrıldım. 2004 yılında yaş haddimi doldurmadan emekli oldum. Eşim emekli öğretmen, kızım bir kamu kurumunda çalışıyor, büyük oğlum özel çalışıyor,

küçük oğlum Maliye Bakanlığı devlet gelir uzmanı, şu anda Amerika'da Boston Üniversitesinde yüksek lisans eğitimi görüyor.”²⁵⁶ Vali'nin Erdal İnönü'nün danışmanlığından gelen birisi olması sebebi ile komisyonda kendisinin de beyan ettiği gibi, Sivas halkı tarafından çok benimsenmediği görülüyor. Benimsenmeme sebebinin ise ideolojik görüşleri sebebi ile olduğuna atıfta bulunuyor. O dönemki siyasi ortamda böyle bir ideolojik kutuplaşma kapsamında Sünni halk tarafından Vali'nin hedef gösterilmesinde, hangi ideolojik yapıya sahip olduğunun tahmin edilmesi ve bu etkinliklere destek vermesinin bu ideolojiyi şehirde üstün kılmaya yönelik bir çaba olduğunun düşünülmesi etkili olmuştur. Vali'nin TBMM'de yaptığı açıklamada vurguladığı gibi olayın önceden planlı bir olay olduğu ve siyasi – ideolojik yönlerinin ağır bastığı görülmektedir.

Tepkilere yol açan asıl kişinin ise Aziz Nesin olduğu görülmektedir. Bir de Aziz Nesin'i inceleyelim: Aziz Nesin 1915 yılında doğmuş 1995 yılında vefat etmiştir. Askerlik görevinden görevi kötüye kullanma sebebe ile uzaklaştırılmıştır. Gazeteciliğe başlamıştır ve yazar olarak özellikle mizah alanında birçok eseri bulunmaktadır.²⁵⁷ Ateist bir ideolojiye sahip olduğunu her platformda dile getiren bir yazardır. Türkiye'de laikliğin uygulanmadığını ve bu durumdan duyduğu rahatsızlıkları sürekli savunmuştur. Aziz Nesin'in laiklik anlayışı Sünni toplum tarafında bir tür dinsizlik olarak algılanmıştır ve laiklik düşüncesinin bu şekilde topluma empoze edilmesi laikliğe karşı Sünni toplumda önemli bir savunma mekanizmasının gelişmesine yol açmıştır. Dönemin koşullarında laiklik, bir baskı unsuru gibi gösterilip, inançlar üzerinde çeşitli yasaklamalara gidildiği ve bu durumun da inanç düzeyi yüksek olan kesimlerde, birtakım rahatsızlıklara sebep olduğu; dönem içinde yayınlanan yazılarda, tartışma programlarında ve belgesellerde açıkça görülmektedir. Aynı dönemlerde Salman Rüşdi'nin Şeytan Ayetleri kitabının İngiltere'de yayınlanması ile özellikle İslam ülkeleri olmak üzere tüm dünyada çeşitli tepkiler oluşmuş ve Bakanlar Kurulu Kararı'yla kitabın yurda girişi Türkiye'de yasaklanmıştır. Ancak tüm bu tepkilere rağmen Aziz Nesin söz konusu kitabı, Türkçe'ye çevirip Aydınlık gazetesinde yayınladığını ve tüm cezaları da göze

---

²⁵⁶ Komisyon: Darbe (28 şubat) Giriş : Tarih : 10/10/2012 Grup : Sayfa : 1, Birinci Oturum, Açılma Saati: 10.00, Başkan: Yaşar Karayel (Kayseri).

²⁵⁷ Aziz Nesin Biyografisi, www.biyografi.info, (10.10.2017).

aldığını, birçok yerde ifade etmiştir. Bu durum tüm yurt genelinde çeşitli şekillerde protesto edilmiş ve Aziz Nesin'e karşı büyük bir öfke oluşmuştur. Yaşanan bu olaylar canlılığını korurken, Aziz Nesin Sivas'ta halkla yüz yüze geleceği bir etkinliğe davet edilmiştir. Sivas'taki Sünni kesimde ise bu olay çeşitli kışkırtmalar ile de bir ideoloji çatışmasına dönüşmüştür. İncelemelerimizden edindiğimiz kanaate göre bu kadar hassas olan bir ortamda, toplumun çoğunluğunda büyük tepkilere yol açmış bir yazarın çağrıldığı etkinlikle ilgili, üst düzeyde önlemler alınması gerekirken, bu önlemlerin en alt düzeyden alınması ve etkinliğin Cuma gününde, Sünni inançtaki insanların hep bir araya toplandığı bir günde yapılması kamu güvenliği açısından eksiklikleri tamamı ile ortaya koymaktadır. Ayrıca yaşanan olaylarda Alevi karşıtı hiçbir slogan ve ya taşkınlıktan bahsedilmemektedir. Bu durum da göstermektedir ki olaylar, bir Alevi – Sünni geriliminden çok siyasi ve ideolojik yönleri ağır basan, kendi ideolojik ve siyasi görüşüne uymadığı için farklılıklara karşı önyargılı davranmalar ve çoğunlukla kışkırtmalar sebebi ile meydana gelen bir protesto eyleminin çeşitli kirli odakların ve kamudaki eksikliklerin birleşmesi ile hafızalarda yer edecek bir olay halini almıştır.

3.3. Madımak Örnek Olayında Dinin Rolü

3.3.1. Alevilerin Sivas Madımak Olaylarını Din ve Kültürle İlişkilendirmeleri

Alevi toplumunda yaşamlarını tarihselleştirme kültürü her zaman görünür olmuştur. Bu tarihselleştirme genellikle yaşanan acılar üzerinde duran ve yaşanan her olayı sistemli bir yok etme süreci olarak algılayan bir durum halini almıştır. Bunu sağlayan sadece Alevilerin kendisi değil aynı zamanda yaşanan acıları kendi çıkarlarına dönüştürmeye çalışan güç odaklarıdır. Örneğin; ABD, “terör bataklıklarını kurutmak ve demokrasi getirmek” iddiasıyla, 2003'te Irak'ı işgal etmiştir. Bu süreçte Kerbela masum insanların öldüğü; insan hakları ve hukukun acımasızca çiğnendiği; Hz. Hüseyin'in mezarını ziyaret için gelen insanların öldürüldüğü; Sünni-Şii gerginliğini artırarak mezhep çatışmasını kalıcı hale getirmek için kullanılan bir mekân halini aldı. Tabii ki bu yer sıradan bir yer olamazdı. Tarihi acıların yaşandığı, ayrışmalara yol açmış en uygun mekândı burası. Kerbela, her

yerin Kerbelaya dönüşmesi; insanların sadece Şii ya da Sünni olduğu için birbirlerini öldürmeyi meşru görmeleri ve bu durumun tüm Müslümanların yaşadığı mekânlara yayılması için seçilmiş sembolik bir mekândı.²⁵⁸

Sivas Madımak Olayı'na döndüğümüz zaman da, karşımıza yine yukarıda verdiğimiz örneğe benzer bir tarihselleştirme kültürü çıkmaktadır. Daha önceki bölümlerde de açıkladığımız gibi olayların hemen ardından Alevilerin olayı algılayışı laikliğe yönelik bir saldırı olmasına rağmen, zamanla kültüründe etkisiyle bir tarihselleştirme durumuna girilip, Sünnilerin Alevileri ötekileştirmeye çalıştığı sistematik olaylardan birisi olarak algılanma düzeyine evrilmiştir. Günümüzde ise Alevilerin tamamı olmasa da büyük bir çoğunluğu bu olayı “muhafazakar Sünnilerin gerçekleştirdiği dini bir terör olayı, bir katliam” olarak görmektedirler. Bu süreçte de yaşanan olayların sistematik bir ötekileştirme süreci olduğunun kabul görmesinde kültürel bir tarihselleştirme ile “Muaviye, Yezid, Kerbela vb.” tarihsel ve kültürel öğelere atıfta bulunmaktadır. Bu durumun toplum içinde de aynı şekilde algılandığı görülmektedir. Aralarında bir husumet bulunmamakla birlikte Alevi bir vatandaş sinirlendiğinde Sünni bir vatandaşa “Yezid” diye bir aşağılama unsuru geliştirebilmektedir.

Olayların gerçekleştiği 1993 yılından bu yana atılan sloganların geneli “unutma-unutturma” teması üzerine şekillenmektedir. Bunu siyasi bir tutum olarak nitelermektedirler. Bu durumu da şöyle bir örnekle açıklarlar: PSAKD, Sivas'ta hayatını kaybedenlerin aileleri ile birlikte yaptıkları açıklamada şöyle demektedir: “Unutursak hatırlatırlar. Maraş'ı unuttuk Çorum'la hatırlattılar. Çorum unutuldu, Sivas'la hatırlattılar.” Bu sıralamayı Alevi inancının derin köklerine kadar taşıyarak “Kerbela'yı unuttuk hatırlattılar.” Yani Aleviler kurucu köklerini unuttukları için katliamlara uğradıklarını düşünmektedirler. Sivas Madımak Olayı'nın ise Alevi düşüncesinde bir canlanma yarattığını düşünmektedirler.²⁵⁹

Kerbela Olayı, daha Türkler İslam ile tanışmadan 30-40 yıl kadar önce olmasına, Türk tarihi anlatılırken Yezid ve Muaviye'den hiç bahsedilmemesine

---

²⁵⁸ Hasan Onat, “Kerbela'yı Doğru Okumak” Akademik Orta Doğu, C/S: 2/1, 2007,s. 3.

²⁵⁹ Ayhan Yalçınkaya , “ Hafıza Savaşlarından Sahiplenilmiş Şehitliğe: Madımak Katliamı Örnek Olayı” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 66, No. 3, 2011, s. 338-339.

rağmen Türkler bu olayları ilginç bir şekilde sahiplenmişlerdir. Onat, Kerbela Olayını, bütün Türkler için “seçilmiş ve transfer edilmiş travma/örselenme” olarak tabir etmektedir. Çaldıran Savaşı ve Yeniçeri Ocağının kapatılması ile gerçekleşen, Bektaşî tekkelerinin kapatılması ve Bektaşî babalarının idam edilmesi ya da sürgüne gönderilmesi, bu travmayı daha da büyüterek içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. İşte bu sebeple de kimsenin Kerbela gerçekleştiği zaman Türklerin Müslüman olup olmadığını merak etmediğini belirtmekle birlikte, bu durumu dile getirenlere de, kimi çevreler tarafından, Hz. Hüseyin düşmanı olarak bakıldığını belirtiyor.²⁶⁰

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi; kültürümüzde, yaşadığımız her olayı tarihselleştirme çabası yoğun olarak görülen bir durum. Bu kültürel yapıda farklı inançlara sahip olan insanların her zaman alt belleklerde birbirine husumet beslemesine sebep oluyor. Hatta bu olayda da gördüğümüz gibi Türkler henüz Müslümanlığı kabul etmeden gerçekleşen bir olayı, kendi kültürüne transfer edip, yaşadıkları olayları bu dönem yaşanan olaylarla özdeşleştirebiliyor. Bu da toplum içerisinde yaşanan olayların, sağlıklı bir şekilde yorumlanabilmesine sebep olabiliyor. Üstelik Kerbela olayı Alevi – Sünni gözetmeksizin her Müslüman’ın aynı derecede üzüldüğü bir olaydır. Yezid uyguladığı siyasi çıkar politikası ile Alevi-Sünni her Müslüman’ın aynı düzeyde tepki gösterdiği bir tarihi kişiliktir. Buradaki sorun, bu öğeler kullanılarak bir Alevi – Sünni ayrışmasına gitmek ve bu ayrışmadan bir karşıtlık yaratma politikasıdır.

Müslümanların ayrışma sebebi olarak belirlenen Kerbela, bir sembol olarak kullanılmakta ve tüm Müslüman coğrafyalarda Şii – Sünni unsurlar arasında teröre sebep olabilecek önemli bir bellek oluşturulmaktadır. Türkiye’de ise bu durum yine aynı tarihselleştirme, özdeşim kurma yoluyla Alevi ve Sünniler arasında bir terör meselesinde, sembolik bir travma yas olarak kullanılabilir. Sivas Madımak Olayı sonucunda da Aleviler tarafından aynı tarihselleştirme ile yaşanan olaylar yeni bir Kerbela olarak nitelendirilmiş ve buna bağlı olarak da “unutma unutturma” sloganı geliştirilmiştir.

---

²⁶⁰Hasan Onat, Agm, s. 5.

3.3.2. Sünnilerin Olayı Dinle İlişkilendirmeleri

Sivas Madımak Olayı'na Sünni cepheden baktığımız zaman; Sünniler inançlarına yönelik kışkırtmalar yapıldığını ve çeşitli provokasyonlarla olayların farklı boyutlara taşındığını ileri sürmektedirler. Sünniler açısından bu provokasyon unsurları şu şekilde sıralanabilir: Salman Rüşdi, Aziz Nesin, Cuma Namazı, dağıtılan bildiriler ve Pir Sultan Abdal Heykeli.

Yaşanılan olaylarda gizli güçlerin varlığı ve çeşitli provokasyon unsurlarının olduğu açıkça görülmektedir. Ancak buradaki asıl sorun farklılıklara karşı toplumun tahammülsüz oluşudur. Bu tutum da toplumsal olarak üzücü, yıkıcı, çatışma zemini oluşturan bir takım olaylar yaşanmasına sebep olmaktadır.

Salman Rüşdi yazdığı Şeytan Ayetleri kitabı²⁶¹ ile tüm dünyadaki Müslümanlar tarafından büyük eleştiriler almış hatta İran hakkında ölüm fermanı yayınlamıştır. Ülkemizde ise kitabın Türkiye'ye girmesi Bakanlar Kurulu Kararı ile yasaklanmıştır. 1993 yılında Aziz Nesin'in kitabı tüm yasaklara ve protestolara

---

²⁶¹ “Şeytan Ayetleri (İngilizce ismi; The Satanic Verses) Hint asıllı İngiliz bir yazar olan Salman RÜŞDİ'nin tüm dünyada ses getiren romanıdır. İlk kez 26 Eylül 1988 yılında İngiltere'de yayınlanan roman bir çok İslam Ülkesinde yasaklanmış olması ile edebi bir eser olmaktan uzaklaşıp , dünyanın siyasi merkezine yerleşen bir skandal olmuştur. Bu kitabın yasaklanmasının dışında İran'da Ayetullah Humeyni tarafından kitabın yazarı hakkında ölüm fetvası verilmiş ve başına ödül konmuştur. Şeytan Ayetleri kitabını ve kısaca konusuna dair bir tanımlama yapmak gerekirse , ‘Hz.Muhammed’in çok tanrılı bir inancın lehine bir ayeti haber verdiği ve daha sonra aslında bu ayetin Şeytan tarafından kendisine söylendiğini iddia etmesidir’”. Günümüzde de bu kitabı tasdik eden kişiler ve kuruluşlar vardır. Bu destekçilerin en büyük dayanağı ise yine Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayet-i kerimedir. Kur'an'da, Hac Suresi'nde Şeytan'ın Allah'ın gönderdiği her peygambere türlü şekillerde musallat olduğu, onları yanılttığı ve nihayetinde Allah'ın bu peygamberleri yanılgıdan ve Şeytan'ın yalanlarından koruduğu ve böylece tebliğ görevinin kusursuz bir şekilde yapılmasını sağladığı bildirilir. Kitabın yazarı tüm dünyada Müslümanların tepkisini çekmiş olmakla birlikte birçok Hristiyan ve değişik dine mensup devletler tarafından da desteklenmiştir. İran yasalarına göre idam fetvası ancak yayınlayan makam tarafından geri alınabilir. Humeyni'de ölmüş olduğundan dolayı İran Yasalarına göre Kitabın Yazarı halen ölüm tehdidi altındadır. Humeyni yalnızca kitabın yazarı değil , kitabın basımında emeği geçen herkesin aynı statüde olduğunu ve fetvanın dolayısıyla ödülün bu kişiler içinde geçerli olduğunu söylemiştir. Kitabın yazarı Salman RÜŞDİ hiçbir fiziksel darba maruz kalmamış ancak kitabın çeşitli dillere çevirisini yapan yazarlar tepkilerden doğan şiddete maruz kalmışlardır. Kitabın Japon çevirmeni Hitoshi Igarashi 11 Temmuz 1991 tarihinde bıçaklanarak öldürülmüştür. İtalyan çevirmeni Ettore Capriolo aynı ay içinde bıçaklanmış ve ağır yaralanmıştır. Norveççe çevirmen William Nygaard Oslo'da 1993 yılı Ekim ayında üç el ateşe maruz kalmış, saldırıdan yara almadan kurtulmuştur. Kitabın Türkçe'ye tercümesini ise Aziz NESİN yapmıştır , bir iddiaya göre Aziz NESİN'i Türkiye'de hedef tahtasına koyan en büyük olay bu kitabı tercüme etmesidir. Kitabın yazarına geçtiğimiz yıllarda İngiliz Kraliçesi tarafından Şövalyelik unvanı verildi. Bu ödülde yine Müslüman ülkeler tarafından tepki gördü.”

rağmen Türkçe'ye çevirerek Aydınlık gazetesinde yayınlacağını duyurmasının ardından ülke çapında büyük protestolar düzenlenmiştir. Bu protesto gösterileri genellikle Cuma Namazlarından sonra yapılmıştır. Caner Taslaman'a göre; Salman Rüşdi İslam karşıtı bir takım güçler tarafından kullanılmıştır. Ancak Müslümanlar bu kadar büyük tepkiler vermeseydi (İran'ın ölüm fermanı vermesi gibi.) o bu kadar ünlenemeyecek ve kitabı da bu kadar satmayacaktı. Uygulanan yasaklar ve tepkiler insanlarda merak uyandırmış ve kitabın satış oranlarını yükseltmiştir.

Olayların asıl sebebi olarak gösterilen durum ise Aziz Nesin'in etkinliklere davet edilmesidir. Aziz Nesin, dindar bir aileden gelmesine rağmen zamanla ateizmi (inançsızlık) seçmiştir. Bu durumla ilgili düşüncelerini de her ortamda rahat bir şekilde dile getirmiştir. Aziz Nesin'in bu durumu 1993 yılına kadar çok büyük bir problem yaşatmamıştır. Ancak Nesin, 1993 yılında büyük çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede Bakanlar Kurulu Kararı ile de yasaklanmış olan Salman Rüşdi'nin Şeytan Ayetleri kitabını tüm cezalandırmaları göze alarak yayınlacağını açıklaması ile birlikte herkesin hedefindeki isim haline gelmiştir. Bu açıklamalarından sonra ülkenin her tarafında büyük protestolarla karşılaşmıştır. Özellikle Sünni kesimler Aziz Nesin'in bu açıklamalarından büyük rahatsızlıklar duymuştur. Ülkenin bu tür hassas durumlarla gerildiği bir dönemde Aziz Nesin'in bir Alevi etkinliğine davet edilmesi Sünni cephe tarafından hep şüphe ile karşılanmıştır. Kendi inançlarına karşı açık bir şekilde saldırdığına inandıkları Aziz Nesin'in kendi şehirlerinde bulunması ve Sünni inanışlara göre çeşitli kışkırtıcı açıklamalar yapması bu durumun halk arasında fısıltı yoluyla yayılması ile birlikte şehirde olayların başlangıç noktasını oluşturmuştur. Kısacası Sünni halk Aziz Nesin'in gelmek istememesine rağmen Vali tarafından şehirlerine davet edilmesini açık bir şekilde inançlarına karşı yapılmış bir meydan okuma olarak algılamış ve bu durumu da protesto etmek istemiş ancak bu eylemler istenmeyen boyutlara uzanmıştır.

Yaşanılanların dinle ilişkilendirildiği diğer bir boyutu ise etkinlik günü olarak Cuma gününün seçilmiş olmasıdır. Cuma Müslümanların kutsal günüdür. Aynı zamanda Cuma, İslam dininde çok önemli kabul edilen haftalık toplu ibadet günüdür. Cuma kelimesi Arapça'da "toplanmak" anlamına gelir ki, Müslümanlar da bu günde cemaatle kılınması farz olan Cuma namazı için camilerde kalabalıklar halinde toplanarak hem kulluk borcu olan namaz ibadetini yerine getirmekte hem de bir

araya gelerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması noktasında önemli bir davranış sergilemiş olmaktadır.²⁶²

Yukarıda açıklanan şekliyle büyük bir öneme ve toplumsal birlikteliği sağlayıcı bir etkiye sahip olan Cuma gününün olaylar için özellikle seçildiği izleniminin doğmuş olmasına sebep olmuştur. Cuma Namazı ifa edildiği bir zaman diliminde namaz kılınan Kale Camii'nin hemen yanında ibadet eden insanları rahatsız edecek şekilde müzikli bir gösterinin yapılıyor olması ise ayrıca bir kışkırtma unsuru olmuştur. Aziz Nesin'e karşı yapılan gösterilerin büyük çoğunluğunun yurt genelinde Cuma namazı çıkışlarında meydana geldiğini düşündüğümüz zaman böylesi hassas bir ortamda protestoların olmayacağını varsaymak imkânsız bir boyut kazanmaktadır. Cuma namazı Müslümanların bir araya geldiği, dini hassasiyetlerinin yükseldiği ve bir arada olmanın verdiği bir güç ile davranışlarda toplu hareketlerin önem kazandığı bir ortamdır. Böylesine bir ortamda aslında dini düşüncelerin istismar edilerek, farklı çıkar gruplarının rahatlıkla din üzerinden bu çıkarlarını topluma dayatabileceği ve toplumu şuarsuz bir şekilde toplu eyleme geçirebileceği bir ortam her haliyle hazır bulunmaktadır. Tüm bu oluşturulan ortam ve dini içerikli bir bildirinin halk arasında dağıtılması ile Sünni halk arasında büyük bir öfke yaratılmıştır. Kutsallarına kendi şehirlerinde saldırıldığını düşünür hale getirilen halk kitleleri artık birlikte hareket etmenin zorunlu olduğu inancına kapılmıştır. Burada açıkça dini bir takım argümanlar ile şiddeti hızlandırma ve toplulukları etki altına almanın kolaylaştığı doğrulanmaktadır. Bu düşüncelerle ilk tepki gösterilen yerlerden birisi Pir Sultan Abdal heykeli olmuştur.

Pir Sultan Abdal, 16. yüzyılda yaşamış ünlü bir halk ozanıdır.²⁶³ Hakkındaki bilgiler genellikle şiirlerinden, sözlü edebiyatla anlatılan hikâyelerden ve söylentilerden elde edilmiştir. Pir Sultan Abdal, Alevi toplumlarca Yedi Ulular adı ile anılan ozanlardan birisidir. Pir Sultan Abdal'ın ozanlığının yanında siyasi bir tavrı

---

²⁶²İsmail Akyüz, "İslam'da Dini Pratiklerin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi", International Journal of Social Science, Sayı: 25-I, 2014, s. 468.

²⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Pertev Naili Boratav- A. Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, Ankara 1943
Abdülbaki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal Hayatı ve Şiirleri, İstanbul 1953 .
Abdülbaki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal Hayatı, Sanatı, Eserleri, İstanbul 1969.
Abdülbaki Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, İstanbul 2013.

da bulunmaktadır. Alevi- Bektaşî tarikatına mensup olan ozan, Safevi Şahı adına Anadolu halkını Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmalara teşvik ettiği gerekçesi ile Sivas Valisi Hızır Paşa'nın emri ile tutuklanmış ve bu konudaki düşüncelerinde bir değişim görülmeyeceğine kanaat getirilince de asılmıştır. Mezarının asıldığı yerde yani şu anki Sivas ilinin Kepečeli olarak bilinen mevkinde olduğu söylentiler arasındadır.

Sivas Madımak Olayları esnasında Pir Sultan Abdal Heykeli'ne bu kadar tepki gösterilmesinin sebebi de işte Pir Sultan Abdal'ın bu siyasi duruşu sebebiyledir. Ozanlar anıtının dikileceği bilinmesine rağmen bir gecede getirilip Pir Sultan Abdal heykelinin dikilmiş olması Sünni toplum içinde milli ve dini duyguların kabarmasına sebep olmuştur. Çünkü Sünni toplum içinde Pir Sultan Abdal zamanında devlete karşı isyan etmiş bir kişi olarak algılanmaktadır.

Sünni topluma göre, bu etkinlikler içinde gerçekleşen çalışmaların birçoğu, provokatif unsurlar içermekteydi ve göstere göstere kendi inançlarına saldırı yapılmaktaydı. Sünni düşünceye göre bu etkinlikleri protesto etmek ve kendi şehirlerinde yapılmasını engellemek gerekiyordu. Bunun için protesto gösterileri yoğun bir şekilde yapılmıştır. Ancak bu gösterilerde olayı başka yönle taşıyacak bir takım derin güçler yer alınca farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Milli ve dini duygularla başlayan bir protesto sonucu tahmin edilemeyen bir toplumsal olaya dönüşmüştür. Bu sebeple de Sünni halk olaylarda derin bir takım güçlerin varlığına inanmakta ve özellikle Sivas şehrinin seçildiği, bir Alevi-Sünni gerilimi yaratılmaya çalışıldığı, bu oyunlar içerisinde de suçsuz bir takım kişilerin ceza aldığını ancak gerçek suçluların bulunmadığını ve yargılanmadıklarını düşünmektedirler.

3.3.3. Terör Bağlamında Sivas Madımak Olayı

Sivas Madımak Olayı, dini argümanların yoğunlukla işlendiği, önceden tasarlanmış olduğu düşünülen, ancak toplumun çeşitli hassasiyetleri kullanılarak kendiliğinden geliştiği izlenimi verilen bir terör olayı olarak açıklanabilir. Terör olaylarının sonuçlarından çok toplum üzerinde yarattığı etki ile değerlendirildiği düşünülürse yaşanan bu olayın oldukça büyük bir terör eylemi olduğu kanaati oluşmaktadır.

Sivas Madımak Olayı'nın hangi tür terör eylemi olduğu konusu oldukça tartışmalı bir konudur. Çünkü olayın olduğu dönem toplumda oluşturulan algı ile ilerleyen yıllarda değişen siyasal iklime göre oluşturulan algı arasında büyük farklar bulunmaktadır. Başlangıçta ideolojik (siyasi) terör olarak algılamamıza yol açan söylemler yerini ilerleyen yıllarda dini terör söylemlerine bırakmıştır. Yapılan araştırmada; dini argümanların yoğunlukla kullanıldığı, olayların gerçekleşme aşamasında dini bir terör eylemi görüntüsü veren ancak dini söylemlerin arasına gizlenmiş, küresel güçlerin etkin olduğu bir ideolojik terör olduğu kanaati oluşmuştur.

Dinsel terör olarak değerlendirirken olay esnasında kullanılan araçları dikkate alıyoruz. Cuma günü, namaz, Pir Sultan Abdal... En büyük veriler ise olayın gerçekleşme aşamasında topluluğun atmış olduğu sloganlardır. Bu sloganlardan topluluğun bilinci biz bu eylemi inancımız için yapıyoruz şekline yönlendirilmiş ve bir nevi "cihad" yapıldığı düşüncesi yerleştirilmiştir. Dini söylemlerin oluşturduğu bu psikolojik güç ile topluluğu istediği yönde hareket ettirmek kolaylaşmıştır. Dinsel terör olayları oluşturduğu bu psikolojik üstünlük ile daha yıkıcı ve büyük terör olayları olma özelliğini taşımaktadır. Çünkü insanın kutsalına saldırıldığı hissi onu daha hızlı eyleme geçirmekte ve insanların o inanış etrafında daha kolay birlik duygusu ile hareket etmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla din, terör grupları açısından eylemler oluşturabilmek adına önemli bir malzeme üretebilmektedir.1993 yılında gerçekleşen bu olayda da dinin bir terör olayı için toplulukları harekete geçiren önemli bir etken olduğu açıkça ortaya konmaktadır.

Yaşanılan olayda dini argümanların kullanılmasına rağmen sonraki söylemlerde dinden daha fazla ideolojik bir takım vurguların varlığı olayın farklı bir terör türüne doğru evrilmesini sağlamıştır. Olayın bir Alevi- Sünni çatışmasından çok Laik- Antilaik çatışması olduğu söylemleri ve özellikle yargılamaların bu yöne evrilerek yapılması ideolojik terör olarak incelenmesini de gerekli kılmaktadır. Dönemin siyasal iklimi açısından da baktığımız zaman bir "Laiklik" sorunu yaşandığı açıkça görülmekte ve laiklik gündemi meşgul eden en önemli mesele olarak dikkati çekmektedir. Dini hassasiyeti yüksek olan gruplarda ise bu laiklik söylemleri bir baskı unsuru olarak görülmektedir. 1993'te yaşanılan bu olayın dönemin genel iklimi açısından değerlendirilmesi yapıldığında ideolojik bir kutuplaşma neticesinde

gerçekleştirdiğini söylemek de yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. O halde bu olayı ideolojik terör olarak da isimlendirebiliriz.

Sonuç olarak Sivas Madımak Olayı'nı klasik bir terör olayından ayıran en büyük özelliği eylemi gerçekleştirdiği düşünülen kişilerin normal halk arasından insanlar olmalarıdır. Aslında bir protesto gösterisi olarak başlayan olayın büyük halk kitlelerinin arasına yerleşen ve bu kitleyi çeşitli dini argümanları kullanarak harekete geçiren bir yapının varlığına her iki taraf da inanmaktadır. Dinin araçsallaştırılması ile büyük halk kitleleri harekete geçirilmiş ve klasik bir terör eyleminden daha fazla ses getirecek bir eylem gerçekleştirilmiştir. Buradaki olayda aslında terörün tüm aşamaları işlerken sadece eylemi gerçekleştirme yönünden farklı bir yol izlenmiş ve klasik bildiğimiz terörist yerine kitleler arasına girerek onları provoke eden kişiler kullanılmıştır. Bu kişiler kitleleri provoke ederek, halk içinden, sıradan, herhangi bir terör grubuyla bağlantısı bulunmayan insanları, dini hassasiyetlerini kullanarak harekete geçirmiş ve terör eylemini gerçekleştirmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmamız son dönemlerde sıkça dile getirilen dinin terör olaylarının oluşumunda yadsınamayacak bir yere sahip olduğu düşüncesinden hareket edilerek şekillendirilmiştir. Fundamentalist hareketlerin görünür hale geldiği ve bu hareketlerin dini özelliği ağır basan birtakım terör örgütlerinin oluşumuna zemin hazırladığı günümüzde, din ve terör sıkça bir arada kullanılan kavramlar haline dönüşmüştür. Terör ve şiddet olaylarında dinin bu şekilde referans gösterilmesi insanların bu grupların içerisine daha rahat kanalize olmasına sebep olmakta ve yaşanan şiddet olaylarının meşru görülmesine zemin hazırlamaktadır.

Hoffman'dan nakleden Cirhinlioğlu, din temelli terör yapan gruplar, laik terör gruplarından daha tehlikelidir, çünkü dini terör grupları şiddeti ilahi bir görev olarak düşünmektedirler der.²⁶⁴ Tezimizin örnek olayı çerçevesinde olaya baktığımız zaman dinin insanları nasıl bir araya getirdiği ve dini birtakım söylemlerin bireysel olarak bir insanın belki de asla yapamayacağı bir şiddet olayını grup haline gelince düşünmeden nasıl gerçekleştirdiği veya seyirci kalabildiği özellikle dikkati çeken bir unsur olmuştur.

Terör içerikli toplumsal olaylarda dikkati çeken bir başka unsur ise başlıca analiz ve açıklamalarda genel olarak şiddet ve terör olaylarının 'nasıl' olduğunun merkeze alınması, gündeme getirilmesi ancak 'niçin' sorusuna cevap imkânı sağlayacak olan sosyo-politik arka planın yani 'sosyolojik kökenlerin' daha az irdelenmiş olmasıdır. Yaşanılan Madımak Olayı'nda da gördüğümüz gibi bir şiddet olayının oluşmasına zemin hazırlayan tarihsel bir süreç ve olayın yaşandığı çevrenin beslediği bir takım sosyolojik kökenlerin olduğu apaçık bir şekilde görülmektedir. Biz de çalışmamızda yaşanan olayın öncelikle 'niçin'ini araştırıp bu olayın toplumsal kökenlerini ve grubun hangi neden ve sürecin etkisiyle böyle bir olayın içerisinde yer aldığını psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla açıklamaya çalıştık.

Terör ekonomik nedenlerden ziyade siyasi daha yoğunluklu olarak da tarihsel nedenlerden beslenmektedir. Çözümsüz kalan sorunların karmaşıklaşarak ve

---

²⁶⁴ Zafer Cirhinlioğlu, Terör ve Toplum, İstanbul 2004, s. 170-171.

büyüyük şiddet ve terör olaylarına dönüştüğü görülmektedir. Çalışmamızda da bu durumlar her an dikkatimizi çeken bir nitelik kazanmıştır.

Alevilerle ilgili tarihte yaşanan sorunların birçoğunun çözümsüz kaldığı ve bir şekilde bu olayları Alevilerin tarihselleştirerek nesilden nesile aktardığı görülmektedir. Bu yaşanan olaylar incelendiğinde Kerbela Olayı'ndan başlayarak Cumhuriyet dönemindeki Maraş ve Çorum Olayları ve son olarak da Sivas Madımak Olayı'nın dini nitelikli gibi gösterilmesine karşın içeriğinin siyasi ve tarihsel bir kod taşıdığı görülmektedir. Ancak bu siyasi kodlar dini birtakım söylemler içerisine gizlenerek toplumun hassas noktaları yakalanılmış ve ideolojik bir takım amaçlarla gerçekleştirildiği düşünülen olay dini bir terör olayı çerçevesi içine hapsedilmiştir. Bu hapsedme ile birlikte toplum içerisinde bir ayrışma gözükmezken şehirde büyük bir mezhep çatışması olduğu gibi bir izlenim oluşturulmuştur. Günümüzde bu gerilim durumu bir donma süreci yaşamakla birlikte Özellikle 2010 yılında Alevi Çalıştayları kapsamında Sivas'ta Madımak özelinde gerçekleştirilen değerlendirme toplantısında kayıt altına alınan karşılıklı konuşmalar ve görüşler değerlendirildiğinde de, şehir içerisinde bu tarz bir gerilimin fiili olarak dondurulmaya çalışıldığı ancak fikri gerilimin devam ettiği izlenimi oluşmaktadır. Toplum içerisinde dini kaygılardan ziyade tarihsel ve siyasi bir takım kaygılardan kaynaklanan bir çatışma durumunun var olduğu ve bu sebeple tarihsel ve siyasi sebepler üzerinde durmanın önemli olduğu anlaşılmıştır.

Hem Alevi hem de Sünni çevrelerle yapılan görüşmelerde her iki tarafında olayların tam olarak aydınlatılmadığı düşüncesinde olmaları dikkat çekici bir konudur. Sorunun aydınlatılmadığı düşüncesinde olan iki grubun hassas bir düzlemde yer aldıkları da yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu düşünce Alevi kesimde yeni bir tarihselleştirme imkânı doğururken, Sünni çevrelerde ise güvensizlik ve duyarsızlaşma gibi bir handikaba yol açmaktadır.

Bu bağlamda son dönemlerde yapılan Alevi Çalıştayları ve bu çalıştaylar da Sivas Madımak Olayı'na özel bir toplantı ile yer ayrılması Alevi toplumda olumlu bir etki yaratmıştır. Daha sonrasında gerçekleştirilen Devlet Denetleme Kurulu çalışması ve bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan rapor ve bu raporun yayınlanan kısmı Alevi kamuoyunda ılımlı söylemlerin oluşmasına büyük oranda zemin

hazırlamıştır. Gerçekleştirilen tüm bu çalışmalar tarih boyunca yaşanan ve çözümsüz kalan bir takım sorunların dillendirilmesine ve çözüm yollarının bulunmasına katkı sağlamıştır. Böylece devlet büyüyen bu çatışma zeminini kırmaya çalışmıştır.

Terörün amacının belirlenen amaçlara ulaşmak için kamuoyunda bir korku iklimi oluşturmak, toplumda ve kişilerde korku, panik ve ümitsizlik duygusu yaratarak devlete olan güveni sarsmak ve toplumsal bütünlüğünü bozmak olduğunu düşündüğümüzde Madımak Olayı'nın tüm bu aşamalardan geçtiğini söyleyebiliriz. Etkinliğin düzenlendiği gün dağıtılan bildirimler, yerel gazetelerde çıkan haberler, Cuma günü oluşan dini havadan faydalanılması, devlete olan güvensizlik (Vali özelinde), Sünni toplum içerisinde “din elden gidiyor” korkusu yaratmış ve kalabalıklar bu korkuya karşı provokatörlerin de etkisiyle kendilerine bir hedef belirlemişlerdir. Toplulukların şüursuzlaşma aşamasında ise zihinlerden silinemeyecek bir olay gerçekleşmiştir. Terör tüm aşamalarını tamamlayarak asıl amacı olan toplumsal etkiyi yaratmıştır.

Terör için önemli olan can ve mal kaybı değil toplumda yarattığı etkidir. Madımak Olayı'nın toplum üzerinde bıraktığı etkiyi düşündüğümüzde terörün amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Ancak şehir içerisinde belirgin bir ayrışmanın olmaması ve gerçek sebeplerin gösterilen sebepler olmadığı inancının oluşması ise bu etkinin zayıf kaldığı gerçeğini de doğurmaktadır. Yarattığı etkinin yeni bir tarihselleştirme kültürüne katkı sağlaması daha belirgin bir yön olarak kendisini göstermektedir.

Sivas'ta 1993 yılında yaşanan olaylar, insanlar ve topluluklar arasında dini söylemlerin ne derece büyük etkilere sahip olduğu gerçeğini apaçık ortaya koymuştur. Böyle bir durumda ortaya çıkmıştır ki insanları terör eylemlerine kanalize etmek, bir grup bilinci ile çeşitli şiddet olayları yaratmak, dini bir takım argümanlar kullanılarak çok kolay bir şekilde gerçekleştirilebilir. Çünkü insanların kutsala olan bağlılıkları ve kutsallarına saldırıldığı hissini oluşturulması grup bilincini geliştirmekte ve ortak hareket etme düşüncesini yaratmaktadır. Böylece bu grup içerisindeki kışkırtıcı bireylerinde etkisi ile kişisel görüşler terk edilerek bir grup düşüncesi ve hareket tarzı meydana gelmektedir. Sivas'ta yaşanan olaylarda

tam da bu kitle bilinci ile hareket edildiği ve aslında geleneksel bir din anlayışına sahip olan insanların yaşananları tam olarak sorgulamadan provokatörlerin de etkisiyle hareket ettikleri görülmektedir.

Olaylar incelendiğinde dikkati çeken diğer bir unsur ise devletin olaylara müdahalede yaşadığı yetersizliktir. Sünni nüfusun yoğunlukta olduğu, tarihsel olarak bakıldığında Alevi-Sünni gerilimlerinin yaşandığı ve ilişkilerin keskin bir fay üzerinde yürütüldüğü bir bölgede böylesine bir etkinlik için hazırlanan güvenlik planlarının yetersizliği, gerekli önlemlerin alınmaması, uygun müdahalelerin gerçekleştirilmesindeki yetersizlikler, güvenlik güçlerinin sayısal azlığı hatta olaylar sonrasında yaşanan sağlık ekiplerindeki yetersizlikler ve otopilerdeki hatalı uygulamalar yaşanan olayların kendiliğinden gerçekleşen bir olay değil önceden planlanmış birçok mekanizmanın içerisinde yer aldığı ve buna galeyana getirilen halkın da dahil edildiği bir olay izlenimi yaratmaktadır. İşte araştırmamız esnasında en çok üzerinde durulan ve her iki taraf içinde karanlık olan kısmı bu durum teşkil etmektedir. Ayrıca olaylarla ilgili hiçbir kamu görevlisinin hizmet kusurlarından dolayı herhangi bir yaptırıma maruz kalmaması devlete olan güvenin sarsılmasına zemin hazırlamıştır. Son dönemlerde yapılan çalışmalar insanlarda büyük bir heyecan yaratmış ve olaylarla ilgili mağduriyet yaşayan gruplar büyük bir umut içerisine girmişlerdir.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise Alevi Çalıştayları sonucunda Bilim Sanat Merkezi'ne dönüştürülen Madımak Oteli'nin durumudur. Gerçekleştirilen çalıştaylarda Alevi kamuoyu otelin bir utanç müzesi şeklinde düzenlenmesini istemişlerdir. Böyle bir durum güvenlik ve toplum huzuru açısından uygun bulunmamış, otel bir sanat merkezi şeklinde düzenlenmiş ve giriş katta olayı hatırlatacak bir köşe hazırlanmıştır. Ancak hazırlanan bu köşeye göstericiler arasından hayatını kaybeden iki kişinin isminin de eklenmiş olması Alevi kamuoyunda olumsuz bir takım tepkilerle karşılanmıştır. Her yıl 2 Temmuz tarihinde şehirde gerçekleşen anma programını devlet görevlileri ayrı Alevi dernekleri ayrı bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Bu durum Alevi kamuoyunun devlete karşı göstermiş oldukları tepkisel bir duruş olarak değerlendirilebilir. Böylece yapılan çalışmaların birtakım alanlarda gerilimi ortadan kaldırırken, yeni gerilim alanlarının açılmasına da zemin hazırladığını söyleyebiliriz.

Sünni kamuoyunda ise özellikle sadece atılan sloganlardan dolayı ağır cezalar aldıkları düşünülen kişilerin yargılamaların yapıldığı tarihlerdeki siyasi ortamdan kaynaklı olarak bu cezaları aldıkları bu sebeple yeniden yargılamanın yapılması konusundaki talepleri dikkati çekmektedir. Çalışmamız esnasında karşılaştığımız ve raporlardan okuduğumuz da gördüğümüz ise yargılamalarda yanlışlık yapılmış olabileceği izlenimini artırmaktadır.

Olaylar sonrasında şehirde kayda değer bir ayrışmanın olmaması sevindirici bir noktayken, bu durumun kamuoyunda farklı aksettirilmesi ve olumsuz bir havanın yaratılması şehri ekonomik ve sosyal yönden geriletmiş ve şehir dışında Sivas halkının farklı şekilde algılanmasına yol açmıştır. Bu algıları olumluya dönüştürebilmek için şehirde ki bu hoşgörü havasını dışarıya taşıyabilecek olumlu ve güzel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve şehir dışındaki algıların olumluya çevrilmesi gerekmektedir.

Son olarak çalışma hakkında ulaşılan sonuç, Alevi-Sünni ilişkileri her zaman bıçak sırtı bir düzlemde ilerlemekte ve her an toplumsal bir çatışma zeminini oluşturabilecek şekilde karşıtlıkları barındıran bir tarihsel süreçten oluşmaktadır. Burada önemli olan büyük ve yıkıcı eylemlerin başlamadan önlenbilmesi ve bu karşıt düşüncelerin bir gelişme zemini olarak değerlendirilebilmesidir. Burada da en önemli görev devlete ve sivil toplum kuruluşları ile akademisyenlere düşmektedir. Hz Ali'nin dediği gibi "insan bilmediğinin düşmanıdır". Çatışma ortadan kaldırılamaz ancak iki grup birbirini daha iyi tanıyarak hareket ederse bu çatışma unsurları toplumu geliştiren bir araca dönüştürülebilir. Bu tanıtım işi ise devlet tarafından okullarda, sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenebilecek etkinliklerle, akademisyenler tarafından hazırlanacak bilimsel çalışma ve incelemelerle sağlanabilir. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapacağı çalışmalar ile din olması gereken mertebeye yerleştirilmeli, kötü niyetli gruplar tarafından en çok kullanılan dini kavram olan 'cihad' kavramının asıl niteliğinin ne olduğu, bu kavramdan anlaşılması gerekenler toplumun her kesimine çok iyi bir şekilde anlatılmalı ve böylesi yanlış girişimlerin önü sevgi dili kullanılarak kesilmelidir. Okullarımızda ise en büyük ahlaki yeterlilik olarak 'farklılıklara saygı' prensip olarak çocuklarımıza aşılanmalıdır. Böylesine bir ahlaki farkındalık

yaşanılan olumsuzlukları en aza indirecek ve tüm inançların ortak noktası olan üst bir toplumsal ahlak oluşumuna katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKGÜNDÜZ Ahmet, **Bilinmeyen Osmanlı**, O.S.A.V, İstanbul 1994.
- AKYOL Taha, **Hariciler ve Hizbullah; İslam Toplumunda Terörün Kökenleri**, Doğan Kitap, İstanbul 2000.
- AKYÜZ Niyazi-ÇAPÇIOĞLU İhsan, **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi**, Gündüz Yayıncılık, Ankara 2008.
- ANIL Yaşar Şahin, **Alamut Terörünün Kaynakları ve Hasan Sabbah**, Gendaş Yayın, İstanbul 2003.
- ANIL Yaşar Şahin, **Osmanlı Döneminde İki Dava: Bedrettin ve Mithat Paşa Davaları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
- ARIBOĞAN Deniz Ülke, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna- Nefretten Teröre**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2005.
- ASLANTÜRK Zeki, **Din Sosyolojisi**, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2014.
- BAL Mehmet Ali, **Savaş Stratejilerinde Terör**, IQ Yayınları, İstanbul 2003.
- BİLGİSEVEN A.K., **Sosyal İlimler Metodolojisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.
- BORATAV Pertev Naili-GOLPINARLI A., **Pir Sultan Abdal**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1943.
- BÖLİĞİRAY Nevzat, **Anarşi ve Terör Nasıl Önlenir?**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1996.
- BRUİNESSEN Martin Van, **Kürtlük, Türklük, Alevilik Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri**, Çev.:Hakan Yurdakul, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- CİRHİNLİOĞLU Zafer, **Terör ve Toplum**, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2004.
- COŞKUN Zeki, **Öteki Savaş**, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
- ÇAMUROĞLU Reha, **Değişen Koşullarda Alevilik**, Doğan Yayınları, İstanbul 2000.
- ..... **Tarih Heterodoksi ve Babailer**, Om Yayınları, İstanbul 1999.
- ÇEŞME Ahmet, **Psikolojik Hareket ve PKK**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.
- ÇİFTÇİOĞLU Ercan, **Gri Tehdit**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2005.
- DEĞER M. Emin, **Düşünce Özgürlüğü Çıkmazı**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1995.

- DE LAMARTİN Alphonse, **Osmanlı Tarihi**, Çev.: Serhat Bayram, Toker Yayınları
İstanbul 1992.
- EBUZEHRA M., **İslamda Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi**, Çev.: Hasan
Karakaya-Kerim Aytekin, Hisar Yayın, İstanbul 1983.
- ECEVİTOĞLU Pınar-YALÇINKAYA Ayhan, **Aleviler Artık Burada Oturmuyor**,
Dipnot Yayınları, Ankara 2013.
- ERGUN D., **Sosyoloji ve Tarih Sosyolojide Yöntem Sorunu**, Der Yayınları,
Ankara 1973.
- ERÖZ Mehmet, **Türkiye’de Alevilik ve Bektâşilik**, Kültür Bakanlığı Yayınları,
Ankara 1990.
- ESPOSITO J.L., **İslam Tehdidi Efsanesi**, Çev.: Ö. Baldık-A. Köse-T. Küçükcan,
Ufuk Kitapları, İstanbul 2002.
- ..... **Kutsal Olmayan SAVAŞ; İslamcı Terör**, Çev.:Nuray YILMAZ-Ertan
YILMAZ , Oğlak Yayınları, İstanbul 2003.
- FICHTER H.Joseph, **Sosyoloji Nedir**, Çev.: Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara
2012.
- FREYER Hans, **Din Sosyolojisi**, Çev.:Turgut Kalpsüz, Doğubatı Yayınları, Ankara
2013.
- FULLER G.E., **Siyasal İslamın Geleceği**, Çev.: M. Acar, Timaş Yayınları, İstanbul
2005.
- FURSETH Ingmar-REPSTAD Parl, **Din Sosyolojisine Giriş Klasik ve Çağdaş
Kuramlar**, Çev.: İhsan Çapçioğlu-Halil Aydınalp, Birleşik Yayınları,
Ankara 2011.
- GERGES F., **Amerika ve Siyasal İslam**, Çev.: A.E. Dağ, Anka Yayınları, İstanbul
2001.
- GÖÇMEN Ali, **Aleviler**, Vesta Yayınları, İstanbul 2010.
- GÖKÇE Birsen, **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**, Savaş Yayınları, Ankara 1992.
- GÖLPINARLI Abdülbaki, **Pir Sultan Abdal**, Kapı Yayınları, İstanbul 2013.
- GÖLPINARLI Abdülbaki, **Pir Sultan Abdal Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Varlık
Yayınları, İstanbul 1969.
- ..... **Pir Sultan Abdal Hayatı ve Şiirleri**, İstanbul Maarif Kitaphanesi ve
Matbaası, İstanbul 1953.

- GÜNAY Ünver, **Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları**, İstanbul 2012.
- GÜVEN Ahmet, **Alevilik Nedir?**, Nika Yayınevi, Ankara 2014.
- HAMMER J.V., **Büyük Osmanlı Tarihi**, Çev.: Mehmet Ata-Abdülkadir Karahan, Yenilik Basımevi, İstanbul 1989.
- HOFFER Eric, **Kesin İnançlar**, Çev.: Erkil Günur, İM Yayın Tasarım, İstanbul 1998.
- İNALCIK Halil, **“Osmanlı İmparatorluğu” İslam Tarihi Kültür ve Medeniyeti**, Hikmet Yayınevi, İstanbul 1989.
- KARASAR Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, Ankara 2013.
- KARLSSON İngmar, **Din-Terör ve Hoşgörü**, Çev.: Turhan Kayaoğlu, Homer Kitabevi, İstanbul 2005.
- KEHRER Günter-ROBERTSON Roland-DURKHEİM Emile, **Din Sosyolojisi**, Çev.: M. Emin Köktaş-Abdullah Topçuoğlu, Vadi Yayınları, Ankara 1996.
- KELEŞ Ruşen-ÜNSAL Artun, **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, İstanbul 2005.
- KIZILÇELİK Sezgin, **Sosyoloji Teorileri 1**, Emre Yayınları, Konya 1994.
- ..... **Sefaletin Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2002.
- ..... ERJEM Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Atilla Kitabevi, Ankara 1994.
- KİRMAN Mehmet Ali, **Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2004.
- ..... **Din ve Sekülerleşme**, Karahan Kitabevi, Adana 2005.
- KOCACIK Faruk, **Toplum Bilim Ders Notları**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 2000.
- KONGAR Emre, **Küresel Terör ve Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2002.
- ....., **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.
- KÜÇÜKCAN Talip vd., **Din Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013.
- LE BON Gustave, **Kitleler Psikolojisi**, Çev.: Yunus Ender, Hayat Yayınları, İstanbul 1997.
- MARDİN Şerif, **İdeoloji**, Turhan Kitabevi, Ankara 1982.
- ....., **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayınları, İstanbul 1986.

- MELİKOFF İrene, **Uyur İdik Uyandırdılar**, Çev.: Turan Alptekin, Cem Yayınevi, İstanbul 1993.
- MERCAN Şeref, **Dünya Tarihini Etkileyen Gizli Örgütler ve Tarikatlar**, Nokta Yayınları, İstanbul 2006.
- MERDOL Erdal-BEKTAŞ Mehdi-SARIGÜL Ali, **Sivas Davası**, TBB Yayınları, Ankara 2004.
- OCAK A. Yaşar, **Babailer İsyanı**, Dergah Yayınları, İstanbul 1996.
- ....., **Osmanlı Toplumda Zındıklar ve Mülhidler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.
- ....., **Türk Sufiliğine Bakışlar**, İletişim Yayınları İstanbul 1996.
- OKUMUŞ Ejder, **Meşruiyet Ekseninde Din ve Devlet**, Pınar Yayınları, İstanbul 2003.
- ....., **Dinin Meşrulaştırma Gücü**, Özgü Yayınları, İstanbul 2005.
- ÖRGÜN Faruk, **Küresel Terör**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul 2001.
- ÖZTÜRK Ünsal, **Gizli Bilgilerin Sahipleri ve Aleviler**, Yurt Yayınları, Ankara 2014.
- POLOMA Margaret M., **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev.:H. Erbaş, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993.
- SALUR Hüseyin, **Küresel Çağda Din ve Terör**, Çizgi Kitabevi, Konya 2009.
- SARIÇAM İbrahim, **İlk Dönem İslam Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2005.
- SUBAŞI Necdet, **Din Sosyolojisine Giriş**, Dem Yayınları, İstanbul 2014.
- ....., **Alevi Modernleşmesi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- SÜMER Faruk, **Safevi Devletinin Kurulumunda Anadolu Türklerinin Rolü**, TTK Yayınları, Ankara 1992.
- ....., **Oğuzlar**, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1972.
- TARHAN Nevzat, **Psikolojik Savaş & Gri Propaganda**, Timaş Yayınları, İstanbul 2003.
- TASLAMAN Caner, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de İslam**, İstanbul Yayınevi, İstanbul 2013.
- TURAN Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken Nakliyat, İstanbul 1993.

TÜRKDOĞAN Orhan, **Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi**, MEB Yayınları, İstanbul 1995.

....., **Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği**, Timaş Yayınları, İstanbul 1996.

Türkiye ve Terörizm Rapor, TBB Yayınları, Ankara 2006.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 1994.

VERGİN Nur, **Din Toplum ve Siyasal Sistem**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2000.

YALÇINKAYA Ayhan, **Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar**, MBV Yayınları, Ankara 1996.

YASAK İbrahim, **Sivas ili**, Seyran Yayınları, Sivas 1994.

Makaleler

ALPEREN Abdullah, ”**Alevi(lik) Modernleşmesine Dair Düşünceler**”, DEM Dergi, Sayı: 6, S:80.

AKBULUT Gürpınar, “**Sivas İlinin Başlıca Nüfus Coğrafyası Özellikleri**”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C/S:31/1(Mayıs 2007), s.83-100.

AKTAN Gündüz, “**Dünya’da Terör: Terörizm ve Uluslararası İlişkiler**”, Dünyada ve Türkiye’de Tarihte Terör Konferansı, 20.05.2002, TC. Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, S: 63-64.

AKTAY Yasin, “**Tarihi, Kültürel, Folklorik ve Aktüel Boyutlarıyla Alevilik**”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji- Makale Bilgi Sistemi, 1913/2007.

AKYÜZ İsmail, “**İslam’da Dini pratiklerin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi**”, International Journal of Social Science, 2014/25.

AKYÜZ Emrah, “**Demokrasi Laiklik ve Eşit Yurttaşlık Bağlamında Alevi Sorununun Çözümü**”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C/S:8/40(Ekim 2015), s.440-446.

APAYDIN Halil, “**Psikolojik Açından Şiddet ve Din**”, Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din Sempozyumu, 12. 05. 2005, K.S.Ü. Rektörlüğü, Kahramanmaraş, 2005, S.: 47-58.

ARSLANOĞLU İbrahim, “**Aleviliğin Tarihsel ve Sosyal Temelleri**”, Gazi Üniversitesi Makale Veritabanı.

- AYDIN A.Hamdi, TÜRKOĞLU M. Emin, **“Dini Motifli Terör Kavramı”**, Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15.09.2007, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s.163-172.
- “Aziz Nesin Biyografisi”**, www.biyografi.info, (10.10.2017).
- BAL İhsan, **“Terör, Terörizm ve Tarihsel Süreç”**, Terörizm Terör Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, S: 9.
- BANDEOĞLU Zeyyat, **“Maraş Olaylarının Bütünsel Yaklaşım Modeli ile Analizi”**, Sosyal Bilimle Araştırmaları Dergisi, Temmuz 2016, s.573-606.
- BAHARÇİÇEK Abdülkadir, **“Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu”**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C/S:10/1, s:11-27.
- BİLGİÇ M. Sadi- KOYDEMİR F. Serap- AKYÜREK Salih, **“Türkiye’de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi”**, Bilge Strateji Dergisi, 2014/11, S:179.
- BODUR H. Ezber, **“Dini Motifli Terör Fenomeni ve İslam’ın Siyasal İstismarı”**, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:5(2005), s.65-88.
- BOZKUŞ Metin, **“Sivas Yöresi Aleviliğinden Türkiye’deki Alevilik Tartışmaları üzerine Bir Analiz”**, Dini Araştırmalar Dergisi, Yıl/Sayı: 2009/33, S:254.
- BRUİNESSEN, **“Alevi Kürtler’in Kimliği Üzerine Tartışma: Ashını İnkâr eden Haramzadedir”**, Birikim, 1996/88, S:38-51.
- BÜYÜKKARA M.Ali, **“Kerbela’dan İnkılab’a: İmam-ı Şii Şehadet Düşüncesi ve Problemleri**, AÜİFD, C/S: 13/2, s.211-247.
- CİRHİNLİOĞLU Zafer-BULUT Erol, **“Terör Din ve Siyaset”**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C/S 20/2, 2010, S:301-322.
- COŞKUN Hasan, **“Alevi Bektaşî Geleneğinde Dedelik Kurumu –Sivas Kangal Türkmen Alevileri Örneği”**, Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi, S. 85, 2018, s. 43-62.
- COŞKUN Hasan, **“Kangal ve Çevresindeki Alevi Ocakları”**, Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi, S. 75, 2015, s. 97-118.
- CRENSHAW M., **“The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st Century”**, Political Psychology, C/S: 21/2, s. 405-420.

- ÇAMUROĞLU Reha, “**Değişen Koşullarda Alevilik**”, DEM Dergi, C/S:2/6(2005), s.132-135.
- ÇAVDAR Ozan, “**Mekan ve Kolektif Bellek: Sivas Katliamı ve Madımak Otel**”, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, C/S: 4/1(2017), s.237-257.
- ÇOPUR A. Senem- GENCER A.Dicle, “**Toplumsal Travma**”, PDB Kişisel Gelişim Yazıları, Y:2015(Güz), s.1-9.
- DOĞAN Eşref- ÇELİK Hasan, “**Alevi Sünni Bütünleşmesinin Önündeki Engeller: Tarihsel Yanlış Algılamalar**”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y/S:7/1(Haziran 2014), s.121-138.
- ECEVİTOĞLU Pınar, “**Aleviliği Tanımlamanın Dayanılmaz Siyasal Cazibesi**”, AÜSBF Dergisi, C/S:66/3(2011), s.137-156.
- ERDİÇ Şaban, “**Türkiye’de Siyasal Toplumsallaşma ve Siyasal Katılım Ziyaret Fenomeni Örneği**”, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, S.20(2016), s.73-100.
- EREN Selim, “**Günümüz Türkiye Aleviliğinin Sosyolojik Tezahürleri ve Problemleri Üzerine Bir Değerlendirme**”, Dini Araştırmalar Dergisi, C/S: 11/32(Aralık 2008), s.67-85.
- ERGİL Doğu, “**Uluslar Arası Terörizm**”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C/S:47/3, S.:1.
- ERTÜRK Devrim, “**Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör**”, e-şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, S.4(Kasım 2010), s.81-103.
- GÖLBAŞI Haydar, “**Modernleşmeyi Engelleyen Arkaik Bir Çatışma Sorunu: Alevi Sünni Çatışmasının Arka Planı**”, CÜ İİBF Dergisi, 1008/1, s. 39-61.
- GÖLBAŞI Haydar & MAZLUM A. ,”**Çatışma Odağında Alevi Sünni İlişkileri ve ‘öteki’ Algısı**”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2010/2, s.320-345.
- GÜNAY Ünver, “**Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din**”, Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din Sempozyumu, 12.05.2005,K.S.Ü. Rektörlüğü, Kahramanmaraş, 2005, s.18-20.
- KEHL K. & BODROĞİ, “**Tarih Mitosu ve Kolektif Kimlik**”, Birikim, 1996/88, s.52-63.

- KEYMAN Fuat, **“Türkiye’nin İyi ve Adaleli Yönetimi ve Sosyal Demokrasi”**, Toplum ve Demokrasi Dergisi, 2008/2, s.10.
- KİRMAN Mehmet Ali, **“Sekülerleşme Perspektifinden Dini ve Seküler Fundemantalizmler”**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume ½ (Kış 2008), s.274-291.
- KONGAR Emre, **”İslam Bir Siyasal İdeoloji Olarak Geliyor mu?”**, Cumhuriyet Gazetesi, 12.05.2003.
- KUTLU T. Özkan & BEKİROĞLU Onur, **“Türk Yazılı Basınında Alevilerin temsili:7. Alevi Çalıştayı Haberlerinin Söylemi”**, E-Journal of New World Sciences Academy, 2011/4.
- KÜÇÜKCAN Talip, **“Terörün sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkani”**, Uluslararası İlişkiler Dergisi, C/S: 6/24, 2010, s.33-54.
- OKUR Eren, **“Psikolojik Savaş Tekniği Olarak Terörizm, Terör Eylemleri ve Toplum Kontrolü”**, www.bilgesam.org, (21.10.2017).
- ONAT Hasan, **“Kerbela’yı Doğru Okumak”**, Akademik Orta Doğu Dergisi, C/S:2/1, 2007. s.1-9.
- ONAT Hasan, **“Küresel Şiddet ve Terör: İnsan Olma Onuruna Vurulan Darbe”**, Dini Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2004, s.19-31.
- ORTAYLI İlber, **“Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali”**, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler Sempozyumu, 1999, İstanbul, Ensar Neşriyat, s.199.
- ORTAYLI İlber, **“Dünyada ve Türkiye’de Tarite Terör”**, Dünyada ve Türkiye’de Tarihte Terör Konferansı, 20.05.2002, TC. Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2002, s.5-13.
- POYRAZ Bedriye, **“Bellek, Hakikat, Yüzleşme ve Alevi Katliamları”**, Kültür ve İletişim Dergisi, C/S:16/1(2013), s.9-40.
- SARAÇLI Murat, **“Uluslararası Hukukta Terörizm”**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C/S:11/1-2(2007), s.1049-1078.
- SAYAR Kemal, **“Terörün Psikolojisi”**, www.kemelsayar.com,(08.10.2017).
- SOLGUN Cafer, **“Sivas Katliamıyla Yüzleşmek”**, www.iyibilgi.com, 29.10.2017(3 Temmuz 2008).
- “Siber Terör”**, www.bayar.edu.tr, (12.10.2017).

- SUBAŞI Necdet, **“Anadolu Aleviliği Üzerine”**, Bilimname I, 2003/1, s.175-195.
- ....., **“Mağdur Mahrum ve Mazlum: İslam’ın Küresel İmtihanı Üzerine Çok Boyutlu Bir Tartışma”**, Din ve Dünya Barışı Uluslararası Sempozyum, 26-28.04.2007, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s.97-110.
- ....., **“Alevilerde Güvenlik Arayışı: Periferi, Getto ve Diaspora”**, Birikim, Şubat 2004, s.81-89.
- ..... **“Alevilik Aleviler ve Modernleşme”**, Birikim, Temmuz 2002, s.87-94.
- ..... **“Güvenliğin Modern Mekanları ve Aleviler”**, Milet ve Nihal, C/S:1/1, s.73-89.
- ..... **“Madımak: Unutmak mı? Hatırlamak mı?”** www.necdetsubasi.com, (16.12.2017).
- ŞAHİNALP M.Sait-GÜNAL Veysi, **“Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri Üzerine Terör Olaylarının Etkisi”**, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, C/S:4/37(Aralık 2014), s.30-42.
- TASLAMAN Caner, **“Terörün ve Cihadın Retoriği”**, www.canertaslaman.com, 29/10/2017(02/10/2011).
- TEBER Ömer Faruk, **“Osmanlı Belgelerinde Alevilik için Kullanılan Dini-Siyasal Tanımlamalar”**, Dini Araştırmalar Dergisi, C/S: 10/28(Ağustos 2007), s.19-38.
- TUĞSUZ Nigar, **“Madımak Raporu ve Devletin Değişen Refleksleri”**, Perspektif, S:61(Ağustos 2014), s.1-4.
- YALÇINKAYA Ayhan, **“Hafıza Savaşlarından Sahiplenilmiş Şehitliğe: Madımak Katliamı Örnek Olayı”**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C/S:66/3,2011, s.338-339.
- YALÇINKAYA Halife-CEYLAN Gökhan, **“Madımak Oteli Bilim ve Kültür Merkezi Oldu”**, www.milliyet.com.tr, (23.10.2017).
- YAPICI Asım-ALBAYRAK Kadir, **“Ötekine Algılama Bağlamında Dini Gruplar Arası İlişkiler”**, Dini Araştırmalar Dergisi, Y/S: 2002/5, s.35-61.
- YILDIRIM Rıza, **“Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana eksenleri”**, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli araştırma Dergisi, Y/S: 2012/62, s.132.

Tezler

AKTÜRK Ş.Hamit, **Dini Gruplar Sosyolojisi Açısından Alevilik: Ören Kasabası Örneği**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, Elazığ 2004.

ASLAN Özlem, **Yıldızeli ve Çevresindeki Alevilerin Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, Sivas 2001.

ATALAR Tuğba, **Alevi Kimliği İçinde Farklı Alevilik Algıları: Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Cem Vakfı Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, Ankara 2011.

AY Aysel, **Alevilik Olgusu Bağlamında Sivas Olayı'nın Türk Yazılı Basımına Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, İstanbul 2012.

AYDIN Muhammed Ali, **İdarenin Hizmet Kusurundan Doğan Sorumluluğu, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Y.L.Tezi, İstanbul 2005.

COŞKUN Hasan, **Sivas İli Altınyayla İlçesi Yassıpınar ve Serinyayla Köylerinde Alevilik**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L. Tezi, Kayseri 2001.

....., **Geleneksel Alevi Sosyal Örgütlenmesi: Sivas Kangal Türkmen Alevileri Örneği**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2014.

ÇAKICIOĞLU Ali, **Din Terör İlişkisi ve Din Değişme**, KSIÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L. Tezi, İstanbul 2011.

ÇAKIRTAŞ Mehmet, **Emeviler Dönemi Şiddet Hareketleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2007.

GEZER Mehmet Emin, **Sivas'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, Afyonkarahisar 2012.

İNCE Hayri, **Alevilerin Atatürk Algıları: Yanılsama ve Yüzleşme**, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, İstanbul 2011.

KESKİN Zeliha, **Kentsel İlişki Ağları İçerisinde Kimlik İnşası: Aleviler Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, Ankara 2007.

KÖKSAL Cemil, **Kentleşme Sürecinde Dinsel Kimliklerin Dönüşümü: Ankara Örneği**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, Ankara 2006.

ÖZESKİCİ Evrim, **Öteki Kavramı Üzerine Görsel Çözümlemeler**, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, S.Y.Tezi, Ankara 2017.

TOPAL Ahmet Hamdi, **Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma Yetkisi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.

ÜNALAN Sıddık, **XX. Yüzyıl Sivas Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Malatya 1997.

YILMAZ Zeynep, **Hukuki Açıdan Toplumsal Şiddet Olarak Türkiye’de Linç**, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y.L.Tezi, İstanbul 2012.

Ansiklopediler

EVLİYA ÇELEBİ, C: I, II, III, IV.

YURT ANSİKLOPEDİSİ, “Sivas”, C.II İstanbul 1982-1983.

TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, “Alevi”, C:2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Raporlar

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, **12 Eylül Öncesi ve Sonrası**, Ankara 1981.

DEVLET DENETLEME KURULU ARAŞTIRMA İNCELEME RAPORU, Tarihi : 24 / 03 / 2014, Sayısı : 2014 / 5.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-1, Ankara 2009.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-2, İstanbul 2009.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-3, Ankara 2009.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-4, Ankara 2009.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-5, İstanbul 2009.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-6, Ankara 2009.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI-7, Ankara 2010.

ALEVİ İNANÇ REHBERLERİ ÇALIŞMA YEMEĞİ, Ankara 2010.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI ÖN RAPOR, Ankara 2010.

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI NİHAİ RAPOR, Ankara 2010.

MADIMAK DEĞERLENDİRME TOPLANTISI, Sivas 2010.

KOMİSYON:DARBE (28 Şubat), Tarih:10.10.2012, Sayfa:1, Birinci Oturum

Saati:10.00, Başkan: Yaşar KARAYEL(Kayseri).

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Oya DURAN

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 12.12.1985 SİVAS

e-posta : oyaduran1521@hotmail.com

EĞİTİM

Derece Yılı	Kurum	Mezuniyet
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi	2006
Lisans	Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Sosyoloji	2016
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2007	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen

YABANCI DİLLER

İngilizce